Anul XVII
nr.3-4
(197-198)
martie
- aprilie
2011

Contrafort

Revistă de literatură şi dialog intelectual

24 pagini
6 lei R. Moldova
2 lei România

ISSN 1857-1603

Editori: Institutul Cultural Român
Revista Contrafort

Apare lunar la Chişinău. Fondată în 1994
http://www.contrafort.md
contrafort@moldnet.md

Praga literară
- Interviu cu Markéta Hejkalová, scriitor şi editor ceh

- Vasile Gârneţ: „Scenarii ale nimicului”
- „Asterisc” – o rubrică de Eugen Lungu
- Tamara Cărăuş, „Capcanele identităţii” – cronică de Vitalie Ciobanu
- Versuri de Mariana Codruţ, Svetlana Corobceanu şi Cătălina Bălan
- „Provizorat”, un roman de Gabriela Adameşteanu
- Alexandru Tabac: Jurnal dominican
- Foametea din Basarabia, anii 1946-1947 (II). Un studiu de Aurelia Felea
- Avanpremieră editorială: John Updike, „Rabbit la pensie”

Despre Eugeniu Coşeriu
- dialog cu Adolfo Murguía

În imagine: Podul Carol

9 771857 160308

Sub asaltul presei, cu teamă şi oroare

de
Liliana Armaşu

În orice discuţie ne-am angaja cu prietenii, cu colegii sau cu persoane necunoscute, chiar şi pe teme mai elevate, până la urmă tot la inepuizabilele noastre probleme cotidiene ne vom întoarce. Vorbim continuu, până la saturaţie şi repulsie, despre sărăcia noastră eternă care ne face faimă proastă în lume, despre politicienii noştri egolatri şi ineficienţi, despre tarifele exagerate la căldură, gaze şi electricitate, despre crimele sângeroase comise aproape zilnic în capitală sau aiurea.

Uitaţi-vă, din curiozitate, la înfăţişarea oamenilor mai vârstnici şi mai nevoiaşi de pe stradă şi veţi vedea un tablou înfricoşător: chipuri crispate şi îmbătrânite înainte de vreme, triste şi suspicioase, îngălbenite de alcool sau tutun. Încercaţi să le spuneţi o vorbă bună şi veţi vedea că nu vor reacţiona în niciun fel ori veţi primi, drept răspuns, o înjurătură.

Această stare de spirit descurajantă, provocată de veşnicele noastre lipsuri şi nevoi, este susţinută, cu asupra de măsură, şi de mass-media. Ziarele, dar mai ales posturile private de televiziune şi radio, au grijă să ne aducă zilnic, începând cu primele ore ale dimineţii, veşti dintre cele mai proaste, încărcate cu imagini de un realism execrabil, depăşind cu mult chiar şi imaginaţia romancierului naturalist Émile Zola.

Accidente rutiere provocate de şoferi turmentaţi, omucideri, patricide şi fratricide, copii mutilaţi şi minore violate de unchi şi taţi dereglaţi mintal, nou-născuţi aruncaţi la coşurile de gunoi şi încă multe alte anormalităţi de acest fel fac de ceva vreme norma şi „normalul” buletinelor de ştiri.

Laolaltă cu aceste informaţii cu caracter morbid, vor fi difuzate tot soiul de ştiri mondene, cât mai deşucheate cu putinţă, astfel încât întotdeauna să-i lase muţi de uimire pe fidelii şi cuminţii ascultători şi telespectatori (ştiri mondene cu atât mai ridicole pe fundalul ororilor difuzate mai devreme).

Avem, fără îndoială, o societate defectuoasă şi viciată, şi e de datoria presei în primul rând să semnaleze abaterile acestei societăţi. Să semnaleze, dar nu să facă spectacol din tragedia şi mizeria umană, de dragul atât de mult căutatei audienţe.

E suficient să aducem drept exemplu de supraexploatare mediatică cazul celor doi tineri de la Durleşti ucişi cu bestialitate în noaptea de 1 aprilie curent. Ştirea era reluată aproape la fiecare oră de mai toate televiziunile şi publicaţiile online de la noi, însoţită de fotografii şi imagini video cu cei doi tineri, completată apoi şi cu detalii despre preocupările şi visele lor, întrerupte în cel mai hidos mod posibil. În cea de-a treia zi de la tragedie am văzut şi scene cutremurătoare de la ceremonia de înmormântare, cu plânsetele şi bocetele sfâşietoare ale celor apropiaţi. Un post de televiziune cunoscut a mers şi mai departe: cam la o săptămână după săvârşirea crimei, echipa de filmare a ajuns acasă la mama băiatului ucis şi i-a cerut să vorbească în faţa camerelor de luat vederi. Cernită, cu faţa schimonosită de atâta plâns, biata femeie abia de reuşea să articuleze câteva propoziţii despre copilul ei.

Oare cât tupeu trebuie să ai pentru a te apropia cu reflectoarele camerelor de filmat de un om care trece printr-o asemenea nenorocire? De cât cinism trebuie să dai dovadă ca să intri într-o casă îndoliată cu gândul la ratingul pe care-l va aduce televiziunii un reportaj realizat aici?

Am impresia că dacă într-o bună zi nu s-ar întâmpla nicio catastrofă ecologică, niciun accident de proporţii, nicio crimă odioasă, atunci presa ar inventa cu siguranţă ceva apocaliptic, doar ca să ţină mereu trează atenţia noastră şi să ne testeze capacitatea de rezistenţă la şocuri informaţionale. Din păcate, azi nu trebuie inventat nimic în acest sens, căci, de o bună perioadă de timp, dezastrele naturale şi cele provocate de specia umană se ţin lanţ, de parcă furia naturii ar fi într-o continuă competiţie cu mânia şi ticăloşia omului.

Recentele războaie civile din ţările arabe, atentatele teroriste din Moscova şi din Minsk din acest an, marele cutremur japonez sunt doar câteva dintre subiectele cu care presa ne-a ţinut în alertă în ultimul timp, înfricoşându-ne fie cu numărul exagerat al victimelor, fie cu imagini devastatoare de la locul tragediilor.

Pe cât de mare a fost cutremurul din Japonia, urmat de un tsunami devastator, pe atât de uriaş a fost şi valul de informaţii ajuns la noi pe marginea acestui subiect. Cu fiecare ştire sau imagine nouă distribuită de agenţiile de ştiri, ţi se inocula ideea că această ţară iată-iată se prăbuşeşte în hău. Multă speculaţie s-a făcut mai ales pe seama norului radioactiv de la Fukushima, care a ajuns prin aprilie deasupra Republicii Moldova şi care, contrar previziunilor, s-a dovedit că nu este nociv. Iar Japonia, calmă şi curajoasă în acest moment de grea încercare, ne serveşte din nou un exemplu de voinţă şi demnitate politică. Se va întâmpla vreodată să stăm şi noi, organizat, liniştiţi, la coadă, aşa cum japonezii îşi aşteptau cuminţi rândul la apă?

Nu am găsit în presa noastră cel puţin un articol despre cultura şi civilizaţia japoneză, despre profunda umanitate a acestui popor. În schimb am străbătut, fără să vreau (ţi se aruncă agresiv în ochi ca obiectele-kitsch din piaţa centrală a capitalei), kilometri lungi de informaţie referitoare la viaţa intimă a lui Pepe şi a Oanei Zăvoranu, la proaspătul divorţ dintre Monica şi Irinel Columbeanu sau la vestimentaţia mai mult decât sumară a egocentricei cântăreţe americane Lady Gaga. Bănuiesc că nu se mişcă un fir de păr de pe capul ei fără ca presa să fie anunţată cu o săptămână-două înainte...

Obscenitatea, ignoranţa, excentricitatea, exhibiţionismul, cu alte cuvinte, prostia omenească în toate gradele ei de manifestare este la mare căutare azi în presă.

Tot aici poate fi ataşată şi seria de noi descoperiri „ştiinţifice” făcute în laboratoare obscure din Occident, pe care ziarele şi posturile noastre de radio şi televiziune le preiau automat. Periodic, ni se spune, cu buche de lege, de ce e bine să bem cafeaua cu zahăr sau invers, cum să ne alegem mai bine partenerul de viaţă după forma nasului, lobul urechii sau lungimea degetelor de la mâini şi picioare, ce alimente să mâncăm pentru a ne prelungi în mod miraculos viaţa

(Continuare în pag. 3)

INSTITUTUL POLONEZ BUCUREŞTI

Institutul Polonez, săptămânalul „Observator cultural”, revistele „Orizont” şi „Contrafort” au plăcerea de a vă anunţa lansarea celei de-a 10-a ediţii a concursului

Eseu despre cultura şi istoria poloneză a sec. XX şi XXI,
ediţia a **10**-a, **2011,** cu tema **„Opera şi personalitatea lui Czesław Miłosz”**

Premii:

Premiul I: **300 Euro** (echivalentul în lei) şi posibilitatea prezentării lucrării în cadrul Conferinţei internaţionale dedicate lui Czesław Miłosz, organizată de Universitatea Bucureşti, Secţia de Slavistică a Facultăţii de Limbi şi Literaturi Străine, 7-8 octombrie 2011

Premiul al **II**-lea: **200 Euro** (echivalentul în lei)

Premiul al **III**-lea: **100 Euro** (echivalentul în lei)

Eseul câştigător va fi publicat în săptămânalul „Observator cultural”, precum şi pe pagina web a Institutului Polonez.

Data limită de trimitere a textelor: **15 septembrie 2011**.
Detalii pe **www.culturapoloneza.ro** sau la tel. 0040 21 224 45 56.

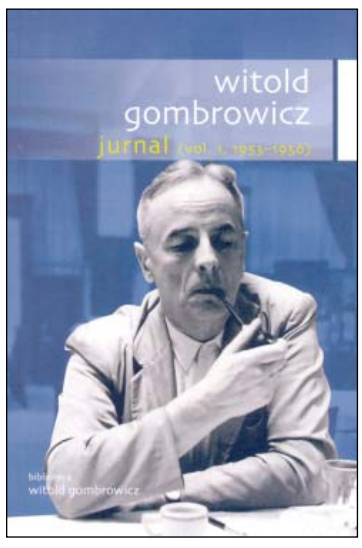

Witold Gombrowicz, *Jurnal*, vol. I (1953-1956). Ediţie nouă şi necenzurată. Traducere din limba polonă, Olga Zaicik, Cristina Godun, Editura RAO, 2010.

Considerat o capodoperă incontestabilă a literaturii europene, *Jurnalul* lui Gombrowicz seduce prin temele sale şi printr-o scriitură fascinantă. *Jurnalul* descrie istoria devenirii unui autor de excepţie, care se demască pentru a se făuri necontenit sub ochii cititorilor săi. Scriitorul este, aşa cum şi-a propus, singurul şi principalul personaj al *Jurnalului* pe care îl scrie... Dincolo de ironia şi sarcasmul judecăţilor sale, Gombrowicz rămâne un gânditor original şi un spirit artistic neîncadrabil în vreo formulă sau tradiţie literară.

Revista *Contrafort* poate fi procurată (inclusiv numere mai vechi) la librăria “Pro Noi/Luceafărul” de la parterul Uniunii Scriitorilor din Moldova (str. 31 August nr. 98. Telefon 237541) şi la sediul redacţiei.

Contrafort

Editori:
*** Institutul Cultural Român**
*** “Contrafort” SRL**

Director: **Vasile Gârneţ**
Redactor şef: **Vitalie Ciobanu**

Redactori asociaţi:
Grigore Chiper, Nicolae Spătaru, Eugenia Bojoga, Vladimir Bulat, Lucreţia Bârlădeanu, Iulian Ciocan, Constantin Cheianu, Alex Cosmescu
Procesare computerizată:
Vitalie Stelea
Culegere texte: Ana Druţă
Corector: Aleutina Saragia

Adresa pentru corespondenţă:
2012, Chişinău,
Bd Ştefan cel Mare, 134,
Oficiul poştal 12,
Căsuţa poştală nr. 155

Sediul redacţiei Contrafort:
str. 31 august nr. 98,
Chişinău, Republica Moldova,
tel./fax 23 24 79
e-mail: contrafort@moldnet.md
web: http://www.contrafort.md

Publicaţie înregistrată la Ministerul Justiţiei al Republicii Moldova la 5 mai 1995, nr. 10602137

Orice reproducere a textelor, fotografiilor şi ilustraţiilor apărute în *Contrafort* se va face numai cu acordul scris al redacţiei.

◆

Revista aşteaptă colaborările dumneavoastră fără a se obliga să le publice pe toate şi integral. Materialele nu trebuie să depăşească 7 000 de semne (cu spaţii) de calculator. Manuscrisele nepublicate nu se recenzează şi nu se înapoiază. Responsabilitatea pentru conţinutul textelor publicate în *Contrafort* revine integral autorilor.

◆

Invităm autorii din Basarabia şi România să expedieze pe **adresa pentru corespondenţă** a redacţiei exemplare din cărţile nou-apărute, pentru a fi prezentate şi recenzate. Invitaţia este valabilă şi pentru toate revistele de cultură.

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Indice de abonament pentru Republica Moldova - 30692.

Abonamente:
6 luni - 36 lei;
12 luni - 72 lei.

Format A-3, tipar ofset.
Tiraj: 1000 ex.
Vizitatori lunar pe web site: 15 000

Tipărit la tipografia “Prag-3”,
str. Petricani nr. 94,
tel. 23 79 56. Com. 701

Vasile Gârneţ

Scenarii ale nimicului

În Moldova nu se întâmplă evenimente majore, dacă o comparăm cu alte ţări din regiune. O bâltire fără orizont, o mediocritate a vieţii pe care o consemnăm resemnaţi, în pofida schimbărilor politice din ultimul timp. Ce mai animă această privelişte anostă sunt campaniile electorale, dar ele fac parte din acelaşi scenariu al nimicului. Pentru că dincolo de violenţa turnirurilor retorice şi a demascărilor justiţiare, dincolo de vertijul unor îndrăzneţe promisiuni de transformare socială şi economică, dincolo de salturile imaginare spre o lume mai bună, rămânem neclintiţi în datele unei provincii meschine.

Consumăm din nou spectacolul respingător al certurilor dintre partidele democratice ale Basarabiei, care, după negocierea chinuită şi exasperantă pentru opinia publică a unei alianţe de guvernământ, în decembrie anul trecut, îşi sar acum la beregată, descoperindu-şi incompatibilităţi doctrinare fundamentale, interese şi afaceri ireconciliabile. Reformele, promisa „europenizare” au rămas mai mult pe hârtie şi în speranţele neîmplinite ale oamenilor. Se poartă trocul politic – vezi retragerea „soarelui” AMN-ist în umbra falnicului „stejar” liberal-democrat. (Mă bucur că, după ratarea Parlamentului, domnul Serafim Urecheanu şi-a găsit un nou post, din care să servească poporul – prezenţa sa în fruntea Curţii de Conturi îi va umple de groază pe evazionişti şi pe interlopi!) Se practică despărţirile definitive între „foştii tovarăşi de arme” de la vârful partidului – plecarea dlui Alexandru Tănase din PLDM ne-a lăsat gustul unei neplăcute ambiguităţi: om de bază şi părtaş al deciziilor esenţiale în partid, el descoperă brusc că structura politică pe care a servit-o a devenit rampa de lansare a unui nou „führer” moldav. Şi renunţă la proiectele de reformă în justiţie, pe care le lansase cu multă competenţă şi elan cu doar o săptămână înainte, preferând să îmbrace toga de magistrat al Curţii Constituţionale.

Pe de altă parte, şeful partidului din care tocmai a evadat ministrul Justiţiei descoperă cu tristeţe şi dispreţ un „şobolan” în fieful Partidului Democrat – partenerul de Alianţă – , care otrăveşte relaţiile din actuala coaliţie: dl Filat ameninţă să deconspire perfida lighioană imediat după alegeri... Ei bine, aici încă am mai fi pe terenul unor parabole şi aluzii, care mărturisesc o oarece preocupare pentru „punţile” de mâine, când se vor fi încheiat socotelile scrutinului. Doar dl Ghimpu, liderul Partidului Liberal, pare să evolueze fără o plasă de siguranţă, afirmând simplu şi tranşant în plenul Parlamentului că „s-a săturat” de politica aliaţilor săi pretinşi anticomunişti. Să însemne această sinceră răbufnire (a câta!) o iminentă ieşire a liberalilor de la guvernare?... Nu, şi nici dl Ghimpu nu va mai reveni cu detalii. Important era să vorbească acum, în ideea acumulării unor puncte electorale şi pentru a demonstra propriei galerii că „patriotul de la Coloniţa” are replica pe vârful buzelor.

Pe acest fundal de gâlceavă interminabilă şi reglări de conturi între aliaţii liberal-democraţi, comuniştii fac ceea ce ştiu mai bine: speculează conjunctura şi încalecă diversiunea. PCRM este în grafic: criza politică, prin nealegerea preşedintelui, continuă; instituţiile statului funcţionează prost, inerţial, confuz - toţi aşteaptă să vadă ce se va mai întâmpla, cine va guverna mâine; sărăcia se adânceşte şi asigură „patul germinativ” al opţiunii procomuniste. Ultima găselniţă din panoplia diversiunilor comuniste, care nu este decât o ciorbă propagandistică reîncălzită, se numeşte pericolul românismului şi simpatiile pro-NATO ale actualei guvernări. Şi PCRM i-a găsit leacul: „neutralitatea permanentă” a Republicii Moldova. Potrivit acestui concept, Moldova nu va adera la alianţe militare (evident, occidentale) şi nu va admite staţionarea unor trupe străine pe teritoriul său (desigur, cu excepţia celor ruseşti, care rămân bine-mersi în Transnistria). Dar cum chestiunile militare sunt mai delicate şi mai riscante, iar descinderea plăieşilor moldoveni în „raiaua” rusească din stânga Nistrului se amână, „românizarea” este combătută şi de o pretinsă „adevărată” societate civilă moldoveană, finanţată prin granturi ruseşti şi aciuată în fişierele portalului „moldovenii.md”. Grupul de statalişti-revizionişti (căci ei privesc cu profundă compasiune şi la soarta moldovenilor din dreapta Prutului, înrobiţi de munteni şi ardeleni) au împânzit Chişinăul şi alte localităţi cu panouri ce ne îndeamnă să apărăm şi să recuperăm adevăratele valori moldoveneşti. Iar cei „rătăciţi”, aflaţi în eroare, susţin autorii proiectului „moldovenii.md” – este vorba de intelectualii de azi, dar şi de scriitorii clasici (Eminescu, Creangă, Alecsandri, Kogălniceanu, Sadoveanu ş. a. – nimeni nu-i scutit de greşeală!) – , trebuie ajutaţi să-şi regăsească mândria şi originile moldoveneşti şi să repudieze românismul...

Pavoazarea oraşului cu panourile „stataliste” ale acestui misterios grup de inspiraţie neostalinistă a fost, firește, autorizată de primăria Chişinăului, dominată de politicieni democraţi, iar primăria a încasat, numaidecât, şi nişte bani pentru asta. Mă întreb: cineva a citit conţinutul acestor panouri înainte de a permite amplasarea lor? Primarul Dorin Chirtoacă, unionist declarat, presupunem că este prea acaparat de munca de partid pentru a mai fi vigilent şi la textele atârnate prin oraşul pe care îl administrează. Dar, totuşi, nu s-a găsit niciun funcţionar cu o minimă instruire în întreaga primărie, care să se autosesizeze? Sau poate chiar asta îşi propun serviciile municipale: sabotarea cursului proeuropean al actualei guvernări, reîntoarcerea comuniştilor la putere?

De altfel, o suspectă neglijenţă (sau complicitate?) a angajaţilor de la primăria capitalei, în ceea ce priveşte afişajul stradal, am constatat şi în campania electorală din noiembrie 2010, când intersecţiile oraşului fuseseră invadate de panouri cu Valeriu Pasat şi mitropolitul Vladimir, capul Bisericii Ruse din Moldova. Nu-i aşa că nici azi nu ştiţi cine şi cu ce sumă a finanţat acea campanie publicitară de extracţie kgb-ist–ortodoxă? Niciun jurnalist din presa democratică nu a avut curiozitatea să facă o investigaţie pe acest subiect, deşi „operaţiunile speciale”, lansate de ruşi pentru destabilizarea şi manipularea basarabenilor, ar trebui decriptate în toate detaliile lor, pentru a le reduce impactul.

Ne-am obişnuit cu asemenea întâmplări, ele se repetă ciclic, ca într-un poligon de exerciţii, închiriat pe un termen nelimitat. Bătălia sloganelor şi replicile înţepate ale liderilor de partid, aranjamentele şi diversiunile imunde constituie întreaga substanţă a vieţii politice din Moldova. Nu avem evoluţie, nu avem dezvoltare: drumurile proaste devin pe an ce trece mai desfundate, satele părăsite, desprinse parcă din Evul Mediu, devin şi mai pustii, tinerii continuă să-şi dorească emigrarea cu orice preţ... Ne consumăm energia în lamentaţii neputincioase şi-n hărţuieli sterile, ne enervează starea de fapt cu care ne confruntăm, însă contribuim cu toţii, până la urmă, la scrierea unei triste „poveşti a nimicului” care rămâne deocamdată Republica Moldova, indiferent de succesiunea guvernărilor/anotimpurilor pe aceste meleaguri.

■

Sub asaltul presei...

(Urmare din pag. 2)

sau, şi mai şi, cum să ne calculăm singuri ziua în care ne vom încheia socotelile cu existenţa noastră terestră. Ni s-a adus deja la cunoştinţă şi anul când va avea loc mult invocatul sfârşit al lumii (ce-i drept, sunt mai multe controverse cu referire la marea apocalipsă), aşa că până atunci putem sta liniştiţi şi resemnaţi în jilţuri, citind nonstop presa şi privind televizorul.

Ştiu că şi informaţiile de acest gen îşi au publicul lor special, nu cred însă că e normal ca ele să ocupe, împreună cu ştirile despre crime şi accidente rutiere, cea mai mare parte din spaţiul de emisie.

Astfel rămân pe dinafară multe alte probleme cu care oamenii se ciocnesc în activitatea lor cotidiană şi care influenţează, direct sau indirect, asupra calităţii vieţii. Şi sunt atâtea teme de discutat: corupţia în sistemul de învăţământ şi cel medical, nivelul de pregătire al profesorilor universitari şi al celor de liceu, problema asigurării tinerilor cu spaţiu locativ şi cu locuri de muncă bine plătite şi tot aşa mai departe.

Sunt trecute cu vederea sau foarte succint relatate evenimentele culturale: lansări de carte, conferinţe ştiinţifice, vernisaje de pictură, concerte de muzică clasică, premiera unor spectacole de teatru. Cu o nerușinată ignoranţă, unii ziarişti confundă de multe ori o editură cu o tipografie, un scriitor cu un filolog, un titlu de carte cu autorul ei. Directorii media se conduc însă de ani de zile după acelaşi principiu de neclintit: cultura nu aduce *rating*, să stea deci acolo unde îi este locul. Adică la marginea marginii.

Şi culegem ce semănăm: mulţi tineri nu vor să mai pună mâna pe-o carte, deschizând, din obligaţie, doar manualele, în schimb visează să devină vedete de mare succes, poate o Lady Gaga sau un Brad Pitt, îşi somează părinţii să le cumpere haine care să corespundă ultimului răcnet al modei sau, şi mai rău, încearcă tot felul de lucruri nepermise pentru vârsta lor.

Vrem sau nu vrem, astăzi ne aflăm în mare măsură sub asaltul mass-mediei (oare cine rezistă să nu deschidă măcar o dată pe zi Internetul, televizorul sau un ziar?), lăsându-ne manipulaţi sau modelaţi de ceea ce ne impune aceasta. Responsabilii din presă ar trebui – ştiu, e o dorinţă naivă – să-şi revizuiască la modul cel mai serios politica editorială, mizând, în căutarea audienţei, nu doar pe crimă şi pe divertisment ieftin, dar şi pe fapte importante din zona normalităţii, în care ţintim să ajungem cu toţii. În caz contrar, mâine ne putem trezi cu o situaţie şi mai dezastruoasă decât cea pe care o avem în prezent, iar o parte din vină va cădea cu siguranţă şi pe seama presei. Care, sper, va dezminţi această sumbră presupoziţie prin ştiri diverse, bine verificate şi poate mai optimiste decât cele de azi.

■

CARTE ROMÂNEASCĂ LA ZI
Librăriile CARTIER

Casa Cărţii,
bd. Mircea cel Bătrân, nr. 9, Chişinău.
Tel./fax: 34 64 61. E-mail: casacartii@cartier.md

Librăria din Centru,
bd. Ştefan cel Mare, nr. 126, Chişinău.
Tel.: 21 42 03. E-mail: librariadincentru@cartier.md

Librăria din Hol,
str. Bucureşti, nr. 68, Chişinău.
Tel.: 24 10 00. E-mail: librariadinhol@cartier.md

Librăria9,
str. Puşkin, nr. 9, Chişinău.
Tel.: 22 37 83. E-mail: libraria9@cartier.md

Vărul Shakespeare,
str. Şciusev, nr. 113, Chişinău.
Tel.: 23 21 22. E-mail: librariavs@cartier.md

www.cartier.md

Nelinişte a spiritului etic

de
Vitalie Ciobanu

Tamara Cărăuş este unul dintre reprezentanţii de clasă ai eseisticii române. Scrupuloasă, doctă, aplicată, cu bibliografia la zi în domeniul său de interes (că e vorba de naratologie postmodernă sau de naţionalisme în Europa postbelică), cu un doctorat în litere susţinut la Universitatea Bucureşti, autoarea noastră, originară din Basarabia, a devenit în ultimii ani un fel de „olandez zburător” al studiilor academice: a fost bursieră a Colegiului Noua Europă din Bucureşti şi a avut proiecte de cercetare la instituţii prestigioase din Marea Britanie, Suedia, Olanda, Republica Cehă, Austria (şi este doar ceea ce ne-a lăsat să aflăm cu parcimonie!).

Dincolo de austeritatea pe care o etalează în apariţiile publice – o înfăţişare accentuată şi de alura oarecum scolastică a discursului său –, Tamara Cărăuş ascunde o sensibilitate acută, un suflet vulnerabil, o conştiinţă problematizantă, neliniştită, care răbufneşte din când în când într-un mod descumpănitor chiar şi pentru cei mai apropiaţi comilitoni şi prieteni. Să zicem însă că asemenea contraste afective s-au mai văzut la oamenii de litere, dedicaţi cu înverşunare meseriei lor. Noutatea în cazul Tamarei Cărăuş este că ea îşi drenează emoţiile pe făgaşul căutărilor intelectuale, chestionându-şi neîncetat justificarea morală a studiilor pe care le face. A început-o cu volumul său de debut, *tzara mea* (ARC, 2000) – o cronică a revelaţiilor şi deziluziilor construirii de sine pe fundalul regăsirii valorilor româneşti după 1989 în Basarabia. *Efectul Menard* (Paralela 45, 2003), a doua carte, deşi viza morfologia unor opere literare, are drept subtitlu: „Rescrierea postmodernă: perspective etice”, adică un fel de revoltă paradigmatică împotriva „imperialismului cultural”, care a marcat istoria civilizaţiei occidentale, chestionată azi din perspectiva dreptului la diferenţă, pe care şi-l revendică până şi nişte personaje de ficţiune.

„Canonul” pe care şi-l asumă autoarea (canon în sensul de „penitenţă”, „destin”, „povară”, şi nu îndreptar sau listă de criterii, inevitabil opresoare) în cel mai recent volum al său, **Capcanele identităţii,** apărut la Editura Cartier, începe de la imaginea grafică a cărţii, de un minimalism epatant: coperte albe, lipsite de orice ornamentaţie şi fără a expune poza autorului (dar, din fericire, cu un scurt şi explicit comentariu pe coperta a IV-a). În pofida titlului, volumul nu ne propune o incursiune istorică sau psihosocială într-un subiect care frământă atât de mult lumea contemporană, supusă tentaţiilor şi presiunilor globalizării, ci este o carte despre cum a studiat autoarea identitatea naţională – nuanţă pe care Tamara Cărăuş ţine să o clarifice de la bun început în prefaţă. **Capcanele identităţii** se vrea, aşadar, un jurnal de drum, o odisee a tribulaţiilor unui cercetător marcat de greutăţile (şi perfidiile) proiectului său. O carte întemeiată, din nou, pe un imbold eminamente etic, o confesiune şi un avertisment adresat celor care se vor mai lansa, imprudent, în hăţişurile unei materii prea delicate şi primejdioase.

Premisa de la care şi-a pornit Tamara Cărăuş aventura cunoaşterii a fost una cât se poate de nobilă: eseista voia să clarifice deruta identitară în care lâncezeau atâţia basarabeni, să le livreze o soluţie de emancipare, scriind o carte „pe înţelesul tuturor” despre specificul identităţii şi despre mecanismele identificării naţionale în Republica Moldova. Finalul acestui parcurs sinuos o găseşte la polul opus, împărtăşind valori mai degrabă individualiste şi cosmopolite. După doi ani de cercetări academice la Colegiul Noua Europă din Bucureşti şi la Colegiul Nuffield al Universităţii din Oxford, Tamara Cărăuş se declară profund sceptică faţă de o ideologie care pretinde oamenilor sacrificii în numele unei solidarităţi din oficiu, fără a le oferi, drept recompensă, echilibru şi libertate interioară.

Iniţierea autoarei s-a făcut sub auspiciile lui Ernest Gellner, Benedict Anderson, Elie Kedourie, Anthony Smith, John Hutchinson ş. a. Sunt lecturi utile, indiferent de felul în care le foloseşti, şi Tamara Cărăuş schiţează în primele capitole ale cărţii sale tezele generale ale disciplinei. Naţionalismul, conştiinţa naţională nu avea cum să apară în comunităţile agrare, autarhice. E nevoie de un proces de omogenizare culturală care să conducă la coagularea indivizilor în jurul unor sensuri plasate dincolo de ţarcul patriarhal. Naţiunea se va contura odată cu industrializarea, când populaţia va trebui alfabetizată, instruită, pentru a fi capabilă să mânuiască maşinile. Cultura încetează a mai fi un bun doar pentru „aleşi” şi contribuie la răspândirea unor idei şi concepte unificatoare printre oameni care nu s-au văzut neapărat şi nici nu se vor cunoaşte, majoritatea dintre ei, în chip nemijlocit. Fără a întruchipa trezirea unor forţe latente, atemporale, la care fac apel „primordialiştii”, naţiunea reprezintă rodul unui nou mod de organizare socială. „*O naţiune e o comunitate imaginată nu numai a celor prezenţi, a contemporanilor, ci şi a ne-contemporanilor, pentru că naţiunea încearcă să facă legătura dintre morţi, vii şi cei încă nenăscuţi.* (...) *Naţionalismul, ca şi religia, ia moartea în serios.*” (...) „*Limba tipărită creează comunitatea care va asigura posterioritatea prin relectură, memorie şi neuitare, adică în imaginaţie*.” (pp. 21-22) Nu naţiunile au impus graniţele, ci graniţele au creat naţiunile. Desenul lor actual reproduce, în realitate, bunul plac al unor regi care au purtat războaie de cucerire sau care au fost nevoiţi să se replieze sub presiunea unor inamici/invadatori mai puternici.

Cazul Republicii Moldova, susţine Tamara Cărăuş, răspunde mai degrabă teoriilor moderniste despre naţiune, în care nu legăturile de sânge şi „glasul strămoşilor” au livrat repere identitare, ci educaţia standard, instrumentată de stat, în cea de-a doua jumătate a secolului XX, cea care a generat omul (nou) pe care îl avem. De la întrebările specifice Basarabiei, de felul: cum se întâmplă că locuind în acelaşi teritoriu, vorbind aceeaşi limbă, unii se consideră moldoveni şi alţii români, şi ce fel de „renaştere naţională” am avut în anii ’90, dacă nu am scăpat nici până azi de confuzii teleghidate politic, autoarea noastră va ridica, provocator, ştacheta interogaţiilor spre un nivel superior de generalizare: este identitatea naţională indispensabilă individului?, poate fi identitatea naţională o opţiune?, statul se poate lipsi de identitate naţională?, societatea democratică şi identitatea naţională sunt noţiuni reciproc dependente? etc.

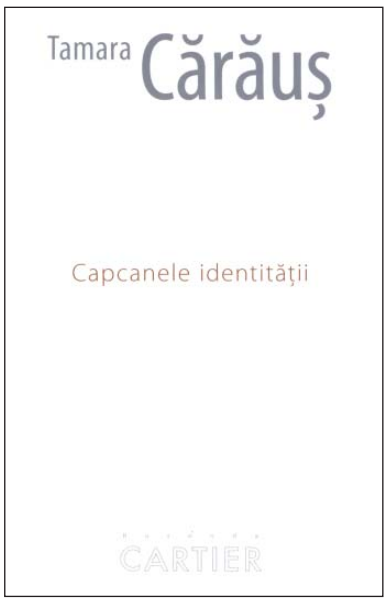

Tamara Cărăuş ne povesteşte cum s-a avântat să deconstruiască subiectul, operând cu achiziţiile foarte la modă pe atunci ale multiculturalismului (între timp doctrina s-a mai „dezumflat”...). S-a străduit mereu să adopte în comunicările ei, susţinute la Bucureşti, Iaşi, Chişinău şi-n alte oraşe, o atitudine neutră şi imparţială, dar i s-a reproşat tocmai parţialitatea: ba că susţine românismul, ba că justifică moldovenismul, că nu se bazează pe date sociologice culese de pe teren, că aplică teorii marxiste, că „a greşit”, că „a deviat”, că a lunecat pe panta unor invenţii propagandistice şi le-a legitimat, acordându-le demnitate teoretică. Unii au compătimit-o, spunându-i că s-a „smintit” de prea multe cărţi citite printre străini, alţii i-au recomandat smerenia, rugăciunea şi postul... (Ce superbe reţete pentru cuminţirea semenilor noştri „scăpaţi” din serie!)

Nici în Occident nu a găsit mai multă înţelegere. Încercările eseistei de a explica paradoxurile RM-ului, de a le găsi analogii mai uşor de asimilat pentru nişte englezi (apelând, de exemplu, la cazul Irlandei de Nord) s-au soldat cu eşec. Dacă invoci libertatea individului de a se autoidentifica – un principiu cât se poate de democratic, nu-i aşa? – vei ajunge, involuntar, să dai apă la moara moldovenismului impus de sovietici şi cultivat de guvernanţii de după ’89, care au schimbat, viclean, kalaşnikovul cu doctrina drepturilor omului. Cum să impui o „corectă” înţelegere a fenomenului, se întreabă Tamara Cărăuş, cuprinsă de angoasă, când te îndoieşti de propria-ţi chemare de-a o face. „*Dacă în plin secol al opţiunilor şi al libertăţii eu am „ales” ceva ce era clădit dintr-o materie impură, precum e orice fenomen naţional, dacă „sinele” meu, care a avut ocazia să fie plămădit din mai multe ingrediente, nu a făcut altceva decât să cadă în capcana studierii identităţii naţionale, de ce aş avea o certitudine că acum câteva decenii nu aş fi „ales” doctrina susţinută de ei* (de moldovenişti – nota mea, Vit. C.), *nu aş fi construit o identitate şi o naţiune din nimic, nu aş fi inventat-o şi eu prin birouri? Nu am nici o certitudine că nu aş fi fost în locul lor.*” (p. 147)

Exasperarea, teribilul disconfort şi, mai ales, ruşinea, asupra căreia insistă obsesiv Tamara Cărăuş în cartea ei, o asaltează în momentele în care polemizează cu neostaliniştii de la Chişinău, cărora în van încearcă să le demonstreze că identitatea moldovenească reduce şansele de dezvoltare şi evoluţie culturală a persoanelor. „*Acest lucru îmi pare de necrezut acum: contribuiam la fortificarea aparatului ideologic de stat, intrasem în maşinăria de injectare a certitudinilor!... Statul RM avea la momentul scrierii* (unui comentariu al Tamarei Cărăuş pe marginea unui sondaj sociologic – nota mea, Vit. C.) *o puternică coloratură neocomunistă căreia riscam să îi ofer legitimări şi mecanisme teoretice şi ideologice de reproducere. Exista riscul ca din întreaga mea ofertă de cunoştinţe şi explicaţii să fie selectate doar unele, care ar fi convenit mai mult, sau, puse în combinaţie cu altele, să conducă la crearea unui aparat ideologic represiv, la care nu aş fi vrut niciodată să contribui.*” (p. 150) Şi la fel de vulnerabilă, de „pseudosavantă” (cum a fost gratulată de presa comunistă) se simte Tamara Cărăuş atunci când i se solicită să pună umărul la redactarea unor tehnici pozitive, democratice, de modelare a conştiinţelor. „Experta” (ghilimelele îi aparţin), pentru a cărei instruire s-au cheltuit bani publici, nu e deloc încântată de încrederea oferită: „*Procedura numită politici publice nu e blamabilă în sine. Devenea blamabil gestul meu de a le face, căci era lipsit de onestitate. Trebuie să faci recomandări de politici publice când ai certitudini, dar nu şi atunci când niciun răspuns nu pare definitiv, când fiecare concluzie este doar temporară.*” (p. 152)

La ce serveşte cunoaşterea? Ce facem cu ea? Cum plătim pentru ea? Unde ajungi înlocuindu-ţi incertitudinile prin comandamente de stat, care proclamă binele public, aplicând nişte tipare prefabricate? Ce mai rămâne din demnitatea ta de intelectual, după ce te transformi într-o „rotiţă”, într-o funcţie a sistemului, într-o unealtă a puterii?... Splendide întrebări, care se sprijină pe o milenară tradiţie a reflecţiei filozofice occidentale, inaugurată de greci. Tamara Cărăuş a vrut să utilizeze pluralitatea de perspective, a tins spre neutralitatea absolută şi universalismul situării în raport cu obiectul său de cercetare şi s-a văzut copleşită de ruşine şi... nihilism. Această suferinţă, care derivă dintr-un categoric refuz al înregimentării ideologice, poate fi înţeleasă şi aplaudată, însă problema e că nu poţi rămâne într-o perpetuă stare dubitativă, atunci când judeci prezentul şi viitorul unei colectivităţi. Drama unei conştiinţe care îşi chestionează cu asprime, până la paroxism chiar, orice decizie şi opţiune e să constate că lumea în care trăim nu-ţi permite luxul neimplicării. Obiectivitatea pură este o utopie. Până la urmă, cum se spune cu o vorbă cam directă şi strivitoare de nuanţe, în

→

Notă: cronică scrisă pentru revista *Viaţa Românească*

Imprimate în parafină

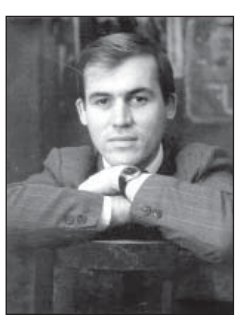

de

Grigore Chiper

Robert Şerban este un scriitor apreciat, de succes, fără a raporta termenul la o scară anumită. Este un model cum se poate produce scriitorul, încet, fără grabă sau ostentaţie inutilă, în mediul în care activează zi de zi, între prieteni, apropiaţi, între toţi cei împătimiţi de literatură. Este chiar poziţia sa, pe care a expus-o într-un interviu recent din presa locală: „...de când există Internetul, lumea s-a schimbat şi-n bine. Poţi să fii artist cu cotă chiar dacă trăieşti într-un sat de munte, în măsura în care arta ta e de calitate. Pentru mine, literatura nu este o competiţie cu alţii. E loc suficient în rafturile librăriilor, în paginile revistelor, în ale Internetului pentru toată lumea”.

Scriitorul însuşi e formatorul şi formula sa de succes acolo unde piaţa este mică sau chiar minusculă, neglijabilă, ca în RM, de exemplu. Am privit pe *YouTube* imaginile de la lansarea volumului de versuri **Moartea parafină** (2010). Clipe emoţionante pentru autorul care vorbeşte şi recită, cu măsură. Apoi comentează şi invitaţii (pe Internet ordinea poate fi oricând inversată) la evenimentul organizat nu oriunde, ci în foaierul Teatrului Naţional timişorean: Mircea Mihăieş, Adriana Babeţi, Cornel Ungureanu şi Tudor Creţu, intelectuali de frunte ai urbei bănăţene. Experienţa ar putea fi preluată pentru a prelungi viaţa acestor serate efemere, de-a anunţa iar şi iar o apariţie editorială. E totuşi mai mult decât dacă ai fi citit o consemnare într-un ziar sau o revistă culturală. Deşi fiorul întâlnirii personale nu poate fi înlocuit de nicio transmisiune video, acestea te fac coprezent şi coparticipant la evenimente la care nu vei putea asista *live* niciodată.

Robert Şerban are şi o biografie mai deosebită. Fiu de scriitor, face parte dintre cei sosiţi din alte specialităţi (este absolvent al Politehnicii). Oltean prin origine (n. la Turnu Severin), spiritul său s-a grefat pe destinul Banatului, cea mai vestică provincie românească, cu antenele mereu orientate spre cultura occidentală. Şi volumul de care ne ocupăm în această cronică reprezintă rodul unei şederi în Elveţia, în septembrie-octombrie 2009.

Autor aproape total, Robert Şerban a publicat firește poezie, dar şi proză scurtă, dramaturgie, publicistică, interviu (nu a scris doar roman, dar mărturisește în cadrul aceluiaşi interviu că are în lucru unul, pe care intenţionează să-l termine până la finele lui 2011). Revista „Contrafort” a scris despre volumul de versuri *Odyssex* (1996), la data respectivă.

Mai e o împrejurare despre care lui Robert Şerban îi place să pomenească: aportul criticului Mircea Mihăieş la conturarea profilului pe care îl are acum volumul (la lansare ambii au glumit pe seama acestei colaborări pătimaşe).

Deşi Robert Şerban nu a fost niciodată adeptul unei poezii alambicate, metaforice sau ezoterice, observăm că autorul mai găseşte resurse pentru a-şi simplifica discursul, pentru a adopta un stil propriu în rostirea firescului poetic. Îl ajută totodată ţinuta sa jovială şi caracterul autobiografic dens al actualei cărţi. Chiar din start, poemul *Pregătirea* te introduce în scrisul magmatic. Compunerea poemului (său) este asemuită „cu îndârjirea cu care/ bunicul scotea cu securea/ bucăţile de lemn/ dintr-un par/ până când îl ascuţea atât de bine/ încât putea să-l înfigă/ dintr-o lovitură/ în coastele mistreţului”.

Conceput ca un jurnal al simplităţii, ţinut într-o perioadă de răscruce a vieţii sale, volumul devine un prilej de meditaţie, de trasare a unor linii demarcatoare. Evenimentul – împlinirea a 40 de ani – este trăit cu intensitate şi perplexitate nu numai în, ci şi în afara paginilor cărţii: lansarea volumului a fost organizată la o zi după „trecerea Rubiconului” („sunt la jumătatea ei”, se confesează în *Jucăria de-un leu*). Variaţiile în jurul temei sunt multiple, fără însă a se abate prea mult de la tonalitatea imprimată din primele versuri: nostalgie şi melancolie privite/ mărturisite de un personaj-martor.

Deşi volumul a fost scris într-un sejur elveţian, depistăm puţine semne din ţara cantoanelor („am uitat/ cum se cheamă lacul din Zürich” – *Teribila baie*). Dimpotrivă, străinătatea îl determină să revină şi mai acut, dintr-o perspectivă temporală şi spaţială, la ceea ce a lăsat în urmă, în patria intimităţii sale. Pariul dintre locul nou, civilizat, descris cu admiraţie în alte texte, şi rememorarea filmului de acasă este câştigat de nostalgie (dor).

Ceea ce se degajă în poezia sa, a prozaicului tern, realizat probabil şi prin contrast existenţial, este cadrul sărac şi umil. Poezia e plină de decupaje din copilărie, de instantanee trăite cândva undeva, răbufnite acum dintr-un plan emoţional. Lumea părinţilor, a buneilor şi chiar a unor simpli drumeţi prin viaţă „se întorcea din moarte/ şi se oprea la jumătatea drumului” (*Lumea premianţilor*), ca în celebrul clip al grupului german *Enigma*. Aflat la o jumătate a drumului, devenită obsesie, poetul priveşte în ambele direcţii. În una îi apar „lucrurile pe care/ puneam mâna” şi „mă ţineau acolo/ ca nişte ancore/ de lemn/ de lut/ de sticlă/ de ceară” (*Lumea premianţilor*), în cealaltă nu e „nimic mai trist/ decât să vezi atâtea şi-atâtea poze/ iar tu să nu fii în niciuna dintre ele” (*Developare*).

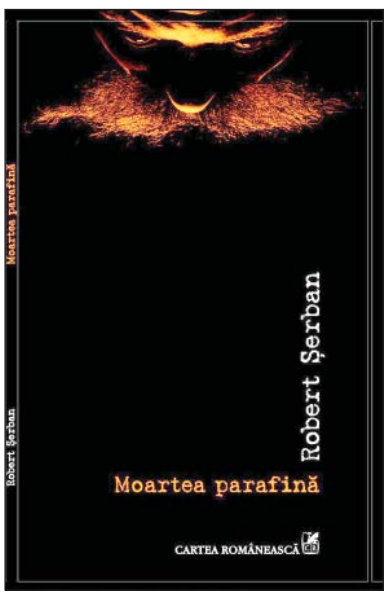

Robert Şerban rămâne fidel generaţiei sale, cea care a epurat din poezie reperele geografice, culturale sau referinţele intertextuale. Aşa cum proza din ultimele decenii tinde să recupereze povestea, poezia se întoarce spre lirismul fără ingrediente.

Poemele de „criză a vârstei”, când „simţi că cineva/ stinge lumina în tine” (*Inima vârstei*), revin ciclic, creând o reţea şi o gradaţie a sentimentelor întunecate, de la primele zvâcniri încă jucăuşe, în spiritul unei „iresponsabilităţi” juvenile, când autorul se arăta „tânăr atlet al poemului” (Nicolae Coande), până la note de requiem în surdină: „cineva pusese în fereastra unei vile cu ponton/ o fotografie îndoliată/ şi scosese la aer/ un superb costum gri/ la două rânduri de nasturi” (*Teribila baie*) sau mai tranşant: „eu mă întreb/ ce marcă vor avea ochelarii de soare/ sub care-ţi vei ascunde de lacrimile/ când mă vei conduce/ spre finish” (*Ochelari de soare*) vs. „de când ai murit/ mi-a sporit nerăbdarea/ ca fiică-mea să crească mai repede” (*Fapta şi lacrimile*).

În poezia sa se atestă un dezinteres pentru experimentul lingvistic şi o migrare apăsată spre metafizic. Poetul se livrează contingenţei care nu se reduce doar la „descoperirea” macabrului. O adevărată lume paralelă, cu personajele sale, parcă până acum neobservată sau chiar ignorată, îşi face apariţia în versuri nesofisticate. Eul liric e un trecător, un pasager oprit pentru câteva clipe la o răspântie, dar şi un anxios ca şi cum strivit între două plăci tectonice: una a realităţii trăite într-un exerciţiu mecanic şi alta răsărită dintr-un palimpsest, o realitate tulbure, ameninţătoare, implacabilă şi fatidică. Pot fi citate poemele *Îmi părea săracă, Incognito, Viaţa într-un oraş, Developare, Jucăria de-un leu*, dar şi altele. Din moarte se trece în anticamera ei, amintirile, sau spre antidotul împotriva morţii, cunoscut şi el printre autorii de literatură: scrisul. De aceea imaginea poetului-*batman*, ce scrie „versuri care să iasă din pagini/ şi să se agaţe de pereţi de ferestre de uşi” (*O dorinţă*), este edificatoare. E scrisul-mreajă prin care se salvează poetul captiv.

Limbajul este complet demetaforizat (fiind admisă cel mult metafora explicită: „ochii-ţi erau ventuze lipite/ de ecranul uriaş” – *Cel rău îl iubeşte pe cel bun*), transformat într-un discurs direct, diferenţiat de o proză propriu-zisă prin intensitatea trăirii, accentele distribuite sau punerea în pagină.

Familiaritatea scriiturii lui Robert Şerban, prinsă în tranziţia de la „femeile care s-au dus” la „micile spaime”, îşi caută un drum, un stil, o aşezare în poezie şi pentru cea de a doua jumătate (a vieţii/ carierei literare).

_____

Robert Şerban, ***Moartea parafină***, Bucureşti, Cartea Românească, 2010

▣

→

Basarabia eşti sau cu românii, sau cu ruşii. *Tertium non datur*.

Cauzele „debusolării” epistemologice a autoarei **Capcanelor identităţii** nu sunt neapărat de ordin metodologic, pentru că aceeaşi criză a apartenenţei care sfâşie Moldova dintre Prut şi Nistru, observă ea cu multă perspicacitate, se explică în mare parte prin diferenţa de interese a indivizilor. Este expresia moldovenească, parodică şi grotescă, a lui *rational choice* – o teorie de care erau impregnate laboratoarele umaniste ale Colegiului Nuffield de la Oxford, în anii 2002-2003, când ajunsese pe acolo eseista basarabeancă. Pasiunea, neliniştea Tamarei Cărăuş, cum spuneam mai devreme, are o întemeiere etică. Un vânt al gândirii independente, eliberate de clişee şi prejudecăţi, răsfiră filele acestei cărţi remarcabile şi unitare prin „păcatul cunoaşterii” şi „imposibilitatea mântuirii” pe care le expune: interogaţiile eseistei sunt infinit mai ample, mai provocatoare, decât răspunsurile posibile. De aceea să nu căutăm în cartea Tamarei Cărăuş netezimi de cristal translucide, să-i acceptăm zgrunţurile de piatră vulcanică.

Alte câteva exemple: autoarea supune unei judecăţi razante dreptul intelectualului de a-şi manipula concetăţenii prin apelul la „strămoşi” şi „valori perene”, când de fapt nu-şi doreşte decât privilegii şi un loc în panteon sau în manual. Tamara Cărăuş se ridică împotriva *culturii de parohie*, pentru că în economia formării noastre intelectuale, spune ea, fermenţii „alogeni” ai spiritului sunt la fel de importanţi; cum să îngrădeşti spontana aspiraţie la universalitate a individului prin obligaţia de a frecventa *anumite* opere de artă, anumiţi autori, doar pentru că sunt „autohtone”/autohtoni? Sau demontează „destinul prin sacrificiu” al soldatului, care îşi umple viaţa de sens murind în „războaie drepte” pentru ţară sau (mai nou) pentru exportul de democraţie. Cine decide asupra „caracterului just” al unui măcel? De ce un om poate deveni o „ţintă legitimă” într-o acţiune militară, odată ce dreptul la viaţă, dreptul de a nu fi atacat e promis tuturor fiinţelor umane? De ce ar începe cineva un război, respectând legislaţia şi convenţiile (de la Geneva)? Nu ar fi mai bine să iniţieze nişte negocieri, dacă tot e dispus să respecte ceva? Este războiul împotriva terorismului o cauză dreaptă?...

Nu vă impacientaţi: întrebările Tamarei Cărăuş sunt adresate deopotrivă şi celor „buni” şi celor „răi”, indiferent de criteriile pe care le folosim la definirea acestora, şi vizează fundamentul filozofic al faptelor umane, raţiunea lor ultimă. Ceea ce face demersul său cu adevărat important şi valoros, dincolo de insatisfacţiile (nevindecate) ale autoarei.

_____

Tamara Cărăuş, ***Capcanele identităţii,*** Editura Cartier, 2011

▣

Marea istorie prin cei mici

Destul de puţin cunoscut în România (unde nu l-am văzut aproape deloc citat sau recenzat), Alain Corbin (născut în 1936) este unul dintre cei mai importanţi istorici francezi contemporani. Fost profesor la Universitatea Panthéon I Sorbonne, director de colecţii la prestigioase edituri pariziene, membru în colegiile de redacţie ale cîtorva reviste istorice franceze foarte cunoscute, el cumulează astăzi toate formele de recunoaştere academică normale pentru un specialist de anvergura sa, ajuns la capătul unei cariere ştiinţifice nu doar îndelungată, ci – în multe privinţe – şi exemplară. Cu aproximativ zece ani mai tînăr decît Jacques Le Goff şi congenerii acestuia de la „Annales" (astăzi octogenari), Alain Corbin pare a fi păstrat faţă de întregul grup o anumită distanţă, cu toate că i-a împărtăşit fără reţineri principiile metodologice şi orientările tematice. În această ultimă privinţă, istoricul originar din Limousin pare a fi mers infinit mai departe decît oricare dintre „analişti", nu atît prin scara cercetărilor (regională, locală şi micro-socială), cît, mai ales, prin subiectele pe care le-a explorat. Originalitatea ieşită din comun a lui Alain Corbin tocmai aici trebuie căutată. Cu minime excepţii, toate cărţile sale sînt elaborate după aceeaşi schemă: fie că pornesc de la un aspect atît de „natural" al trecutului (de fapt, al vieţii însăşi), încît te întrebi cum poate să constituie un subiect de cercetare, fie că iau ca pretext un amănunt, un eveniment sau un personaj insignifiant, care ni se dezvăluie, în final, ca „eşantioane" caracteristice ale culturii cotidiene a unei întregi societăţi şi epoci. Altfel spus, Alain Corbin ştie să scoată ceva – ca să zic aşa – şi din piatră seacă (mai exact, din ceea ce are această aparenţă). Şi nu orice! Indiferent că este vorba – într-o ordine aleatorie – despre schimbarea sensibilităţii olfactive în Franţa secolelor XVIII-XIX (magistral analizată în *Le miasme et la jonquille. L'odorat et l'imaginaire social, XVIIIe-XIXe siècles*, 1986), de „tipologia"... orgasmului (*L'harmonie des plaisirs. Les manières de jouir du siècle des Lumières à l'avènement de la sexologie*, 2007), de noua plăcere a plimbării pe malul oceanului (mării), ca substitut al presiunii tot mai sufocante a vieţii urbane (*Le Territoire du vide. L'Occident et le désir du rivage, 1750-1840*, 1990), sau de evenimentul anodin al masacrării unui tînăr aristocrat francez, acuzat de simpatii republicane, de către ţăranii dintr-un cătun uitat de lume din Dordogne (prin care Corbin reconstituie sensibilităţile rurale din Franţa sfîrşitului de secol XIX; *v. Le village des „cannibales"*, 1990), cărţile istoricului francez sînt, fără excepţie, pasionante şi se citesc cu sufletul la gură. Cea mai paradoxală dintre scrierile lui Corbin este, însă, fără discuţie, *Le monde retrouvé de François Pinagot* (subintitulată *Sur les traces d'un inconnu (1798-1876*), 2002). Aici, autorul nu povesteşte doar biografia unui ins complet necunoscut dintr-o aşezare oarecare de provincie. Personaje de acest fel, anonime, dar relativ bine reprezentate documentar, au mai făcut obiectul unor restituţii (cum este cazul, ca să nu dau decît un exemplu foarte cunoscut, al mătărului Menocchio, „însufleţit" de Carlo Ginzburg). Performanţa lui Alain Corbin constă, însă, aici – culmea inventivităţii! – în reconstituirea vieţii unui om care nu a lăsat *nici o urmă*, în afara cîtorva menţiuni fără importanţă (de altfel, tocmai acesta a fost criteriul selecţiei personajului: completa sa anonimitate). Autorul nu spune ce a făcut eroul său, ce a ştiut şi ce a transmis acesta posterităţii. Corbin relatează ce *ar fi putut* şti, face şi cunoaşte François Pinagot în contextul istoric (local, regional şi naţional) în care a trăit şi *cum* ar fi putut ajunge el să ştie, să facă şi să cunoască cele întîmplate în vremea lui.

de

Alexandru-Florin Platon

Acelaşi *modus operandi* se întrevede şi în volumul de care mă ocup astăzi, cel mai recent dintre publicaţiile istoricului francez. De astă dată, Alain Corbin ia ca pretext al analizei nu un personaj, ci un text: zece prelegeri susţinute în iarna dintre 1895-1896 (decembrie-februarie) de un oarecare domn Beaumord, institutor la şcoala din Morterolles (Limousin), în prezenţa oamenilor din localitate şi împrejurimi. Ca urmare a acribiei cu care dl Beaumord a notat totul, ştim astăzi care a fost subiectul fiecărei conferinţe, cîţi participanţi (pe sexe) a avut fiecare şi unde s-au desfăşurat întîlnirile (în localul şcolii). Ştim, de asemenea, cîte ceva şi despre conferenţiar din rapoartele inspecţiilor periodice la care era supus dl Beaumord şi din corespondenţa sa cu autorităţile locale, atîta cît s-a păstrat. Nu se cunoaşte, însă, esenţialul: *textul* conferinţelor. Or, tocmai acest text este reconstituit de Corbin, care, întocmai ca un „arheolog subacvatic care aduce la suprafaţă fiecare piesă a vasului pe care vrea să-l întregească", recompune fiecare şedinţă de la şcoala din Morterolles pornind de la însuşirile oratorului (pregătirea sa, talentul retoric, tonul vocii etc.), consemnate în dosarele de inspecţie.

Ar fi însă o eroare să interpretăm efortul restitutiv al lui Alain Corbin ca expresia unei pasiuni de detectiv. Ca şi în cazul lui François-Louis Pinagot, dar la altă scară, textul conferinţelor de la Morterolles constituie, aici, doar un mijloc, nu un scop. Ceea ce îl interesează, de fapt, pe autor este să înţeleagă ce poate transmite posterităţii acest mărunt fapt cultural în legătură cu reprezentările specifice microclimatului social în care se inseră şi, în acelaşi timp, cum reflectă el prefacerile mai ample – culturale, comunicaţionale, politice etc. – din Franţa sfîrşitului de veac XIX. *„Pentru a restabili legătura cu această lume dispărută din care provenim şi noi* – scrie Corbin – *a trebuit să nu refuz nimic din ceea ce puteam să aud"* (p. 11). Exact aici trebuie căutată semnificaţia amintitei invenţii a textelor conferinţelor: ca purtătoare ale unui mesaj complex, transmis de *vocea* unui dispărut, identificabilă prin particularităţile sale.

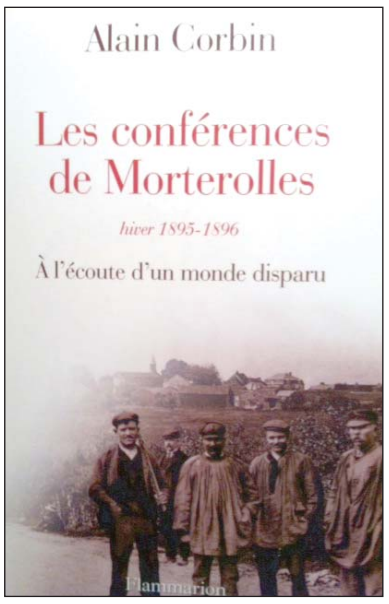

Accentul pe audiţie din propoziţia de mai sus mai are, însă, un sens, nu imediat sesizabil. De regulă, în reconstituirile lor, istoricii au la dispoziţie numai texte (în sensul foarte larg al termenului). Pînă la inventarea radioului, a filmului şi televiziunii, scrisul a fost singurul suport documentar al acestor reconstituiri. Pentru perioadele mai vechi, ştim, aşadar, cum scriau şi ce scriau producătorii de surse. Nu ştim, însă, *cum vorbeau*. Altfel spus, cît din cuvîntul scris coincidea cu oralitatea exprimării (destul de puţin, desigur). Alain Corbin dispune, invers, de vocea eroului său, nu însă şi de textul rostit de această voce. De aceea, ştiind (din referinţele arhivistice) cum vorbea dl Beaumord, el îi recompune spusele după regulile retorice şi de compoziţie ale timpului respectiv. Procedînd astfel, istoricul francez ne propune o subtilă alianţă, ignorată, pînă acum, de majoritatea istoricilor: aceea dintre conţinut şi enunţul vocal al acestuia, capabilă să rafineze cercetarea documentelor din ultimii 200 de ani şi ceva. Nimic neobişnuit, aici, din partea cuiva care are la activ şi cercetări de istorie auditivă (*v. Les cloches de la terre: paysage sonore et culture sensible dans les campagnes au XIXe siècle*, 1994).

Întorcîndu-mă la cartea pe care o comentez, trebuie să menţionez, mai întîi, că prelegerile de care aceasta se ocupă nu au constituit, la acea dată, un fapt întîmplător. Conferinţele dlui Beaumord (diurne şi vesperale) făceau parte dintr-un amplu program educaţional, conceput în anii precedenţi de Jules Ferry, al cărui scop era nu unul cultural, ci politic: ralierea maselor populare franceze la marele proiect republican de organizare a statului. Funcţia lor era, aşadar, de integrare şi uniformizare culturală, în sensul urmărit, cam în aceeaşi perioadă, la noi, de reformele şcolare haretiene (foarte apropiate de cele ale lui Jules Ferry) şi de sistemul universităţilor de vară (ca aceea de la Vălenii de Munte, organizată de N. Iorga). Mai clar spus, manifestările de tipul celor de la Morterolles au fost gîndite ca un vehicul pentru ceea ce regimul de atunci îşi imagina că sînt valorile republicane fondatoare (cultul patriei, al înaintaşilor şi muncii), popularizate cu ajutorul unei vulgate istorice şi culturale. Prin gama lor, subiectele selectate de dl Beaumord oglindesc perfect intenţia pedagogică a acestor prelegeri: ele privesc atît faptele de arme ale trecutului (bătăliile de la Rossbach şi Valmy), cît şi unele dintre personalităţile tutelare ale istoriei Franţei (printre care şi Jeanne d'Arc, desigur); fac apologia expansiunii coloniale în Madagascar şi nordul Africii (interpretată în cheie civilizatoare), dar conţin şi recomandări pentru sporirea randamentelor agricole; în fine, oferă soluţii de contracarare a efectelor unor fenomene meteorologice nedorite (îngheţul), dar scot în evidenţă şi binefacerile asociaţiilor şi ale întovărăşirilor. Schema discursivă ce poate fi identificată aici va rămîne neschimbată pînă după al doilea război mondial.

În acelaşi timp – şi prin chiar acest mod de organizare – conferinţele de la Morterolles sînt ilustrative pentru ceea ce Alain Corbin numeşte „un nou obicei cultural" (p. 28), care înlocuieşte, în mediul rural din perioada respectivă, „întîlnirile de clacă" (aşa-numitele „véillées"), ce constituiseră, ca aproape pretutindeni în Europa premodernă, principalul mediu de colportare a ştirilor şi de transmitere a cunoştinţelor (prin lecturi cu voce tare). Ceea ce prelegerile dlui Beaumord mai păstrează din aceste forme arhaice de sociabilitate şi comunicare culturală este contactul direct, senzorial (auditiv), cu „povestitorul"/„povestitorii", încă nemediat (şi deformat) de radio şi ... televiziune. Ceea ce le diferenţiază, însă, este infinit mai mult: nu numai sursa lor oficială (programul de pedagogie naţională al regimului), ci şi tipul de cunoştinţe popularizate, inspirate de „ideologia" patriei republicane, a ştiinţei şi progresului. Pe de altă parte, venind la întîlnirile organizate de institutorul din Morterolles, oamenii locului şi din vecinătatea imediată au, ei înşişi, aşteptări diferite. Posedînd, deja, rudimentele culturii (scrisul şi cititul), avînd posibilitatea să călătorească în oraşele mari şi fiind ceva mai informaţi decît predecesorii lor, locuitorii acestui modest tîrg de provincie participă la conferinţele dlui Beaumord *„în căutarea* – scrie Alain Corbin – *unei alte modalităţi, pe care o intuiesc ca fiind mai nouă, de a-şi structura imaginarul"* (p. 61). Avem, aici, la „firul ierbii", schiţa perspectivei corecte – pusă „în scenă" cu o deosebită artă de autor – a însuşi modului cum se cuvine înţeles procesul modernizării culturale şi mentale: ca rezultat nu (numai) al unui transfer unilateral de modele cognitive şi comportamentale, ci (şi) al unei interacţiuni, în care atît „emitentul", cît şi „receptorul" au o egală contribuţie.

Aspectul tocmai menţionat scoate încă o dată în evidenţă utilitatea studiilor de caz pentru înţelegerea fenomenelor istorice. Faptul că Alain Corbin ne reaminteşte acest lucru constituie unul dintre meritele deloc minore ale cărţii sale, care se citeşte cu aceeaşi pasiune şi acelaşi cîştig intelectual ca toate volumele publicate pînă acum de istoricul francez.

_____

Alain Corbin, ***Les conférences de Morterolles (hiver 1896-1897). À l'écoute d'un monde disparu,*** Paris, Flammarion, 2011

Cristina Hermeziu (coordonator), *Revoluţia din depărtare*. Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2011

Autori: Adrian Cioroianu, Cristina Hermeziu, Robert Adam, Graţiela Andrei, Dan Arvinte, Alexandra Badea, Iulia Badea Guéritée, Oana Bârsan, Marina Andreescu Camboulives, Mircea Cantor, Mihaela Fiordean, Monica Heintz, Rodica Ieta, Maria Ioniţă, Ovidiu Ivancu, Alexandra Jivan, Ioana Lungeanu, Tiberiu Mustaţă, Iulian Nistea, Ciprian Popescu, Tatiana Pyper, Mirela Roznoveanu, Andreea Scarlat, Şerban Smadici, Denise Georgiana Spiliopoulos, Dolores Steinman, Daniela Stimeriu, Corina Şuteu, Raluca Ursachi, Ioana Violet, Oana Ursache.

„A pleca" (din România) a fost unul dintre cele mai interesante, obsesive şi transformatoare verbe ale limbii române din anii `90. A rămas la fel într-o bună parte a următorului deceniu, deşi raţiunile plecărilor s-au mai nuanţat – pe măsură ce plecările, numeric, au crescut mai abitir. Cum se explică aceasta? Colivia predecembristă pe care o numeam „acasă" era atât de bine sudată înainte de 1990, încât străinătatea, pentru cei mai mulţi dintre români, era o chestie vizibilă la televizor (chiar şi aici din ce în ce mai rar), pe coperta cataloagelor Neckermann şi pe curbele de tablă ale cutiilor de ness Amigo. În aceste condiţii, plecarea din ţară a avut, în anii care au urmat, toate datele unei eliberări asumate la propriu. *(Adrian Cioroianu)*

Svetlana Corobceanu

stafia

îşi întinde braţele
ca pentru o îmbrăţişare
a întunericului
fruntea i se lipeşte de coama lui
mâinile i se agaţă de margini
cum dacă ar fi să se salveze în căderе
ochii caută o stea
cerul, o apă în care se reflectă luna plină
între degetele ei saltă doi peşti
mai mult nu se atinge de nimic
se retrage
se adânceşte în univers
se pulverizează din tălpi spre creştet
din spatele zorilor
pândind încă o vreme
o ultimă privire aruncată lumii

file de jurnal

bunica are o ură de moarte după ce a trăit moartea unei
iubiri apoi alta apoi alta

înainte de a se închide în cer omul se închide într-un
copac
doi ochi privind – un trunchi fără nas fără gură
un glas:
alexandra, andra, spuneţi-mi cum doriţi
căsătorită la 15 ani, aşa au decis rudele
e mai bine să naşti un copil
în registru în dreptul tatălui cineva marchează apartenen-
ţa acestuia la o organizaţie subversivă sau la o sectă
religioasă
tanti lena îngrijorată: în siberia se moare de munci silnice
foame frig
timp de o săptămână mi-au căutat mire:
două covoare, o masă, un pat, se zvoneşte că veţi fi ridi-
caţi, un ceas cumpărat la odesa, o plapumă
serile – mama plângând
eu – măritată, alexandra, andra, spuneţi-mi cum doriţi
dar am alt nume de familie
soldaţii, colonel, maior, ori ce o mai fi – eliberaţi casa
mama cu vocea de emoţii subţiată – fiica mea e
însărcinată, lătratul câinilor, ţipete, urlete, eu – în remor-
ca unei maşini, ea – în alta
îmi face semn de adio

orhei – şapte luni de închisoare
cine e tatăl tău, cine e mama ta, tu, copilul tău,
aţi conspirat
piele translucidă, priviri şterse, mişcări de vierme striat
apropiindu-se foşnitor
eu stoarsă de puteri, golită, speriată

am născut la spital
medicul: băiat

degeţel
lângă uşa noastră stă soldăţelul de plumb
care ne păzeşte
ne apără
de fuga noastră
pe drumurile patriei

nu există ieşire
te caut într-o bună zi
nu te caut dumnezeu
adus de sora medicală
mânuţele ghemuleţului roz se agită în aer

uşa se deschide
un buchet de flori zâmbete felicitări mama unei fetiţe tatăl
unei fetiţe
viaţa continuă
aştept
o minune
mirele meu adus de la celălalt capăt de sat

siberie

băieţel degeţel se mişcă un ghemuleţ cald la pieptul tău
picioruşele lui
încă n-au făcut primul pas
drumurile lui încă n-au început

creatură angelică
băieţel zâmbeşte pentru prima oară
dar e mai mult trist
frig
foamea mea este foamea lui

siberie

copilul meu plânge
vocea lui e ca un fir împleticindu-se în aerul de sticlă
tăioasă sub firmamentul îngheţat
el nu ştie ce-i acela un tren
mama mea pe unde o fi fiind? tatăl meu?
un tren e o jucărie purtată de un copil în praful cald al
drumurilor de acasă
o jucărie apare din senin în mijlocul camerei la sărbătorile
de crăciun
pe locul unde îşi mişcă mânuţele copilul meu nu a fost
niciodată acasă
nu a avut niciodată o sărbătoare
mi-e teamă să privesc
rana mea
desprinsă de mine
îmbodolită într-un şal
ochişori albaştri
din care cerul se scurge pe obraz
sub cerul acela se vor fi înălţat cândva fluturii
se vor fi zbenguit mieii?
mătasea primelor fire de păr
iată obrazul meu, cinci degeţele
ţineţi-vă de părul meu, de buzele mele
am greşit
am greşit

tace
în lumina zilei albă
un pachet nemişcat pe masa de lemn
la marginea lumii
nu s-a stors înlăuntru carnea mea
nu s-a transformat în lapte sângele meu
n-au cerşit îndeajuns
mâinile mele

iubirea este moarte şi tu eşti
mort
din moarte de iubire născut, copil
al iubirilor moarte

piatră

nu te pot sfărâma
nu voi stoarce din tine sens
cu atât mai mult iluzia
unui spaţiu încăpător
în care voi fi locuit cu toate ale mele ordonate
pentru o existenţă comodă
binecuvântate mâinile cui te transformă cu o dexteritate
surprinzătoare
în materie pentru palate piramide
colosseum
cine în ce mod ţi-a descifrat enigmele
am strigat deasupra ta dumnezeu
cum dacă aş fi fost din interior
fals fals
de nepătruns
de necuprins imperiul tău

sunt al pietrei
corp din carne şi oase
atât
tu mare
în jurul cui te agiţi
de ce se vor fi agăţat atât de aprig valurile tale de
marginile promontoriului

şi voi stânci
de cine vă veţi fi lepădat
cum arătau ochii celora care încercau să vadă
pentru cine vă veţi fi deschis
în ce mod
înlăuntrul vostru
s-a auzit cum se bate
o inimă

agăţate de rădăcinile
câte vreunui arbore
mai aşteptaţi
pe cine

despre o seară tristă

aş putea vorbi la nesfârşit despre o seară tristă
în ea nu se întâmplă nimic deosebit,
îţi ocupi locul în mijlocul camerei, închizi pleoapele, şi la
fel cum un pictor îşi compune tabloul ne compunem
singurătatea
ne detaşăm prin vise ignorând drama înstrăinării
serile triste nasc vise frumoase
rând pe rând au tăcut cărţile televizorul ziarele
prin noi lumi necunoscute îşi vorbesc în limbi
necunoscute
traversăm lanţuri de munţi ori poate oceanul
dinspre o linişte în care riscăm să ne pierdem fiecare în
propria găoace
dornici de drumuri care încep şi sfârşesc în afara noastră
dornici să suprapunem harta lumii sufletelor noastre
lipsite de intersecţii

aş putea vorbi la nesfârşit despre serile acestea
înainte de căderea întunericului părăsim provincia,
părăsim ţara...

piaţa roşie

în casa unde se moare ne creştem umbra de la înălţimea
căreia privim unii spre alţii
puterea noastră e în puterea flăcării aprinse la capul
unui mort
ne târâm încolo şi încoace de-a lungul zidului
sus e jos ca şi cum i-am fi spus cerului pământ şi lumea
toată s-ar fi mutat în cer
mâinile mamei îl seamănă cu grâu, umbra bunicii îmi lasă
doi peri, tata o casă cu amintiri
privim înaintea noastră
acolo unde începe un război, toţi cred că pământul se
acoperă cu sânge
ne mişcăm alertaţi puterea noastră e în flacăra aprinsă la
capul unui mort
puterea noastră e în flacăra aprinsă la capul unui mort
de-a lungul şi de-a latul târându-ne
dansăm pe zid
ne lipim unii de alţii cu atât mai vii cu cât acestuia i se
luminează mai intens calea gura depărtării înfricoşătoare
prin fisura zidului
ici colea unii care se retrag din umbră se pun pe picioare.
deschid uşi
flacăra pâlpâie
curenţi cu moartea morţii dinastia umbrelor o ameninţă

...în urmă
ca la ieşirea din vis
uşa întredeschisă

azi liberă
mi-e teamă până şi de umbra ramului la geam
amintind o flacără îndepărtată la capul unui mort
luminându-ne soare

▣

A plânge în ceaţă sau revenirea

Omagiu lui Ingmar Bergman, năucitoarele filme ale căruia mi-au încântat, neliniştitor, juneţile.

Pentru a simplifica din capul locului posibile nedumeriri, recunosc că sunt un ateu. De pe când aveam vreo şaisprezece ani şi am eşuat în dragoste. În prima. Însă succesele în cea de-a doua dragoste nu m-au reîntors la credinţă, ci tot spre suferinţă m-au dus.

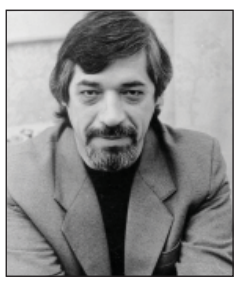

de
Leo Butnaru

În fine, chiar de sunt ateu, faţă de ziua de luni continui să am un sentiment aproape de evlavie, ca faţă de „prima zi a lui Dumnezeu”. Astfel că toate lucrurile bune ce urmează să le făptuiesc le las pentru luni şi cred că procedez bine, cum se şi cade în cazul celui ce se ţine de poziţia: Ia de la viaţă totul!

Dar ce se va întâmpla dacă vei lua şi ceea ce, de fapt, nu-ţi era menit? Mai apoi nu te vei vedea nevoit să-i întorci vieţii totul, ba chiar cu dobândă o-ho-ho? (Mda, chiar: o-ho-ho, prinde a mirosi a megalomanie. În situaţii de astea, unul dintre prietenii mei spune: Ca psihiatru ce sunt, de cum aud aşa ceva, mă surprind tentat să pun diagnosticul...)

Eu am un temperament coleric. Iar când sunt prea coleric, le spun celor ce se interesează de mine că, de fapt, sunt holeric sau holeră curată, în sens de sadea spre uşor sadism. Dar, în genere, pendulez mereu între o stare de lenevie şi alta de curiozitate, ceea ce s-ar putea înţelege şi din jurnalul meu intim ţinut la întâmplare, cu spaţii de mult anonimat şi trecere sub tăcere între o notă şi alta. Sunt tentat să numesc aceasta artă, pe când alţii fleac i-ar spune. Dacă e să transformi viaţa într-o operă, păi şi opera o poţi transforma în viaţă. Simplu-u-u – ca „U-u-u!”-itul de tren... Există doar o singură metodă de a învia statuia care ţi-a ieşit din mâini – să te îndrăgosteşti de ea şi să speri. La disperare! Dar mai întâi trebuie să o modelezi din argilă, stropind-o cu sânge de fecioară şi lacrimi de înger. (Straniu, dar, dacă stau să mai meditez niţel, acesta parcă nu ar fi, totuşi, gândul meu, ideea mea...)

Aşadar, unu, doi, trei... respirăm adânc, ne calmăm şi – înaintăm, precaut, dar eficient, în subiect. Sânge de fecioară – este spus, bineînţeles, alegoric. Nici nu vom purcede la jertfirea pruncilor, pentru că nu suntem Irod anti-rod uman. Unde mai punem că sânge deja avem. În timp ce eventualul nostru cititor se îngrozea, imaginându-şi acolo, în văzul minţii, posibilii prunci jertfiţi, noi l-am şi înţepat niţel cu un ac aproape imperceptibil. Imaginându-şi oroarea, cititorul şi-a cheltuit aiurea clipe preţioase de viaţă, s-ar putea spune – chiar sângele şi l-a împuţinat.

Cu maximă atenţie, să lăsăm deoparte acul cu picătura de sânge de cititor, pentru mai târziu. Anume percepţia imaginară a ei, a picăturii, va oferi şansa învierii statuii.

Scriu asta şi, pe câteva clipe, încerc să dau impresia că am căzut adânc pe gânduri şi mişc din buze fără să scot barem cel mai mic sunet, barem cel mai chitic cuvânt-cuvinţel – de obicei, acest microspectacol al absurdului impacientat ajută totdeauna. În sensul că produce impresia scontată – oamenii se cam depărtează de tine.

Dar să revenim la subiect. Lacrimile de înger va fi mai complicat să le obţinem, deoarece îngerii nu plâng. Ei o duc într-o veselie non-stop, radioşi la infinit, slăvind raiul şi bucurându-se de generozităţile lui. Râd şi ei, dar niciodată până la lacrimi. Cu atât mai mult nu le este cunoscut râsu-plânsu.

Şi totuşi, cum am face să obţinem aceste lacrimi? După îndelungate căutări google, cel mai potrivit pentru statuia noastră ca alegorie şi alegoria ca statuie mi s-a părut termenul latin *lacrimosa*, în sensul de a plânge, cunoscut, mai ales, ca începutul unei strofe a textului „Dies irae”*, ca parte a unui recviem. Sau ca *208 Lacrimosa* – cognomenul unui asteroid. Plus o formaţie muzicală cu acest nume din Elveţia sau Trans(si)nistria. Apoi am sistat căutările, deoarece nu face să te duci cu zăhărelul, alias să te înşeli pe tine însuţi, la infinitul vieţii tale atât de scurtisime. Pentru că adevărul e acesta: anume eu şi sunt îngerul, chiar dacă aripile mi-au fost frânte, iar nimbul mi s-a stins sau mi-a fost sustras – nu-mi mai amintesc ce şi cum. Iar lacrimile... în ce priveşte lacrimile... – parcă sunt puţine suferinţele pe *Terre des Hommes*, precum zicea Saint-Exupéry? Esenţa fiind anume aceasta: suferinţele sunt cele care atrag viaţa şi interesul omului, de parcă el este făcut special pentru ele. Şi nu este exclus să fie anume aşa.

În fine, al treilea component – dragostea. Dacă nu o implici şi pe ea, statuia ce-ţi iese de sub palme ar putea să nu deschidă ochii. Şi atunci tu ai rosti, îndurerat, derutat, ratat: „Dormi în pace, avortonul meu...” Dacă ai accepta ca anume acesta să fie tonul şi scopul subiectului în cauză, pe alocuri – în pauză... Din nou o pierdere. Încă una. Pentru că pierderile sunt inevitabile...

Clişeu... Filosofie de două parale... Dar, totuşi, asta e. Din nou – pe vechi! – pierdere. Grea şi aceasta. Încât ţi se înceţoşează înaintea ochilor. Ţi se împânzesc vederile. Ţi se înnegurează conştiinţa. În interiorul şi înafara ta – ceaţă... Te surprinzi la gândul că în ceaţă e mai uşor să plângi... Poate că nu, totuşi, mai uşor, ci mai suportabil... Te gândeşti... Nu e bine să te vadă mai multă lume când plângi. Ceaţa împuţinează eventualii curioşi care ar dori să te vadă *lacrimosa*... Din cauza pierderilor, înfrângerilor, durerilor... O, câte le-ai avut la viaţa ta, astea şi altele!...

Apoi îţi spui că şi mai bine, decât în ceaţă, e să plângi în ploaie. În acest caz, deruta e deplină: nimeni nu-ţi poate deosebi lacrimile de aşchiile norilor. Numai că ploaia are şi un efect nedorit: ea încurajează hohotele de plâns. Ba chiar şi accesele de furie. De isterie. Iar ceaţa e mai liniştitoare. Mai discretă. Ca un motiv indicibil de nostalgie, când gândirea, dar mai ales simţirea se concentrează asupra ei înseşi.

Însă, în mai toate cazurile de acest fel, este important să ştii a utiliza, întru salvarea ta, forţa, energia adversarului... poate că duşmanului. Precum – pardon! – ţânţarul... Ştii cum reuşeşte să se strecoare ţânţarul de sub palma celui care vrea să-l pocnească pe suprafaţa corpului pe care se află?... Îţi spun eu. Insecta foloseşte pala de aer pe care o pune în mişcare repezirea palmei ce vrea să-l lichideze. Îl propulsează şi îl salvează curentul de aer acţionat de ura energică a killerului de ţânţari. Sau că norocul, sau că mintea ţânţarului e la mijloc, adevărul însă e că, de cele mai multe ori, insecta se salvează.

Oricum, trebuie luate în calcul şi pildele de acest fel. Pentru că şi ele ţin de anumite traininguri, ca metode de relaxare prin autosugestie. Unele destul de dure sau doar neobişnuite, oamenii îngropându-se benevol în morminte, stând acolo ore în şir. Astfel se tratează de depresie. În depresiunea mormântului, cum ar veni. Însă mie, coleric ce sunt, stările de spirit îmi trec repede, schimbate una cu alta, situate la extremele categorice ale registrului emotiv, să zic. Iar în vălmăşagul acestor metamorfoze negru-roze, albastre-sihastre etcetera am reuşit să-mi elucidez un lucru important şi anume că demenţa, evidentă sau discretă, este destinul celor ce gândesc cu adevărat. Anume că – omul care se lasă în voia gândurilor neînfrânate, chiar dacă nu este singur pe lume, în viaţă, adică, poate să-şi iasă din minţi. Pentru că, bineînţeles, şi dumneavoastră vi s-a întâmplat să aveţi insomnii şi aţi remarcat că nu sunteţi lăsaţi să adormiţi de către unele gânduri şi imagini neînţelese. Trebuie să învăţaţi să nu gândiţi, când chiar nu trebuie să o faceţi. Asta este considerată artă de bază în ştiinţele orientale, pe cale de iluminare de sine şi atingere a calităţilor supranaturale... Bineînţeles că profeţii cunosc răspunsurile la toate întrebările, însă nu o singură dată ei pur şi simplu uită să răspundă la cele mai elementare dintre ele. Lăsând la discreţia incertitudinii acest *Teatrum mundi*... În care rolurile au fost repartizate. Fiecare joacă adânc preocupat de propriul său. Rol. Chiar dacă e oarecum impropriu. Rolul. Mulţi au înfăţişarea că anume lor le-ar fi revenit cele mai bune. Roluri. Poate chiar aşa şi este... În irealitatea acestei realităţi...

Apoi – explozia! Şi miriade de aşchii sonore umplu spaţiul acestei cutii de beton. Sunete de diferite înălţimi şi intensităţi. Pocnetul uşii. Sunet de paşi. Este ea, statuia care a înviat! Şi pleacă deja în lume. Din mâinile tale – în lume. Suspinul văzduhului învolburat de trecerea statuii. Şi, pretutindeni, cerculeţe curcubeice. Iar în conştiinţă – haos, pentru că este imposibil să articulezi toate astea într-o singură imagine. Şi înţelegere. Milioane de aşchii psihotice se înfig în ţesutul fraged al conştiinţei. Sentimente de diverse intensităţi. Dezamăgire. Sau – disperare? Încântare. Înfermecare. Nelinişte. Doamne, ce straniu e... Când toate revin acasă. În povestea vieţii. Exact cum plecaseră – în minţile lor, depline şi pe alocuri lucide. În minţile tale.

_____
**Dies irae* (lat.) – Ziua mâniei.

▣

Leo Butnaru, *Îngerii şi râsu-plânsu* (nuvele). Editura „Ideea Europeană”, Bucureşti, 2011.

„Îngerii şi râsu-plânsu” reprezintă un caleidoscop de proze scurte, diverse ca registru narativ şi plasament tipologic, realiste sau misterioase în explorarea unor universuri afective imprevizibile în dezvoltarea ideaţiei. În mare, e aici ceea ce s-ar numi *Active Fictions Show*. Naraţiunile sunt de un laconism galo-latin, dar, în anumite pasaje, sintagme, discursuri ceva mai ample, „dându-şi drumul” spre o fantazare lingvistică, *verbocreatorie*, sau *cvasiverbocreatorie*, în descrierea existenţei uşor surdinizate, interiorizate, spre vis, spre supra-realitate a posibilităţii noastre de a ne imagina cu ochii închişi, mijiţi sau chiar larg deschişi. În diversitatea textelor s-ar întâmpla parcă o multiplă deschidere de uşi, dar şi plasare de antene pentru captarea semnalelor din *psihocosmicitatea* existenţei în fantastic, în basm (intelectual, modern), în vis. E o concomitenţă (şi interacţiune) a cercetării prin artă şi a intuiţiei, a veridicului şi a inefabilului.

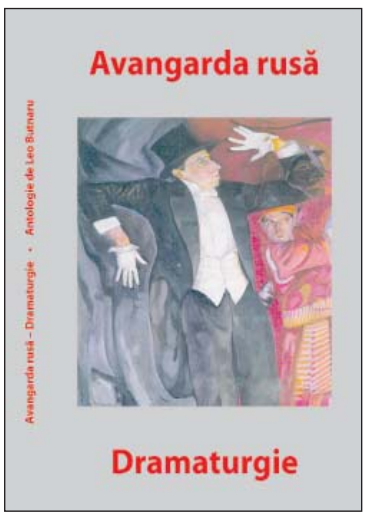

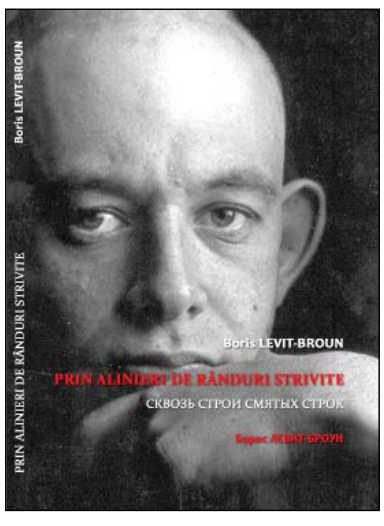

Leo Butnaru. *Avangarda rusă. Dramaturgie* (Antologie). Fundaţia Culturală „Camil Petrescu”, Bucureşti, 2011, 256 p.

Boris Levit-Broun, *Prin alinieri de rânduri strivite* (ediţie bilingvă ruso-română). Editura Fundaţiei Culturale Poezia, Iaşi, 2011, 190 p.

Barul cu elogii

I

Numai naivii şi înăcriţii fără leac pot crede că scriitorii vin la barul Uniunii îmboldiţi doar de eternul viciu: să beie. Nu-i vorbă, o fac şi pe asta, dar aici mă simt obligat să vă reamintesc că scriitorul e artist, iar artiştii descind direct din Dionysos, zeul în venele căruia curgea mai multă razachie decât hemoglobină.

Altceva îi adună însă în acest loc profan, sfinţit de tămâia ţigării. Vinul dezleagă limbi şi face pârtie cuvintelor, dezinhibă pe cei timizi şi dă glas mutului. Se discută despre orice: politică, fotbal, muieri, ma-

de

Eugen Lungu

toiagul cu care îmboldea în masa redactorilor ca un alt Xerxes cu sabia.

Este însă greşit să credem că vanităţile auctoriale sunt direct proporţionale cu valoarea artistică a insului. Dimpotrivă, în cei mărunţi această drojdie dospeşte mult mai spornic. Dar să revenim în fumul şi larma localului.

Vinul te face generos nu numai la palavre, dar şi la elogii. Acum încep vorbele mari, laudele creţe, cu zulufi aurii. Convivul adaugă în talent ca fătul din poveste în ani. Un opuleţ cât un sfrâncioc devine mare operă, o înfloritură de condei – stil, iar un gândicel mai răsărit idee profundă. Măgulit, elogiatul se topeşte, leşină de extaz ca Sfânta Tereza din marmura lui Bernini. Apoi rolurile se inversează, „Sfânta Tereza" reîncarnându-se de partea cealaltă a mesei. Asta e clipa cea mare a serii: spune-i unui autor că l-ai citit şi că ţi-a plăcut şi este al tău – îl poţi împături şi-l poţi lua cu tine în buzunar. Îl vei purta în buzunarul de la piept până vei afirma contrariul. Atunci vei afla ce forme monstruoase poate lua uneori o inocentă batistuţă! Căci în năravurile scriitoriceşti intră şi alte păcate decât nevinovata trufie. Spre exemplu, invidia. Şi nu există, după cum spunea un filozof, un semnal mai bun al reuşitei decât ura celorlalţi. Dar asta e la alt pol şi vom bârfi despre ea altă dată.

Greşiţi însă în faţa istoriei dacă credeţi cumva că turnirurile de elocinţă adulatorie sunt o născocire a unor provinciali insularizaţi. Chestia e valabilă oriunde şi e de-o vârstă cu scrisul. Vechii greci nu făceau altfel când se adunau în simpozion, cu craterele de vin pe mese: Socrate îl elogia pe Alcibiade, Alcibiade pe Agathon, iar Agathon transmitea, odată cu marea cupă, şi ştafeta *speech*-ului. (Aici, ce e drept, avea *cine* şi avea *pe cine* lăuda...) Se spune că atunci când fluxul ditirambic o cam luase razna, pe cinicul Aristofan, acest Caragiale al bătrânei Elade, l-a apucat sughiţul.

Dar să nu generalizăm. Cehov, care nu era deloc omul bodegii, atunci când laudele la adresa sa deveneau de-a dreptul jenante, îşi întrerupea delicat conlocutorul cu o întrebare-aluzie: „ – N-aţi văzut, la magazinul din colţ se vinde marmeladă?"

(*decembrie 2006)*

II

Că năravurile scriitoriceşti sunt aceleaşi, oriunde şi oricând, ne-o demonstrează şi acest fragment din ultima carte a lui Gabriel Liiceanu *Întâlnire cu un necunoscut* (Humanitas, 2010): „«– Ţi-am citit cartea, i-am spus, şi...» Mă pregă-

şini, poate şi niţică literatură, se dezvelesc nostalgii refulate, se bârfeşte cu nesaţ şi în voie. Euforia te dă priceput la toate şi într-o clipă lumea e desfăcută pe piese şi reasamblată expert într-o nouă formulă: mai nouă şi, evident, mai bună.

Orice ins este egocentric, egolatru şi măcar în parte megaloman. Acum ridicaţi toate aceste aplecări narcisiace la cub şi înmulţiţi-le cu o sută – veţi avea astfel expresia matematică a orgoliului auctorial şi a iubirii de sine scriitoriceşti. E destul un singur exemplu în acest sens, aşa că, pentru maximă credibilitate, vom recurge la unul clasic: Goga văzut de Arghezi, ori Tavi văzut de Theo, cum se tutuiau ei amical. Arghezi se arăta frapat de aerul de totală superioritate pe care îl afişa Goga în raport cu ceilalţi breslaşi: „În sinea lui [Goga] sunt convins că nu mai exista niciun alt poet român, adică nici un poet mai mare. Îşi trăia grandoarea prin toţi porii [...] Era un om de un orgoliu greu de mistuit. Nu credea că în faţa lui mai putea sau trebuia să mai fie lăudat cineva – oricine ar fi fost".

Dar cine o spune? Arghezi, căruia nimic scriitoricesc nu i-a fost străin, inclusiv orgoliul exacerbat. Stă chezăşie în acest sens

team, fiindu-mi ruşine de o simplă complezenţă, să formulez o nedumerire legată de compoziţie, să exprim o rezervă faţă de un anumit capitol. Dar în clipa aceea i-am văzut privirea care cerşea atât de sfâşietor o laudă, încât m-am redresat şi am spus: «– ...şi e în întregime formidabilă!» Şi am continuat aşa, simţind că trebuie să dezvolt «subiectul». Ochii lui deveneau din ce în ce mai blânzi, până când privirea i s-a blegit de tot, ca a unui câine care se fleşcăie sub plăcerea mângâierii şi care, înainte de a cădea pe spate cu labele în sus şi cu ochii închişi, mai are puterea să-ţi întoarcă o ultimă privire recunoscătoare."

(*ianuarie 2011)*

A doua cădere a lui Icar

Ceea ce s-a întâmplat ieri la Chişinău îmi aduce aminte, prin agitaţia dramatică a unora (puţini!) şi indolenţa altora (uimitor de mulţi!), de celebra *Cădere a lui Icar* de Pieter Bruegel. Fiul lui Daedal îşi sfârşeşte temerara aventură în apele înguste ale unui golf. Cel ce voia să se elibereze din captivitate, dar şi să se desprindă de starea pedestră, de umilinţa de a rămâne în eternitate doar fiinţă târâtoare pe uscat, e înghiţit, iată, de apatia apelor – doar picioarele i se mai zăresc, într-o ultimă convulsie, înainte de a dispărea pentru totdeauna în adâncuri.

Scena prăbuşirii din neant în neant este de un destrămător paroxism al contrastelor: pe de o parte, drama mistuitoare, pe de alta – indiferenţa tâmpă. Tabloul e înţesat de oameni care îşi refuză, inerţi, nu numai fireasca reacţie a participării compasionale la o tragedie. În bleaga lor placiditate ei îşi cenzurează până şi reacţia simplă a mirării, a uimirii faţă de gestul unui scrântit, neglijându-şi până şi neobligatoria, neutra condiţie de martori. Plugarul care brăzdează colnicul are privirea adâncită fanatic în pământ (cam ăsta e ţăranul tuturor timpurilor şi al tuturor meridianelor!), păstorul cu o figură nătângă cască ochii aiurea, pescarul îşi vede concentrat de unealta sa, năierii – de ale lor. Aproape toţi au întors spatele tragediei care ar fi trebuit să-i preocupe vital, în cel mai înalt grad – alături moare un om! Da, unul total nesăbuit, dar care a încercat să înfrunte condiţia umană şi s-a aventurat în alte stihii, luându-se la întrecere cu păsările. Urmându-şi reflexele, animalele accentuează atitudinea instinctuală a oamenilor – iapa pleoştită, oile lălâi, câinele

semănând prin ceva cu stăpânul său oierul. Toţi privesc, de altfel ca şi ţăranii, în direcţia opusă tragediei. Doar vântul din pânzele umflate ale corăbiilor presupune ceva agitaţie, pe când ramurile arborilor de pe ţărm sunt cufundate într-o acalmie soră cu impasibilitatea sau chiar tembelismul semenilor lui Icar. E oare o eroare logică a lui Bruegel sau o sugestie pe care rămâne s-o percepem?

Ieri, la Chişinău, se repeta, într-un fel, a doua cădere a lui Icar – pe când în piaţă încăierările cu forţele de ordine, docile regimului, ajunseseră la paroxism, toată fiinţa ce era în afara perimetrului pieţei îşi vedea, într-o totală nepăsare, de tabieturile zilnice. Lumea se plimba, zâmbea, râdea, bea pe întrecute bere, fuma etc., etc. Nici măcar discuţiile alene, plictisite niţel, nu întorceau firul vorbei spre cele ce se întâmplau în piaţă. O piaţă în care bastoanele puterii şi pietrele disperaţilor îşi căutau viitorii răniţi şi în care tinerii – iarăşi nesăbuiţii tineri! – încercau să schimbe ceva în labirintul minotaurului.

Cum seamănă toată povestea asta cu o altă revoluţie, despre care Dan Perjovschi scria cu cel mai negru umor posibil:

Pe o stradă, unii mureau pentru
libertate.
Pe alta, alţii stăteau la coadă
la portocale.
Unii făceau revoluţia,
Alţii tăiau porcul.

(8 aprilie 2009)

■

Un poem de Mariana Codruţ

lădiţa cu pământ

mă porţi cu evlavie în craniu
ca agricultorul o sămânţă rară
în lădiţa cu pământ îngrăşat.

bine, dar nu te-ai prins că,
sub ochii tăi,
pe mine vântul m-a făcut zob?

William Shakespeare – o nouă serie în limba română la Editura Paralela 45

O nouă serie a *Operelor lui* William Shakespeare, cu traduceri inedite, într-o limbă română modernă, accesibilă cititorilor şi spectatorilor de azi. Noile traduceri propun unele distanţări interpretative faţă de soluţiile precursorilor (dictate de evoluţia criticii anglo-saxone şi de perfecţionarea instrumentelor ei de lucru), dar şi conservă formele specifice teatrului elisabetan (versul alb, pentametrul iambic şi cupletul rimat alternate cu proza) şi funcţia comunicativă a dialogului în teatru, într-o încercare de unificare a noţiunilor, aparent ireconciliabile, de „traducere filologică" şi „traducere pentru scenă". Este o serie de autor sută la sută necenzurată din punct de vedere politic, social şi religios, şi ne*bowdlerizată* (adică necenzurată în latura obscen-argotică a limbii), însoţită de un bogat aparat critic realizat de o prestigioasă echipă de universitari de largă recunoaştere internaţională în domeniul studiilor shakespeariene.

***

William Shakespeare. Opere I. Ediţie coordonată şi îngrijită de George Volceanov. Studiu introductiv de George Volceanov. ***Sonete.*** Traducere de Violeta Popa. Prefaţă de Eugenia Gavriliu. Postfaţă de Veronica Popescu; ***Furtuna.*** Traducere, prefaţă şi note de George Volceanov.

***

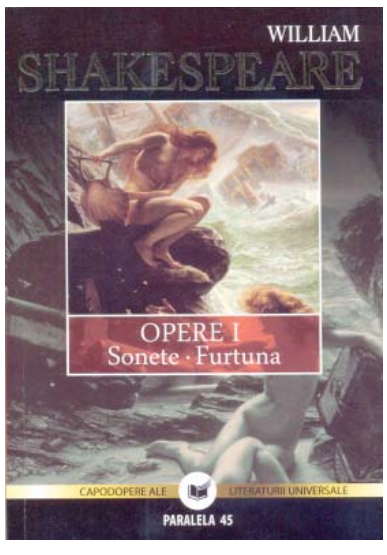

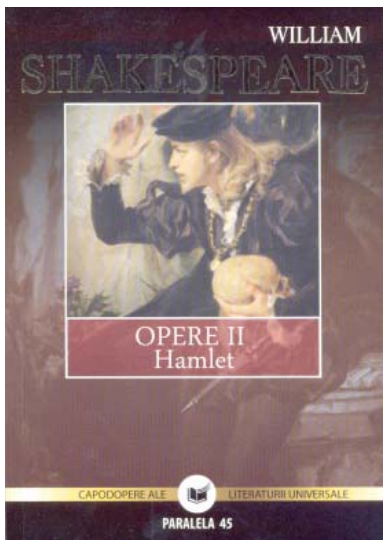

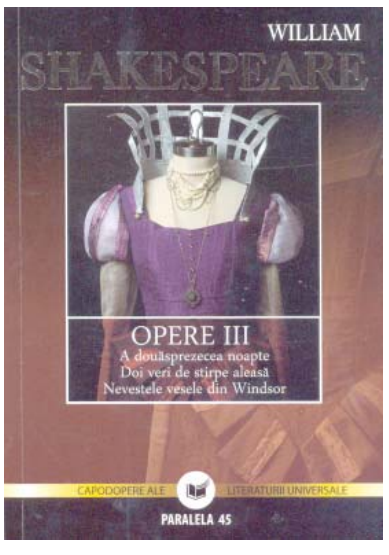

William Shakespeare. Opere II. ***Hamlet.*** Traducere de Violeta Popa şi George Volceanov. Prefaţă de Nicoleta Cinpoeş şi George Volceanov. Note de George Volceanov.

***

William Shakespeare. Opere III. Ediţie coordonată şi îngrijită de George Volceanov. ***A douăsprezecea noapte***. Traducere de Violeta Popa şi George Volceanov. Prefaţă de Pia Brînzeu. Note de George Volceanov; ***Doi veri de stirpe aleasă.*** Traducere, prefaţă şi note de George Volceanov; ***Nevestele vesele din Windsor.*** Traducere de Adriana şi George Volceanov. Prefaţă de Emil Sîrbulescu. Note de George Volceanov.

„Motivul” dosarului

de

Tamara Cărăuş

Romanul Gabrielei Adameşteanu, **Provizorat** (Polirom, 2010), sugerează că întrebările adresate de mine în această rubrică din *Contrafort* – E posibilă o etică a neuitării? Avem cumva obligaţia de a ne aminti victimele şi, deopotrivă, călăii? etc. – ar fi un lux, prima relaţie cu trecutul fiind să-l cunoşti mai întâi.

Personajele (principale) din **Provizorat** nu cunosc, pe deplin, nici trecutul familiei lor şi nici istoria colectivă, iar trecutul neştiut apasă asupra lor ca un blestem implacabil. Aparent, **Provizorat** e romanul unui adulter consumat în anii ’70 în România comunistă: Sorin Olaru, „eternul responsabil cu propaganda”, şi Letiţia Arcan, scriitoare în devenire, colegi de lucru în Clădire (al cărei model e Casa Scânteii din Bucureşti), îşi trăiesc „dragostea de la 9.30 la 13.30”, săptămânal şi ilicit, în apartamentul unui amic, pe parcursul a 20 de ani. În pauza dintre acrobaţiile sexuale, declarate reciproc avantajoase, însă descrise realist, documentar, fără erotisme, cele două personaje vorbesc despre trecut, despre legionari, despre închisorile regimului comunist: „Ce te-a apucat? scânceşte Letiţia şi se zbate în braţele lui. Vrei să-mi faci în pat lecţia de istorie?” (p. 52). (Această lectură a **Provizorat**-ului e aproape procustiană, căci lasă la o parte alte teme ale romanului, cum ar fi sexualitatea în sistemul comunist, şi decupează doar „motivul” dosarului şi (ne)cunoaşterii trecutului.)

Letiţia şi Sorin au în comun „obsesia dosarului prost” (p. 22), a „originii sociale nesănătoase” şi a „biografiei pătate” (p. 22), fără a cunoaşte în întregime dimensiunile „petei”. Părinţii lor făceau parte din altă lume, cea interbelică, cu tinereţea marcată de fanatism legionar sau de apartenenţa la burghezie, lume care a dispărut, „lăsând doar o urmă întunecată în dosarele copiilor” (p. 59). Pentru a-şi proteja copiii şi a le face mai uşoară inserţia în noua societate, părinţii ţin sub tăcere trecutul. Desigur, „dosarul de familie” este cunoscut în detalii de Securitate, care administrează trecutul ca pe nişte pietre de moară agăţate de gâtul celui care încearcă să facă o mişcare – „să reuşească în viaţă” sau, uneori, pur şi simplu să trăiască – în România comunistă: bunăoară, responsabilul de cadre din Clădire, Vitea Galocick, ştie mai multe despre primii ani de viaţă ai proaspătului stagiar decât stagiarul însuşi: „Zice mai departe cu mama, cu tata!” (p. 184), îndeamnă el angajaţii în româneasca lui stâlcită, iar căpitanul de Securitate, Ludovic Vistig, inventează şi inventariază zilnic dosarele şi vinovaţii, după cum dictează linia partidului, voinţa şefului şi a lui personală.

Nelly, mama grijulie şi adoptivă a lui Sorin Olaru, reuşeşte performanţa ca fiul ei să nu afle mai nimic despre trecutul familiei, la fel ca şi mama Letiţiei. Părinţii Letiţiei şi ai lui Sorin nu încearcă să fie eroi, ci doar să nu se lase striviţi de evenimentele contradictorii ale istoriei, evenimente care în mod firesc nu încap într-o viaţă de om: de exemplu, dacă la sfârşitul anilor ’30 Nelly „punea o vorbă” pe lângă naşul ei, primar legionar al localităţii, atunci deja la sfârşitul anilor ’40 „punea o vorbă” pe lângă un văr ce „s-a dat” la timp cu comuniştii, repetându-i soţului că doar „datorită vărului Iulian a dormit după război în patul lui, nu în subsolurile pline de apă de la Jilava” (p. 121). Părinţii au încercat să facă faţă vremurilor, însă gesturile lor vor trezi doar mila dispreţuitoare a copiilor: „degeaba au învăţat rusește, au conspectat *Capitalul*, iar între timp au fost muncitori necalificaţi în construcţii, pontatori, vânzători de răcoritoare, funcţionari anonimi, dar mereu prost văzuţi!” (p. 59), spune Sorin Olaru, crezându-se avantajat prin apartenenţa la „generaţia norocoasă” (p. 45), născută la timpul potrivit.

Ascensiunea lui Sorin Olaru ne plasează într-o deplină intrigă balzaciană a epocii socialiste. Educaţia lui Sorin Olaru, corectitudinea şi capacitatea sa de lucru după program, politeţea de care dă dovadă în relaţia cu toţi oamenii nu pot decât să-l propulseze spre succes: „Momentul victoriei va fi şedinţa anuală, când numele lui Sorin Olaru este singurul citat de bine” (p. 279); „Ani de zile de acum înainte numele lui nu va lipsi din introducerea dărilor de seamă care evidenţiază zelul...” (p. 281). Şi nu ar fi nimic blamabil în acest zel, sugerează autoarea, zelul fiind o condiţie a „succesului” după care era măsurat omul şi atunci, şi acum: „Dacă la începutul mileniului următor [Sorin Olaru] ar mai fi avut aceeaşi vârstă ca la începutul anilor ’70, ar fi putut fi întâlnit ca patron al unor firme... sau putea fi un tânăr funcţionar de minister, pe dosare europene, aşteptând să-şi facă loc în echipa birocraţilor români la Bruxelles, în momentul aderării. Sau funcţionar la Ministerul de Externe, diplomat sau chiar ambasador” (p. 284). Însă cariera lui Sorin Olaru va stagna, mai puţin balzacian, din cauza dosarului de familie care îl „trage înapoi”, motivul dosarului avându-şi locul mai degrabă într-o tragedie antică sau într-o naraţiune din Vechiul Testament, unde un păcat neştiut al strămoşilor atârnă ca un blestem asupra urmaşilor, până la a şaptea spiţă. Totodată, în epoca socialistă intriga balzaciană (a parvenirii) se transformă într-un roman al devenirii, sub presiunea ideologiei, a omului nou, care una gândeşte şi alta spune/face, nu doar datorită ambiţiei de a „reuşi în viaţă”, ci din nevoia de a trăi fără cruzimea închisorilor şi fără eroismul disidenţei, a cărei vocaţie nu pare a fi obligatorie nici chiar pentru scriitoarea Letiţia Arcan, descrisă drept o fire visătoare şi abulică, ne-prezentă, acestea fiind, conform afirmaţiilor colegilor din Clădire, şi modalităţile ei de a se distanţa de îndoctrinarea zilnică şi de lucrul la Tratat. Oricum, ne-prezenţa e compatibilă cu calitatea de membră a partidului: „Învăţată de unchiul Ion să se topească în masa anonimă, Letiţia fusese pionieră, utecistă şi pe urmă, la îndemnul lui Sorin Olaru, făcuse cerere de intrare în Partid... şi s-a trezit felicitată pentru că a devenit „membrană” (p. 234).

Naratorul din **Provizorat** e clasic şi omniprezent şi, spre deosebire de coloneii de Securitate responsabili de cadrele instituţiei, ştie nu doar trecutul, ci şi viitorul, căci face multe salturi în timp de genul: „reciclare, care se va numi, peste treizeci de ani, *training*” (p. 33). Probabil pentru a face din povara trecutului şi a istoriei un subiect „viu”, autoarea recurge şi la o convenţie narativă „de efect” (şi cu aluzii intertextuale la *Ultima noapte*... a lui Camil Petrescu), precum e conversaţia celor doi amanţi, care e, de fapt, monologul lui Sorin, întrerupt uneori de câte o replică sau întrebare a Letiţiei, cum ar fi: „Codreanu trebuie să fi fost narcisist, megaloman, şoptește, conciliantă, Letiţia” (p. 108). Astfel, structura narativă din **Provizorat** provoacă o întrebare, am putea spune, epistemologică: cine cunoaşte şi cine narează trecutul în întreaga construcţie a romanului?

Multe dintre capitole încep cu o relatare a unor întâmplări din trecutul interbelic sau din primii ani comunişti ce pare a fi istorisită de naratorul omniprezent, ca apoi să vină întrebarea Letiţiei şi să aflăm că naratorul e chiar Sorin Olaru, iar istoria e povestită în intimitatea celor doi. Şi atunci, reproşul mai-marilor din Clădire – „Cum să nu aibă erori ideologice Tratatul la care lucrăm ani de zile, dacă în posturi-cheie sunt promovate persoane cu biografii pătate?” (p. 22) –, care presupune o relaţie implicită şi necesară între „a cunoaşte” şi „a face”, poate fi reformulat invers: cum poţi fi un etern şi ireproşabil responsabil cu propaganda dacă ajungi să cunoşti în detalii trecutul? Iar Sorin Olaru nu are doar o cunoaştere formală, seacă a evenimentelor, ci o cunoaştere în detalii a istoriei mai mult sau mai puţin recente din surse interzise de care „face rost” (de ex. *Memoriile* lui Hruşciov), o cunoaştere a trecutului despre care nu vorbeşte decât între reprizele „dragostei de la 9.30 la 13.30”, adulterul şi cunoaşterea netrunchiată a trecutului fiind ambele ilicite în sistem. Cum e posibil să ai cunoştinţe subversive pentru sistemul din care faci parte şi totodată să-l perpetuezi prin propagandă? Oare cunoaşterea trecutului nu diminuează zelul propagandei? Poate cariera lui Sorin Olaru stagnează nu doar din cauza dosarului prost, ci şi datorită pătrunderii lui în hăţişurile trecutului? Sau Sorin Olaru e o instanţiere a omului nou, pentru care ruptura între a cunoaşte (una) şi a face (alta) e starea firească? Totuşi, atunci când, spre sfârşitul romanului, îi sunt developate toate petele dosarului de familie, Sorin Olaru „se gândise să se sinucidă”(p. 425), intenţie care probabil ar putea fi o dovadă că ruptura între a cunoaşte şi a fi/face nu e definitivă.

Sorin Olaru, al cărui nume de botez e Corneliu, în numele liderului legionar, Corneliu Zelea Codreanu, află de la noul responsabil de cadre de ce se împotmolise cariera sa: „Nu târa după el cadavrele obişnuite ale oricărei familii, ci nişte cadavre simbolice, cu care va fi mereu şantajat” (p. 427). Astfel, află că părinţii lui au fost legionari fanatici: „mama lui naturală ar fi fost şefa Cetăţuii legionare de fete din oraşul lor, gata să-şi rişte viaţa pentru teroriştii din echipele morţii” (p. 526), şi la câteva luni după ce l-a născut, mama sa a fost arestată şi omorâtă în timpul unui interogatoriu, iar tatăl, Vasi Stamatiu, a fost un şef al echipelor morţii, care „cerea de la tribună execuţii, pedepse corporale şi răzbunări” (p. 426). Mai află că în prima sa călătorie „în afară”, în care a primit de la Securitate însărcinarea de a-l întâlni la München pe expertul în balcanologie Günther Hermann, l-a întâlnit, de fapt, pe presupusul tată natural, iar în urma raportului scris de Sorin, Hermann a fost tracasat de Securitate până a făcut un atac cerebral, fiul contribuind, aproape oedipal, la sfârşitul tatălui.

A cunoaşte trecutul din dosarul de familie nu ţine de imperative etice, ci înseamnă deja a fi într-un anume mod, deseori considerat a fi cel „adevărat” şi „autentic”. Cunoaşterea trecutului din dosar ţine de coerenţa şi identitatea persoanelor, necunoaşterea fiind echivalentă cu o *dibuire* în prezent şi chiar în viitor. Părinţii lui Sorin şi ai Letiţiei, păstrând tăcere asupra trecutului, şi-au condamnat urmaşii la o existenţă provizorie şi pe alocuri oarbă. Tăcerea părinţilor ar fi condamnabilă, dar astfel ajungem la controversatul şi durerosul reproş „De ce nu au fost cu toţii disidenţi?”, pentru care nu e loc în **Provizorat**, care nu condamnă, dar nici nu justifică nimic, ci doar pătrunde uluitor de precis în intersecţiile sângerânde dintre „marea” istorie şi „micile” destine individuale.

_____

Gabriela Adameşteanu, ***Provizorat*** (roman). Editura Polirom, 2010

■

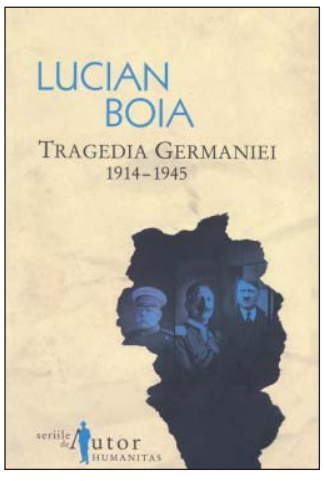

Lucian Boia. Tragedia Germaniei 1914-1945. Editura Humanitas, Bucureşti, 2010.

Este *Tragedia Germaniei* o lucrare de istorie revizionistă? O reorientare către „germanofilie” a unui autor care este notoriu pentru inaderenţa la orice curent interpretativ major şi comod? Categoric nici una, nici alta. Cartea acceptă întru totul lanţul de eşecuri politice, diplomatice şi militare de care însăşi Germania este responsabilă, oprindu-se în cele din urmă asupra ororilor nazismului. Nu acceptă însă canonul interpretativ dominant al istoriografiei postbelice potrivit căruia Germania ar fi avut în mod exclusiv vocaţia unui stat generator de război, totalitarism şi antisemitism. În această privinţă este poate una dintre primele iniţiative intelectuale europene care aminteşte că în istoria modernă a Germaniei au existat aceleaşi neajunsuri care s-au văzut şi la alte naţiuni europene de seamă: expansionism, militarism, rasism, democraţie neconsolidată. Nu în deficienţele structurale ar trebui căutată o explicaţie cauzală, ci pur şi simplu în înlănţuirea unor evenimente imparabile şi necontrolabile care, de la Bismarck la Hitler, duce către un deznodământ nefericit, deci către o tragedie.

„Radio Europa Liberă şi Radio Libertatea. Anii CIA-ului”

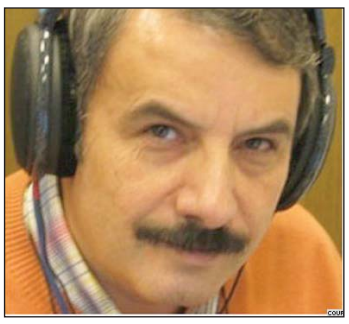

Victor Eskenasy

S-a scris şi publicat relativ mult în literatura anglo-saxonă despre istoria postului de radio Europa Liberă, dar parcă niciodată cu acurateţea şi precizia celui mai recent volum apărut la sfîrşitul anului trecut sub egida Editurilor Universităţii Standford şi a Centrului Woodrow Wilson din Washington, sub semnătura lui A. Ross Johnson. Volumul, intitulat, în traducere, **Radio Europa Liberă şi Radio Libertatea. Anii CIA-ului şi dincolo de ei**, este rezultatul unei cercetări minuţioase a unor surse de primă mînă, începînd cu colecţia radiourilor înseşi, aflată de cîţiva ani în custodia Arhivelor Hoover, instituţie afiliată Universităţii Standford.

Cea de-a doua sursă esenţială o constituie colecţia Agenţiei Centrale de Informaţii a Statelor Unite (CIA), cu o serie de documente declasificate recent, Ross Johnson avînd acces şi la informaţii importante din surse rămase clasificate sau doar parţial declasificate pentru proiectul său. Li se adaugă documente guvernamentale declasificate din Germania şi izvoare de primă mînă din fostele arhive est-europene, cu precădere din cele ale fostei Securităţi est-germane, Stasi, şi ale ministerului de interne al Poloniei.

Clar şi cu fineţe, autorul îşi defineşte obiectivul primordial al cercetării: „rolul jucat de RFE şi RL ca instrumente ale politicii externe şi de securitate a Statelor Unite de-a lungul primelor două decenii ale Războiului Rece”. Concluzia lui este că „Radiourile şi-au dovedit cu adevărat eficienţa abia în anii `70 şi `80, după ce implicarea CIA a luat sfîrşit. Faptul nu are nimic de a face cu modificarea finanţării şi a supravegherii lor...; este pe de-a-ntregul rezultatul naşterii disidenţei individuale şi apoi a opoziţiei organizate în regiunile în care emiteau, şi pe care RFE şi RL au fost capabile să o stimuleze”.

Esenţiale pentru înţelegerea fenomenului sînt clarificările pe care le face A. Ross Johnson într-un scurt capitol intitulat *Cuvinte şi concepte*. Autorul constată că literatura contemporană despre programele internaţionale de informaţii din perioada Războiului Rece este marcată pînă la exces de vehicularea a trei termeni: „propagandă”, „război politic şi psihologic” şi „operaţiuni sub acoperire”. Astăzi, observă el pe bună dreptate, „aceşti termeni sînt utilizaţi ca o grilă şi adesea peiorativ, dar sînt rareori definiţi. Or, aşa cum a fost conceput la sfîrşitul anilor `40 şi începutul anilor `50, războiul politic a fost preconizat de George Kennan şi de ceilalţi ca o alternativă pozitivă la conflictul militar cu un inamic implacabil, în posesia armelor nucleare”.

Ross Johnson pune în evidenţă şi faptul că, „deşi un termen neutru în multe limbi, «propaganda» a căpătat o conotaţie negativă... şi a devenit sinonim cu un jurnalism partizan, neobiectiv, contrafactual, lipsit de onestitate sau, şi mai rău, cu un pseudo-jurnalism în mod deliberat manipulativ, altfel spus dezinformare”. Or, „în lectura documentelor timpurii ale Războiului Rece, cititorul trebuie să înţeleagă că «propaganda» (după definiţia dicţionarului Webster din 1956, «orice grup organizat sau concertat, efort sau mişcare pentru a disemina anumite doctrine, informaţii ş.a.m.d.») a fost un termen cu sens pozitiv pentru toţi redactorii radiourilor internaţionale. Ar putea fi tradus în limbajul politic curent ca «informaţie cu un obiectiv», fără vreo conotaţie negativă”.

Potrivit cuvintelor unei rezoluţii a Senatului american din 1950, RFE a fost creat pentru a contracara propaganda comunistă în «competiţia pentru a cîştiga loialitatea oamenilor» prin «propagarea internaţională a principiilor democratice», printr-un «plan Marshall în planul ideilor».

Cum preciza un memorandum din 1954: „Radio Europa Liberă nu încearcă să fie doctrinal sau propagandistic, să folosească propaganda (înţelege: informaţia) de dragul propagandei. Succesul programelor poate fi atribuit fluidităţii şi diversităţii. Propaganda/informaţia nu este numai politică, dar şi moralitate şi umanitate, şi în această privinţă tehnicile ei trebuie să servească ideea şi nu invers. Iar fiindcă ideea RFE este «libertatea», în prezentarea ei trebuie să se manifeste o grijă deosebită”.

***

Subiect al unor postări denigratoare pe internet, pe youtube, din partea unor aparent admiratori ai fostei Securităţi ceauşiste, antiamericani şi antisemiţi, *Radio Europa Liberă* şi *Radio Libertatea*, după expresia unuia dintre directori, în 1953, au fost „un instrument pe durata lungă” al politicii americane, transmisiunile radio spre ţările satelite ale Uniunii Sovietice din răsăritul şi centrul Europei fiind menite – o preciza un document programatic al administraţiei Statelor Unite, din 1955 – să pledeze pentru „schimbări evolutive, mai degrabă decît revoluţionare”.

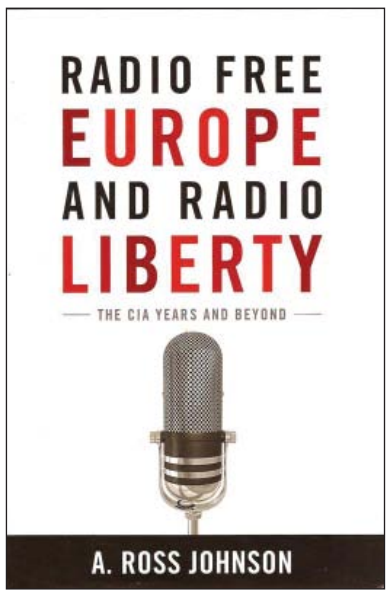

Formula citată îşi are importanţa ei. O importanţă pragmatică pentru ziariştii radiourilor, în primul rînd, în contextul meandrelor retoricii şi al politicilor de confruntare pe parcursul deceniilor de război rece. Chestiunea de ordin etic a limitelor şi obligaţiilor unei informări corecte a ascultătorilor de dincolo de Cortina de Fier, care îşi puneau speranţe adesea oarbe în lumea occidentală, a însoţit radiourile pe tot parcursul existenţei lor şi dincolo de epoca finanţării de către CIA a celor două posturi.

În diferite momente de criză internaţională, începînd cu cea din iunie 1953, cînd revolta muncitorilor din Germania răsăriteană a fost suprimată de sovietici, conducerea americană a fost silită de mai multe ori să recunoască şi să accepte „capacitatea limitată a Statelor Unite de a afecta desfăşurările din Europa Estică şi improbabilitatea de a detaşa vreun stat est-european de pe orbita sovietică fără un război”. Eliberarea estului a rămas o aspiraţie pe termen lung, iar radiofonic ea îşi găsea expresia, formulată relativ poetic, în mesajul transmis ascultătorilor din Polonia, în 1952, de un director legendar al serviciului polonez, Jan Nowak: „vă vom spune adevărul... pe care regimul sovietic vrea să vi-l ascundă pentru a ucide în conştiinţele voastre rămăşiţele de speranţă... Vom combate rusificarea... Vom contracara încercările de a falsifica istoria şi tradiţia noastră. Va veni ziua cînd zorii libertăţii vor lumina cerul Varşoviei. Va fi o zi de triumf, a triumfului vostru”.

Anul 1953 a fost unul de cotitură în istoria politicii editoriale a radiourilor, corespunzînd concluziilor a circa 20 de studii şi analize diferite ale sistemului relaţiilor internaţionale postbelice, efectuate la cererea administraţiilor Truman şi Eisenhower. „Controlul sovietic devenise un fapt real – spuneau aceste analize, potrivit cărora Statele Unite, în cazul cel mai bun, pot să încerce să prevină sovietizarea completă a Europei de Est şi să menţină viu spiritul de rezistenţă...”. Politica editorială se va orienta în consecinţă spre impulsionarea naşterii opoziţiei interne în ţările est-europene cu scopul de a destabiliza autoritatea comunistă prin mijloace nonviolente. După episoadele violente, totuşi, ale istoriei din Ungaria anului 1956, din Cehoslovacia anului 1968, din Polonia Solidarităţii supusă legii marţiale, se poate spune că emisiunile Europei Libere au contribuit în mod solid la destabilizarea şi, ulterior, înlăturarea regimurilor comuniste.

***

Cum era de aşteptat, volumul include şi informaţii, unele necunoscute pînă acum, despre Serviciul românesc al radioului. Transmisiunile acestuia, împreună cu cele ale Serviciului cehoslovac, au inaugurat funcţionarea Europei Libere, la München, la 4 iulie 1950. În decurs de două luni, li s-au alăturat, cu emisiuni produse la New York, serviciile polonez, ungar şi bulgar, iar de la 1 iunie 1951 şi albanez. Deşi plănuite, emisiunile în limbile statelor baltice şi pentru Iugoslavia nu au demarat atunci din cauza opoziţiei Departamentului de Stat.

La data primelor transmisiuni, orientarea şi reprezentativitatea lor era încă subiect de negociere între iniţiatorii întregii operaţii şi diplomaţii americani, iar întrebarea deschisă, formulată într-un memorandum din primăvara anului 1950, suna astfel: „În ce măsură Radio Europa Liberă este o voce a grupurilor de emigranţi, mai curînd decît o voce a cetăţenilor americani, utilizînd la maximum grupurile emigraţiei?” Răspunsul iniţial al Departamentului de Stat a fost că radioul constituia vocea emigraţiei, aşa cum era ea reprezentată de diversele Consilii Naţionale, sprijinite de Consiliul Europei Libere.

În timp ce operaţiunile se organizau prin recrutările de personal la München şi emisiuni produse acum în Europa, şi luau încet amploare, fiind negociată, fără succes, cu Turcia şi transmiterea unor emisiuni către România şi Bulgaria pe unde medii printr-un emiţător de mare capacitate, s-a profilat treptat şi o concepţie nouă.

Divizările interne, certurile şi conducerile lipsite de viziune ale Consiliilor Naţionale – între care s-au distins în mod negativ cel al emigraţiei româneşti şi liderii emigraţiei poloneze – au condus la ideea transferării responsabilităţii emisiunilor către redacţiile de la München ale Europei Libere. Afacerile emigraţiei au fost separate de cele ale Radioului prin organizarea unei Adunări a Naţiunilor Europene Captive (septembrie 1954), cu o viaţă proprie, chiar dacă dependentă financiar de organismul de tutelă Consiliul Europei Libere.

Iniţiat ca un instrument de politică pe timp de Război Rece, dependent de CIA, dar cu o conducere şi analişti, adesea personalităţi covîrşitoare în domeniul profesiunii lor de ziarişti şi politologi, Radio Europa Liberă nu a putut evita, de-a lungul istoriei acelor ani, ceea ce s-ar putea numi frecuşuri cu Departamentul de Stat, responsabil pentru administrarea politicii externe americane. Unul dintre exemplele considerate reprezentative de A. Ross Johnson îl constituie un episod din istoria Serviciului românesc al Europei Libere.

În 1965, recomandări revizuite pentru redactorii serviciului subliniau rolul Europei Libere în promovarea „întăririi şi consolidării independenţei române de controlul sovietic [şi] a expansiunii relaţiilor române cu Occidentul”. „Comentarea politicii interne trebuie să fie în esenţă constructivă, calmă şi motivată, evitîndu-se atît un ton beligerant, cît şi denunţările şi atacurile personale sau ridiculizarea”. Politica lui Ceauşescu s-a transformat treptat într-una represivă şi – cum scrie A. Ross Johnson – „rolul exact al Europei Libere era să facă publică şi să critice acea represiune. Faptul a dus inevitabil la conflict cu Departamentul de Stat şi în mod special cu ambasadorul [american] Leonard Meeker de la Bucureşti”, o mare cantitate a criticilor fiind îndreptate spre directorul Serviciului românesc, Noel Bernard. Bernard, care fusese demis de la conducere în 1958, ca urmare a unor evaluări negative ale emisiunilor româneşti, fusese reangajat în 1963 şi, aminteşte autorul, „a devenit o legendă în România”.

El îşi atrăgea criticile ambasadorului american la Bucureşti pentru comentarii făcute în noiembrie 1969. Într-un memorandum de răspuns, directorul RFE, Ralph Walter, scria cu acel prilej către Departamentul de Stat: „Nu se pune în nici un fel sub semnul întrebării politica noastră relativă la atacurile personale, iar alunecările produse în cîteva momente sînt, cu siguranţă, nefericite. În timp ce avem în vedere ca aceste erori să nu se mai repete, sper că le este clar tuturor celor interesaţi că *nu* avem intenţia de a înceta criticile la adresa politicii şi practicilor regimului român ori de cîte ori este necesar. Critica noastră trebuie să fie responsabilă şi la obiect. Vom face orice efort pentru a ne asigura că aşa decurg lucrurile”.

Controversa a continuat pînă în 1971, cînd Walter, asumîndu-şi direct responsabilitatea, a cerut ca orice emisiuni politice pe subiecte sensibile ale Serviciului românesc să îi fie prezentate anticipat pentru aprobare. Concomitent, intervenind ca intermediar între Radio şi Departamentul de Stat, conducerea CIA a făcut o evaluare a emisiunilor româneşti, susţinîndu-le conţinutul şi apreciind că: „[Serviciul] românesc îşi îndeplineşte funcţiile de a oferi comentarii informate, constructive pe teme româneşti, în conformitate cu directivele de politică [editorială] stabilite de multă vreme”.

_____

A. Ross Johnson, ***Radio Free Europe and Radio Liberty. The CIA Years and Beyond.*** Woodrow Wilson Center Press & Stanford University Press: Washington D.C-Stanford, California, 2010, XIII + 270 pp.

▣

Text prescurtat după rubrica „Cultură şi politică”, redactată de Victor Eskenasy la Radio Europa Liberă (www.europalibera.org).

„Eugeniu Coşeriu a devenit din întâmplare lingvist, la fel de bine putea să devină şi filosof...”

Interviu cu Prof. Dr. **Adolfo Murguía**, Universitatea „Karl Eberhard” din Tübingen, Germania

– Domnule Murguía, în pagina din Wikipedia a Universităţii din Tübingen[1], printre numele profesorilor celebri care au predat aici de-a lungul timpului, Eugeniu Coşeriu apare de două ori: o dată la secţiunea *lingvistică generală* şi altă dată la cea de *lingvistică romanică*.

– Firește, lingvistică generală și lingvistică romanică, deși pentru marele public ar putea constitui același lucru, pentru noi, specialiștii, sunt două domenii diferite și complementare. De obicei, lingviștii optează fie pentru primul, fie pentru al doilea domeniu. Numai Eugeniu Coșeriu a putut să fie în același timp și teoretician al limbajului și mare romanist, adică specialist în limbile romanice.

– Universitatea Dvs. este una dintre cele mai vechi din Germania, mai precis a doua universitate germană după cea de la Heidelberg.

– Într-adevăr, Universitatea noastră a fost creată în anul 1477 de către contele Karl Eberhard și de-a lungul secolelor diverse personalități și-au desfășurat activitatea aici. Voi aminti doar câteva nume celebre: marele filosof Hegel, scriitorii Hölderlin, Schelling, Mörike și Uhland, dar și savanții Johannes Kepler și Wilhelm Schickard, ultimul astronom și matematician...

– Lista ar putea fi continuată şi extinsă până la etapa actuală. În cadrul secţiunii *Lingvistică romanică* apare şi numele Dvs., Adolfo Murguía. De fapt, sunteţi filosof de formaţie.

– Filosof, însă aici, la Universitatea din Tübingen, în cadrul Facultății de Litere, predau de mai mulți ani cursuri de limba spaniolă și literatură hispanică.

– Aţi studiat filosofia la Paris, unde în anii `70 erau foarte mulţi intelectuali hispanici.

– Știi că Parisul a fost până nu demult capitala intelectuală a Occidentului, capitala intelectuală a Europei în parte datorită acestei capacități pe care o are cultura franceză de a propulsa valorile culturale. În anii `70 exista o mișcare la nivel filosofic și literar, iar sintagmele „intelectual spaniol” sau „intelectual latinoamerican” erau ca niște cărți de vizită. Erau anii în care exista încă lumea a treia, care nu însemna nimic altceva la vremea respectivă decât țările nealiniate. Astăzi termenul are mai mult o conotație economică. Însă în acei ani în Spania aveau loc manifestări în favoarea lumii a treia, fiindcă Spania nu era aliniată. Pentru orice spaniol a merge la Paris în acea perioadă era echivalent cu ceea ce Flaubert a numit „educație sentimentală”. În cazul meu nu, fiindcă Universitatea Sorbona – unde am studiat filosofia timp de patru ani – era deja o Universitate modernă, nu mai era ceea ce așteptam eu. Or, la Paris l-am cunoscut pe Julio Cortázar, de multe ori l-am întâlnit pe Jean-Paul Sartre, inclusiv mergeam la aceeași cafenea.

– Sunteţi editorul ultimului volum omagial *Sprache und Welt. Festgabe für Eugenio Coseriu zum 80. Geburtstag*, apărut în iulie 2002, pe când Prof. Coşeriu mai era în viaţă. Dincolo de această semnificaţie pe care o are, omagiul întruneşte mărturii extrem de valoroase pentru cei care se vor ocupa de acum încolo de opera lui E. Coşeriu.

– În contextul multitudinii de volume omagiale dedicate Prof. Eugeniu Coșeriu până la acea dată, am pornit de la ideea de a face ceva inedit. Indiscutabil, Coșeriu este lingvistul cu cele mai multe și mai impresionante volume omagiale din lume, ceea ce atestă implicit recunoașterea de către comunitatea științifică internațională a teoriei sale lingvistice. De aceea, m-am gândit atunci la altceva: la o antologie de studii dedicate lui Coșeriu la care să participe doar discipoli, colegi și prieteni ai săi foarte apropiați de la Universitatea din Tübingen. În felul acesta și coordonarea a fost mult mai simplă, întrucât toți colaboratorii erau din același oraș. Or, tocmai acest lucru a stârnit nemulțumirea celorlalți discipoli coșerieni, răspândiți pe la alte universități germane și care, la rândul lor, ar fi vrut să participe la acest volum omagial.

– Dvs. precizaţi în introducere că ceea ce îi uneşte pe colaboratorii la acest volum este spiritul coşerian, dat fiind că unii sunt romanişti, alţii germanişti sau slavişti.

– Într-adevăr, toți cei care au participat la acest volum cunosc opera lui Coșeriu în profunzime, au asistat la cursurile sale, i-au editat anumite volume, au făcut doctoratul sub îndrumarea sa. Într-un cuvânt, toți la un loc au făcut parte din cercul „tübinginez” de prieteni ai lui E. Coșeriu. De aceea tematica volumului este destul de variată și cuprinde mai multe domenii: filosofie, literatură, lingvistică, estetică. Pe de altă parte, am conceput volumul astfel încât că cuprindă atât mărturii personale, legate de prietenia cu E. Coșeriu, cât și contribuții științifice care să aibă tangențe cu teoria lingvisticii integrale. Aspectul personal este tratat de Heidi Aschenberg (profesoară de lingvistica romanică) și Ludmila Golubzowa (profesoară de slavistică). Textele semnate de Jean-Pierre Durafour, Kurt Kloocke, Reinhold Kontzi, Reinhard Meisterfeld, Francisco J. Oros, Heinrich Weber și subsemnatul au mai curând un caracter științific, însă toate au la bază teze și idei coșeriene. Contribuția lui Johannes Kabatek este într-un fel unică, dat fiind că îmbină latura personală cu cea științifică.

Eugenia Bojoga și Adolfo Murguía

– Cred că la succesul acestui volum a contribuit şi experienţa Dvs. de cunoscător profund al teoriei lui Coşeriu, dat fiind că anterior aţi publicat, împreună cu J. Kabatek, „Die Sachen sagen wie sie sind... Eugenio Coseriu im Gespräch” (Günter Narr Verlag, Tübingen, 1997**). Cine a avut iniţiativa de a face o carte de interviuri cu E. Coşeriu?**

– Inițiativa ne aparține ambilor autori. Vorbind de multe ori cu Johannes Kabatek despre prezența marilor intelectuali în istorie, am constatat că aveam aceeași opinie apropo de necesitatea acestora de a depune mărturie despre epoca lor. Atât Kabatek, cât și eu aveam ferma convingere că biografia lui Coșeriu, în sine instructivă și sugestivă, merită să fie cunoscută unui public larg de cititori, deoarece reprezintă și o imensă experiență istorică. În plus, în cazul lui Coșeriu nu era vorba doar de traiectul său biografic, în sine spectaculos și instructiv, ci mai era un factor important: elaborarea sistemului său lingvistic – al lingvisticii integrale – în relație cu biografia sa. Prin urmare, ideea de bază a fost să punem în corelație teoria și dezvoltarea operei lingvistice a lui Coșeriu cu biografia sa umană. De altfel, trebuia să ținem cont și de faptul că aveam de-a face cu o mare determinare a circumstanțelor (și cadrelor)[2] în elaborarea operei sale, circumstanțe ocultate marelui public. Mă refer în special la epoca de la Montevideo și la studiile elaborate acolo.

Or, pentru noi, autorii cărții, important era ca Eugeniu Coșeriu însuși să explice lucrurile, să ne spună opinia sa despre anumite probleme, astfel încât să nu rămână nimic obscur, pentru că mereu există neînțelegeri sau mereu se găsesc persoane rău intenționate gata oricând să reinterpreteze lucrurile dintr-o anumită perspectivă...

– Aşa cum spuneam într-o recenzie pe care am scris-o la acest volum, în prima parte prezentaţi biografia lui Coşeriu, iar în partea a doua teoria sa lingvistică. Astfel, dincolo de momente edificatoare ale traseului biografic, ne întâmpină atitudini şi poziţii general valabile, care definesc exemplar destinul omului de ştiinţă, al marelui intelectual Coşeriu. De exemplu, problema naţionalismului în România la acea vreme.

– Într-adevăr, evocând atmosfera politică din România din perioada interbelică, Prof. Coșeriu abordează problema naționalismului, în sensul de atitudine față de națiune și față de patrie, și felul cum trebuie interpretat și înțeles acest concept. Așa cum știi, el face diferența între trei tipuri de „naționalism”, respectiv trei etape pe care le-a parcurs el însuși. Primul tip este un naționalism naiv și nereflexiv, în cadrul căruia se afirmă interesele, drepturile, valorile și cultura unei anumite națiuni și se neglijează interesele, drepturile, valorile altor națiuni, în special ale popoarelor vecine. Al doilea tip este un naționalism reflexiv, în cadrul căruia, deși primează încă valorile și preferințele unei anumite națiuni, sunt acceptate în același timp interesele și valorile altora, în consecință, se pledează pentru coexistența armonioasă a diferitelor tradiții, obiceiuri și culturi. Al treilea tip îl constituie un naționalism critic, dinamic, în cadrul căruia și preferințele propriei națiuni sunt privite sceptic și critic[3].

– Era deci o exigenţă de autenticitate ca Prof. Coşeriu însuşi să se pronunţe direct, fără „intermediari”, asupra biografiei sale umane şi spirituale?

– Exact! Dat fiind că în procesul de pregătire a întrebărilor ne propuseserăm să cuprindem atât dezvoltarea teoriei cât și aspectele semnificative ale biografiei sale, vroiam să aflăm totul din prima mână!

– În acelaşi timp, adică în 1996, a apărut şi în România un volum de interviuri – *Lingvistica integrală*, realizat de Nicolae Saramandu, – care, din păcate, a fost elaborat în grabă.

– Am răsfoit volumul dlui N. Saramandu și, cu cunoștințele mele rudimentare de română, mi-am dat seama că, într-adevăr, poate că îi lipsește o anumită coerență. Nu știu dacă volumul nostru are o structură mai riguroasă, însă ceea ce ne-am propus a fost să corelăm, așa cum spuneam, „geografia” interioară cu cea exterioară.

– Întrucât volumul de interviuri explicitează geneza concepţiei coşeriene şi etapele sale de elaborare, credeţi că poate fi considerat ca un fel de ghid / introducere în opera lui Coşeriu?

– Ocazia publicării acestui volum a fost cea de-a 75-a aniversare a lui Coșeriu. Dat fiind că anterior apăruseră, așa cum am spus, omagii științifice propriu-zise[4], noi neam gândit la un alt fel de omagiu, și anume un volum în care să fie îmbinată teoria sa lingvistică cu traiectul său biografic. Acest aspect ni s-a părut deosebit de important, deoarece în cazul unor scrieri, în special al celor din epoca de la Montevideo, este vorba de o anumită contingență a elaborării lor: unele au apărut, să zicem, „întâmplător”. Bunăoară, cartea sa *Sincronía, diacronía e historia. El problema del cambio lingüístico* a fost impulsionată de un concurs de lingvistică! Imaginează-ți că Prof. Coșeriu s-a prezentat la acel obscur concurs cu o capodoperă în care erau tratate probleme cardinale ale lingvisticii mondiale din acel moment! O carte de o anvergură intelectuală enormă, atât de importantă cum e tema schimbării lingvistice, care se îndepărta cu totul de perspectiva anterioară de abordare – cea a neogramaticilor și a lui F. de Saussure –, o interpretare atât de profundă a schimbării lingvistice, de care se ocupase și lingvistica tradițională și structuralismul, apare datorită faptului că Profesorul s-a înscris la un concurs organizat de ... Academia de Științe din Uruguay!

Dar în felul acesta au apărut și alte lucrări deschizătoare de drumuri din acea epocă, adică multe s-au „născut” din anumite conjuncturi, din ceea ce se numește *întâmplare*.

→

De fapt, întâmplarea, ar spune J. L. Borges, nu este altceva decât ignorarea de către noi a cauzelor şi a efectelor. Firește, a fost o cauzalitate externă, pentru că i s-a cerut să scrie acel studiu, fie că fusese organizat un concurs, fie că fusese invitat să participe la un congres etc. Cert este că circumstanţele exterioare au avut un mare rol în elaborarea teoriei lingvisticii integrale, au fost un fel de catalizator, impulsionându-l pe E. Coşeriu să-şi elaboreze propria sa concepţie.

– Unele studii de atunci s-au publicat în cele mai prestigioase reviste de lingvistică din Occident, cum ar fi *Romanistisches Jahrbuch*, *Revues des langues romanes*, *Zeitschrift für romanische Philologie* ş. a.

– Aşa este, mai întâi s-au publicat în reviste de specialitate, apoi au apărut în volume la Editura Gredos din Madrid. Am în biblioteca mea prima ediţie a vol. *Teoría del lenguaje y lingüística general. Cinco estudios*, apărută în 1962 la Editura Gredos din Madrid, şi o păstrez cu sfinţenie. Or, anume cărţile editate de Gredos au fost cele care au avut cea mai mare rezonanţă, de la care au pornit, de exemplu, traducătorii japonezi, traducătorii ruşi şi alţii. Asta în ce priveşte fructificarea momentelor istorice, de conjunctură exterioară, să zicem.

Referitor la faptul dacă volumul *Die Sachen sagen wie sie sind...* ar putea fi considerat ca o introducere, nu cred că este o iniţiere. Mai curând este o explicitare a ceea ce deja există, adică a anumitor aspecte ale concepţiei lui Coşeriu. Cea mai bună introducere în teoria lingvisticii integrale ne-o oferă textele coşeriene propriu-zise.

– Care a fost impactul acestei cărţi de interviuri?

– În ce priveşte această întrebare, ea se referă indirect la situaţia actuală din lingvistică. Aşa cum ştii, în anii '60, când Eugeniu Coşeriu vine la Universitatea din Tübingen, lingvistica se bucura de un mare prestigiu, avea un loc privilegiat printre ştiinţele culturii. În acelaşi timp, existau şi multe aşteptări din partea lingvisticii. Erau anii în care structuralismul era popularizat în marea ţară occidentală care lansează orice curent, în Franţa. Iar marele promotor al structuralismului a fost, cum se ştie, Claude Lévi-Strauss. Pentru el lingvistica era ştiinţa paradigmatică prin excelenţă, ceea ce însemna o schimbare radicală de perspectivă, în comparaţie cu începutul sec. XX. Dacă la începutul secolului ştiinţa perfectă, orientatoare, ştiinţa paradigmatică fusese fizica, ea având două secole impresionante de triumf, în anii '50-'60 ştiinţa paradigmatică prin excelenţă devine lingvistica.

Or, când o autoritate de talia lui Lévi-Strauss declară lingvistica drept ştiinţă prin *antonomasie*, ştiinţa umană perfectă, acest lucru îi conferea lingvisticii un statut aparte, privilegiat, dar de la care se aşteptau şi foarte multe. Cea mai mare aşteptare consta, după mine, anume în a determina rolul limbajului în viaţa umană. Prin aceasta se spera/pretindea la o percepere mai profundă a spiritului uman, la o pătrundere subtilă în textura sufletească a omului. Dacă vrei, lingvistica era concepută atunci ca un fel de cheie care ar fi permis să fie înţeleasă fiinţa umană.

– Ca la Heraclit: limbajul reprezintă o cheie pentru a înţelege restul fenomenelor universului!

– Exact! Prin intermediul limbajului se spera să se obţină accesul la ceva profund, până atunci misterios, în ce priveşte spiritul uman în ansamblu. Iar lingvistica, în aprecierea unora, conţinea acea cheie către descifrarea spiritului uman: nu doar că prin limbaj omul se deosebeşte de celelalte fiinţe animale (asta o ştim de la Aristotel), ci limbajul ar permite să se înţeleagă ceea ce numim cultura umană, ar fi cheia pentru interpretarea acesteia. Limbajul, manifestat prin limbile concrete, ar determina viziunea asupra lumii a oricărei comunităţi de vorbitori.

Fritz Mauthner afirma, formulând un truism, că dacă Aristotel nu ar fi vorbit în greacă, teoriile lui ar fi arătat cu totul altfel. Acelaşi lucru l-a mărturisit şi Wittgenstein, apoi ipoteza numită Sapir-Whorf... Ei bine, astea fiind spuse, îţi dai seama de transcendenţa hermeneutică şi culturală a lingvisticii, transcendenţă pe care o avea pentru istoria dezvoltării umane analiza lingvistică la acea vreme. Prin urmare, acesta era un climat extrem de favorabil lingvisticii în anii '60, climat care a durat până în anii '80.

Între timp, situaţia s-a schimbat. Ceea ce stabilea Coşeriu în cele două studii ale sale despre situaţia din lingvistică s-a modificat foarte mult[5]. Lingvistica a devenit mult mai modestă în „pretenţiile" sale, mult mai sobră în predicţii şi în satisfacerea orizontului de aşteptare din anii anteriori.

Revenind la receptarea cărţii noastre de interviuri, se impune să facem diferenţa între receptarea acesteia în ţările romanice şi în celelalte ţări. În Germania volumul s-a difuzat în mediul romaniştilor şi al lingviştilor, în general. Spaţiile culturale unde receptarea e destul de mare sunt Spania şi ţările hispanice, precum şi Japonia. După câte ştiu, se vorbeşte deja de o traducere în japoneză a acestui volum şi ne gândim şi la o posibilă versiune spaniolă.

– Să vorbim despre fundamentele filosofice ale teoriei lingvisticii integrale. Dat fiind că sunteţi filosof de formaţie, Dvs. aveţi toată legitimitatea să confirmaţi dacă în spatele textelor lui Coşeriu există un fundament filosofic.

– Bineînţeles. Când se vorbeşte de E. Coşeriu, acesta-i unul dintre aspectele cele mai interesante şi relevante ale personalităţii sale intelectuale. Totodată, prin aceasta se face referire la prezenţa întregii culturi occidentale în opera sa. Odată i-am spus Profesorului că a devenit din întâmplare lingvist, la fel de bine ar fi putut deveni şi filosof/profesor de filosofie. Aşa cum ştii, Coşeriu avea formaţia necesară pentru ambele domenii, în Italia îşi luase două doctorate: unul în filologie, altul în filosofie. În fine, s-a văzut privilegiată ştiinţa limbajului în detrimentul filosofiei. Cu toate acestea, prezenţa filosofiei în opera sa e destul de pregnantă, la fel şi literatura. Firește, literatura are alte funcţii şi alte perspective.

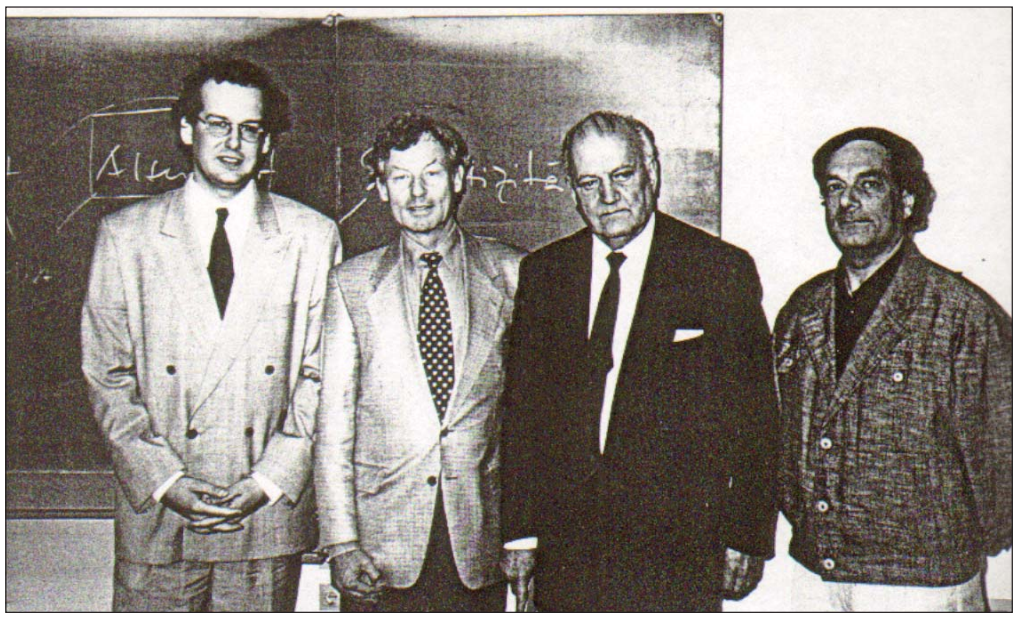

În fotografie: Johannes Kabatek, Günter Narr (directorul Editurii Narr), Eugeniu Coşeriu şi Adolfo Murguía. Fotografie din 1997, an când a fost lansat volumul de interviuri *Die Sachen sagen wie Sie sind...*, apărut la Ed. Narr din Tübingen...

Nu voi insista asupra funcţiei filosofiei în cadrul sistemului lingvisticii integrale, deoarece Coşeriu însuşi s-a referit la acest aspect în introducere la cele două volume ale sale *Geschichte der Sprachphilosophie* (Istoria filosofiei limbajului), vorbind despre conceptele de ştiinţă, filosofie şi filosofie a limbajului. Se poate discuta mult pe această temă, deoarece prezenţa filosofiei în opera lui Eugeniu Coşeriu este foarte pregnantă, aşa cum e prezentă şi în opera lui Noam Chomsky. După cum ştim, Chomsky îşi are rădăcinile, indiferent de faptul dacă aceste „rădăcini" sunt interpretate deficitar sau adecvat, în raţionalismul sec. al XVII-lea. Opera lui Coşeriu are un alt tip de filiaţie, o filiaţie care merge mult mai departe de raţionalism, fără a cădea, firește, în iraţionalism. Poate una dintre dificultăţile celor care doresc să se iniţieze în teoria lui Coşeriu este vocabularul său. Această problemă a vocabularului lui Coşeriu prezintă o dificultate de receptare, mai ales pentru cei din lumea anglo-saxonă. Sistemul conceptual al lui Coşeriu a fost influenţat în anii '50-'60 de fenomenologie, or, în prezent acest curent filosofic în SUA nu mai e văzut cu ochi buni. De altfel, întreaga filosofie analitică anglo-saxonă este anti-fenomenologică, iar efortul reprezentanţilor acestui curent constă în analizarea conceptelor, nu a intuiţiei, fie de natură categorială, fie de natură sensibilă.

Dat fiind că am pomenit de N. Chomsky, eu cred că a fost un mare păcat faptul că s-a creat această opoziţie crescândă între Chomsky şi Coşeriu, care putea fi evitată. Dacă mă gândesc la programul lor iniţial din anii '60, îmi dau seama că aveau un program comun: depăşirea structuralismului. Ambii aveau aceeaşi intenţie, apoi au şi elemente comune, cum ar fi neohumboldtianismul.

– Şi creativitatea limbajului...

– Într-adevăr, şi creativitatea limbajului. Prin urmare, obiectivele lor de atunci erau similare. Cred că în acea epocă, când în Occident încă nu se consolidase definitiv şcolile şi curentele lingvistice, între Coşeriu şi Chomsky s-ar fi putut dezvolta un dialog productiv şi fructuos. Era poate mai bine să se fi insistat asupra laturii comune, decât asupra diferenţelor dintre cele două orientări.

– Credeţi că în acest sens a avut un anumit rol şi manuscrisul prelegerilor lui Coşeriu despre generativism, publicat de G. Narr şi R. Windisch?

– Tocmai că acest curs al lui Coşeriu mie mi s-a părut destul de deschis şi echilibrat, fiind o încercare de înţelegere, de situare a generativismului în contextul de ansamblu al lingvisticii. Eu cred că tonalitatea s-a agravat mai curând pe parcurs. La început se simţea o deschidere către generativism, de altfel, subtitlul cărţii lui Coşeriu este „Succesele şi limitele generativismului".

Tonul a fost dat de o carte foarte polemică a lui V. Sanchez de Zavala publicată în Spania în 1982, în care îţi dai seama că nu mai este vorba de o analiză ştiinţifică, ci de o polemică deschisă. Zavala se ocupă doar de „analiza" criticilor lui Coşeriu la adresa lui Chomsky. Or, un atare tip de investigaţie deja indică polarizarea de care am vorbit mai sus: ori Coşeriu, ori Chomsky. Pe de altă parte, aici intervine opoziţia dintre Europa şi America, deoarece şi în filosofie avem de-a face cu o schismă între filosofia continentală şi filosofia analitică. În opinia mea, această schismă este total falsă, întrucât, dacă mergem la surse, constatăm că originea curentelor anglo-saxone de astăzi se află la Viena sau Freiburg, la Heidelberg sau Frankfurt...

– Profesorul nostru de la Cluj, Mircea Borcilă, a plecat în anii `80 în SUA chomskian (adică adept al teoriei lui N. Chomsky) şi s-a întors de acolo coşerian, în sensul că l-a „descoperit" pe Coşeriu la o universitate americană, graţie unui coleg, profesor de lingvistică spaniolă. Or, dl Borcilă crede că Chomsky s-a „documentat" cu privire la critica pe care i-o făcuse Coşeriu, dat fiind că în studiile ulterioare ca şi când ar fi ţinut cont de unele observaţii pe care i le făcuse Coşeriu în acel curs publicat de studenţi.

– Ceea ce spui pare foarte interesant, însă e un mare păcat că studiile magistrale ale lui Coşeriu încă nu au fost traduse în limba engleză. Pe de o parte, încă nu au apărut alte două volume importante, *Más allá del estructuralismo*, anunţate de atâta timp de Editura Gredos din Madrid. Acestea conţin texte teoretice inedite scrise în ultimele decenii şi ar contribui la cunoaşterea mai bună a teoriei lui E. Coşeriu în ansamblu. Pe de altă parte, sper ca volumele în limba germană publicate de Editura Narr în ultimii ani să contribuie la înţelegerea *actuală* a gândirii lui Coşeriu, la situarea sa în contextul curentelor actuale, în definitiv la cunoaşterea mai bună a teoriei sale şi la asimilarea acesteia.

– Cartea Dvs. de interviuri cu Coşeriu conţine un capitol intitulat „Heidegger, Wittgenstein et alli". Ce a însemnat Heidegger pentru sec. XX? După câte ştiu, este filosoful cel mai comentat din secolul trecut.

– Dacă importanţa unui autor s-ar măsura în bibliografia secundară care se publică despre el, atunci, indiscutabil, cei mai comentaţi filosofi ai secolului trecut ar fi Heidegger şi Wittgenstein. Despre Heidegger, acum trei-patru ani existau peste 3.000 de titluri de monografii (nu ştiu câte ar exista astăzi); aceasta din punct de vedere cantitativ. Din punct de vedere calitativ, însă, există în prezent filosofi nu doar în Europa, ci şi în SUA pentru care Heidegger este marele Maestru, pentru care filosoful german constituie un punct de referinţă, aşa cum pentru alţii poate fi Wittgenstein sau Nietzsche, sau oricare alt filosof european.

În cazul lui Heidegger, la începutul dezvoltării concepţiei sale era tocmai uitarea fiinţei, *Seinsvergesenheit***.** Apoi, în studiile sale ulterioare este vorba de *Seinsgeschichte*, care se transformă în istoria fiinţei. Indiscutabil, Heidegger a fost o personalitate cu o mare influenţă, cu o serie de analize nu doar extrem de interesante, ci şi instructive, cum ar fi limbajul pseudo-eroic, pseudo-patetic din *Sein und Zeit*, care apoi a fost prost interpretat. Apoi Heidegger, cel de mai târziu, cu insistenţa sa asupra tehnicii, asupra limbajului şi a artei, de asemenea a avut un impact foarte mare.

– Tema limbajului la Heidegger a fost tratată şi

(Continuare în pag. 15)

Aurelia Felea

Foametea din Basarabia, anii 1946-1947 (II)

- o confruntare a surselor narative cu versiunea regimului comunist -

Cantine şi centre de spitalizare pentru înfometaţi

Nu se poate spune cu exactitate când a început activitatea primelor cantine pentru înfometaţi. Deşi, potrivit unui raport trimis de controlorul V. Dehteariov conducerii republicii, acestea au fost înfiinţate în număr de 200 la data de 15 ianuarie, în număr de 471 către 20 ianuarie 1947 şi de 560 către 1 februarie, alte documente prezintă situaţia diferit. Într-o informaţie oficială se menţionează că organizarea cantinelor a început abia pe la 15 ianuarie, tergiversarea fiind explicată prin faptul că ministerul unional al industriei alimentare şi acela al producerii cărnii şi a laptelui au întocmit documentele de distribuire a alimentelor cu întârziere; în plus, au lipsit utilajul şi condiţiile necesare pentru deschiderea lor. Autorităţile au cerut ca vasele de gătit, lingurile, cănile, străchinile să fie aduse la cantinele şi la punctele de spitalizare a distroficilor – numite, de asemenea, barăci – de către beneficiari, lemnul pentru foc să fie cel puţin în parte luat sub formă de rechiziţii de la ţărani, iar transportul produselor să se efectueze cu forţe locale.

În ceea ce priveşte barăcile pentru distrofici, conducerea de la Moscova a decis ca în lunile februarie-aprilie să fie trataţi 40 000 de bolnavi de distrofie, pentru luna mai a dispus menţinerea a 30 000 de paturi; la 1 iunie numărul lor urma să fie redus până la 10 000, iar la 1 iulie 1947 ultimele barăci trebuia să fie lichidate. Raţia zilnică a unui bolnav de distrofie trebuia să coste 8,5 ruble; durata tratamentului unui distrofic trebuia să fie de 30-40 de zile. În asemenea condiţii trebuia să fie trataţi bolnavii în stare gravă (numiţi în sursele oficiale „distrofici de gradul al II-lea şi al III-lea"). Sinistraţilor mai puţin afectaţi (numiţi „distrofici de gradul I") urma să li se acorde asistenţă la domiciliu. Instanţele centrale prevăzuseră, de asemenea, distribuirea prin aşezămintele curative a fructelor uscate, a orezului, a untului, a cartofilor, precum şi a unor medicamente: glucoză, cofeină, untură de peşte, vitamine. Persoane de la conducere scoteau în evidenţă faptul că hrana destinată distroficilor era cu totul insuficientă – populaţia consuma cerealele primite în câteva zile, iar cele 200 de grame de pâine pe zi erau o cantitate prea mică pentru a fi pus pe picioare un bolnav în stare gravă – şi cereau în repetate rânduri superiorilor subvenţii suplimentare.

Nu mai puţin importantă este problema raportului numeric al celor care au fost înscrişi oficial să beneficieze de sprijin, faţă de suferinzii îndreptăţiţi să beneficieze de asistenţă, dar, din diferite motive, fără acces la ea. La 15 februarie 1947, în republică erau înregistraţi oficial 208 941 de bolnavi de distrofie; dintre aceştia doar 22 205 erau spitalizaţi (din cei 22 205 de bolnavi spitalizaţi, 17 240 se găseau în 570 de barăci). La începutul lunii martie 1947, după datele oficiale, în raionul Străşeni, compus din mai multe sate, existau 15 barăci, în care erau spitalizaţi 700 de distrofici, în timp ce doar în satul Sireţi din acest raion fuseseră înregistraţi 569 de bolnavi de distrofie, dintre care 259 – în stare foarte gravă. În judeţul Cahul, la 1 februarie 1947, erau 31 616 bolnavi de distrofie de gradul al II-lea şi al III-lea, dintre care fuseseră spitalizaţi 2 812, iar 15 200 – înscrişi la cantine. Într-un document elaborat la C.C. al P.C. (b) din R.S.S.M., la 4 februarie 1947, se spune că până la acea dată fuseseră deschise 561 de cantine, unde se alimentau 101 350 de persoane. Din statistica prezentată rezultă că instituţiile curative şi cantinele nu dispuneau de posibilităţi pentru a-i găzdui şi a-i deservi pe toţi distroficii înregistraţi oficial.

Tabloul n-ar fi complet dacă am ignora alte maladii frecvente în anii de foamete – tifosul (exantematic şi abdominal), febra recurentă, scarlatina, difteria, dizenteria, intoxicările cu diferite plante. Potrivit unor date oficiale, începând cu luna martie 1947, numărul celor afectaţi de asemenea boli a fost în creştere, situaţia menţinându-se tensionată până la sfârşitul anului 1947.

Lectura actelor oficiale permite să extragem unele informaţii despre calitatea tratamentului şi a alimentaţiei distroficilor. Controalele efectuate de autorităţi semnalau sustrageri de alimente de la cantine şi de la barăci – s-a constatat, de exemplu, că la spitalul raional din Căuşeni bolnavilor li se furau 120-130 grame din porţia zilnică de 600 grame –, lipsa cărnii şi a peştelui din meniu (produse perisabile, care, de altfel, nici nu aveau unde să fie păstrate, deoarece cantinele nu dispuneau de frigidere sau măcar de beciuri), ignorarea normelor sanitare la prepararea bucatelor, dezordinea ce domnea în documente, lipsa scaunelor şi a meselor la cantine etc. „Gustând supa la cantină, am constatat că era pur şi simplu apă caldă" – raporta superiorilor un activist trimis de centru în teritoriu, în timpul campaniei electorale din iarna anului 1947. Întrucât alimentele nu erau aduse regulat, se întâmpla ca unele cantine să-şi întrerupă activitatea pentru câteva săptămâni.

Autorităţile constatau că epuizarea fizică generată de inaniţie şi lipsa de haine calde şi de încălţăminte îi forţa pe oameni să renunţe la hrana oferită la cantine, acestea fiind situate la o depărtare considerabilă – între trei şi zece kilometri – de cei care le frecventau. Îngrijorată să nu se fure şi mai mult produsele, conducerea se arăta reticentă atunci când se punea problema deschiderii unor noi cantine.

Controalele întreprinse la barăci scoteau în evidenţă, întâi de toate, lipsa paturilor, din care cauză bolnavii dormeau câte trei-patru într-un pat ori pe duşumea. Apoi, lipseau vasele de bucătărie, plăpumile, lenjeria de pat şi de corp; suferinzii spitalizaţi rămâneau în hainele în care veniseră de acasă, adeseori pline cu păduchi. În barăci, ca şi la cantine, era frig şi murdar. În unele spitale nu era lumină. Se resimţea penuria de hârtie, chiar şi pentru întocmirea fişelor medicale. În afară de aceasta, distroficii erau spitalizaţi împreună cu bolnavii de tifos, de scabie şi de alte boli.

Calitatea serviciilor curative poate fi apreciată şi după numărul medicilor antrenaţi în eradicarea distrofiei. În primăvara anului 1947, în judeţul Cahul erau 55 de medici şi 150 de lucrători medicali, la care s-au alăturat 21 de medici şi 84 de studenţi ai Institutului de Medicină din Chişinău, trimişi în judeţ temporar din capitala Moldovei sovietice. Acest corp de lucrători medicali trebuia să trateze 51 180 de bolnavi de distrofie, atestaţi oficial în judeţul respectiv la 5 martie 1947. La nivel de republică, tratarea a 208 941 de bolnavi de distrofie, înregistraţi de către autorităţi la 23 februarie 1947 – dintre aceştia 22 205 fiind spitalizaţi –, revenea unui număr de 212 medici, ale căror rânduri s-au completat cu 330 de studenţi ai Institutului de Medicină din Chişinău şi cu 76 de elevi ai unei şcoli de felceri. În plus, controalele arătau că studenţii medicinişti şi chiar medicii nu întotdeauna ştiau cum să trateze distrofia[1]. Posibilităţile de internare a bolnavilor de maladii infecţioase erau, de asemenea, limitate. În noiembrie 1947, unicul spital de boli infecţioase din oraşul Chişinău trata 350 de bolnavi, instituţia dispunând de numai 250 de locuri, şi primea doar persoane care nu aveau casă sau care locuiau în cămine, alţi contagioşi fiind trataţi la domiciliu.

Spitalele însele constituiau o sursă de infecţie. Aceasta se întâmpla din diferite motive: bolnavii contagioşi erau spitalizaţi în saloane împreună cu cei obişnuiţi, instituţiile curative nu aveau săpun, hainele erau dezinfectate insuficient şi paraziţii purtători de tifos treceau de la secţiile de boli infecţioase la alte secţii etc.; barăcile de distrofici fuseseră înzestrate cu lenjeria folosită în anii 1944-1946 în aşezămintele de eradicare a tifosului etc.

Pâinea comercială

În afară de pâinea distribuită pe cartele unor categorii de populaţie (funcţionarilor, studenţilor) sau la cantinele pentru înfometaţi, statul a furnizat cetăţenilor aşa-zisa pâine comercială (precizăm că în anii 1945-1948 vânzarea liberă a produselor alimentare a fost suspendată). Aceasta putea fi procurată cu precădere în magazinele din oraşe şi din centrele raionale, după ore sau chiar zile şi nopţi întregi petrecute la cozi imense, într-o atmosferă tensionată, care se solda adeseori cu încăierări. Epuizaţi din cauza inaniţiei, locuitorii satelor cu greu reuşeau să se deplaseze la oraş, să facă faţă confruntărilor de la cozi şi să revină acasă cu pâine. În iarna anului 1947 pâinea comercială a început să se vândă şi la sate, în şcoli şi în cantinele pentru distrofici. Potrivit unor observatori oficiali, ţărănimea nu dispunea însă de mijloace pentru a o procura. Copiii, de asemenea, renunţau la pâinea distribuită prin şcoli, dacă li se cerea s-o plătească şi nu aveau bani; la cantine, din acelaşi motiv, în februarie 1947, primeau pâine doar 10-20% din copiii înscrişi în listele de ajutorare.

Sfârşitul crizei

În primăvara anului 1947 ţăranilor li s-au distribuit, cu titlu de împrumut, cereale pentru semănat. Lucrările agricole s-au efectuat în principal cu vitele şi cu braţele ţăranilor. La 7 iulie 1947, Consiliul de Miniştri al U.R.S.S. şi C.C. al P.C. (b) din U.R.S.S. a emis decizia *Despre planul colectărilor de cereale din recolta anului 1947*, în care statul avansa cereri sporite faţă de agricultori, în comparaţie cu anul precedent, motivându-le prin extinderea terenurilor însămânţate şi prin cultivarea mai bună a solului, datorată maşinilor agricole oferite de către stat. Crearea rezervelor de cereale era calificată în document drept condiţie indispensabilă a consolidării poziţiei U.R.S.S. pe arena internaţională. Cotele obligatorii trebuiau predate statului chiar în timpul operaţiilor de treierat. Reluarea colectărilor a avut consecinţe dintre cele mai grave: a dezlănţuit tensiuni sociale, a cauzat sinucideri. Perisabilitatea populaţiei a revenit la indicii naturali către sfârşitul anului 1947.

Judecând din perspectiva statisticilor sovietice, nici în timpul foametei, nici după aceasta, conducerea R.S.S.M. şi U.R.S.S. n-a deţinut informaţii precise în privinţa fluctuaţiilor demografice din anii 1946-1947. Într-un act elaborat la 24 iulie 1947 de Comisia de Stat pentru planificare a Consiliului de Miniştri al U.R.S.S. se susţine că în iulie 1946 au murit 3 676 de oameni, iar în altul, emis de aceeaşi comisie la 20 august 1947, pentru iulie 1946 este indicată cifra de 5 235 de decedaţi. Inadvertenţe de acest fel se găsesc şi în alte acte. Estimarea numărului populaţiei rurale, efectuată la începutul anului 1948, a arătat că în segmentul de timp 1 ianuarie 1947 – 1 ianuarie 1948 populaţia satelor a scăzut cu 193,9 mii de oameni, adică cu 10 % (bărbaţi – 12,7% şi femei 7,7%). Familii întregi au dispărut din localităţile rurale, unele în urma deceselor, altele – părăsindu-şi locul de trai. În vara anului 1946, din trei sate ale raionului Făleşti, au plecat 44 de familii: din Moldovanca – 20 de familii, din Măgura – 20 şi din Egorovca – patru; 163 de familii părăsiseră satele Zolotievca, Ochiul Roş şi Larga, raionul Bulboaca, în lunile octombrie-decembrie 1947. Soarta ţiganilor, oameni care dispuneau de puţin pământ sau nu-l aveau deloc, a fost deosebit de dramatică, fapt consemnat la vremea respectivă de autorităţi şi actualizat de memorialistică în perioada post-comunistă.

---

[1] Conform unui document din 17 februarie 1947, elaborat la comitetul raional de partid Taraclia, până la data respectivă în raionul omonim combaterea distrofiei se afla încă în stadiu incipient: evidenţa distroficilor nu era sistematică şi, în plus, era făcută de persoane cu puţină ştiinţă de carte; cea mai mare parte a familiilor de distrofici nu fusese vizitată nici de medici, nici de oamenii puterii; numărul copiilor orfani nu fusese stabilit; crearea barăcilor şi a cantinelor era tergiversată, iar acolo unde centrele de tratare a distroficilor fuseseră create, medicii nu ştiau cum să-i lecuiască pe bolnavi şi nici nu aveau literatura de specialitate din care să se informeze; bolnavii în stare gravă erau spitalizaţi împreună cu cei convalescenţi etc.

(Continuare în numărul următor)

Globalizări cu năbădăi

de
Vitalie Sprânceană

Sunt voluntar la cina festivă ce încheie *Săptămâna Studenţilor Internaţionali*, un fel de sărbătoare anuală care celebrează diversitatea de paşapoarte, limbi, rase, etnii, moduri de a mânca, stiluri de vestimentaţie, precum şi alte diferenţe în aule şi pe campus. Cum universitatea se laudă că s-ar situa printre primele cinci cele mai „diverse" ale ţării, cu studenţi provenind din peste 130 de ţări ale lumii, evenimentul a devenit un soi de laudă instituţională.

Ha, zice a mirare un coleg „american", *nici nu ştiam că-i lume atât de diferită în universitatea noastră...* (Vorba vine, insul are doi bunici ecuadorieni, sosiţi în SUA acum vreo patruzeci de ani, cu care colegul nu poate schimba nici două vorbe pentru că nu ştie spaniola. Apoi, vorba clasicului, dacă zgârii puţin un american, dai de un irlandez, neamţ, evreu, britanic, polonez, italian sau latinoamerican).

Omul e uimit că pădurea omogenă de fuste şi jeanşi albastru-neagră, care a intrat dinspre Johnson Center for Students (un fel de cantină plus bibliotecă plus cinema), se transformă radical, ieşind pe cealaltă parte, într-un codru multicolor de steaguri dintre cele mai diverse, purtate de inşi vorbind în mai multe limbi, neinteligibile pentru americanul obişnuit...

La dineul oficial de vineri fac cunoştinţă cu un olandez venit pentru 5 luni, cu un program de schimb. Îl cheamă Martin, e din Rotterdam, a mai fost prin Japonia şi Australia, tot cu schimburi universitare. Şi el e voluntar: eu, ca fiind cel mai masiv dintre voluntari, stau la uşă şi veghez ca toată lumea care iese şi intră în sala de ospeţe să aibă bilet, iar Martin supraveghează una dintre cele 4 „staţii alimentare", cea mai apropiată de uşă. Staţiile astea reprezintă mese cu bucate de provenienţă diferită: europeană, asiatică, africană şi americană (asta înseamnă mai ales America Latină). La ieşire se află o staţie franceză autonomă, un fel de excepţie culinară, o masă întreagă cu deserturi franţuzeşti: creme, clătite, croissant-uri şi dulceţuri. Martin stă lângă staţia asiatică şi se chinuie să memorizeze pronunţia corectă a Samosei, un fel de pateu vegetarian fiert în ulei încins, consumat mai ales în lumea arabă şi în India. Accentul îl înşală: să fie Sàmosa ori Samòsa, sau chiar Samosà? Romero, bucătarul mexican care a pregătit toate acestea nu poate oferi consultaţii de pronunţie: tot ce ştie el e că i s-a dat reţeta scrisă pe hârtie şi i s-a zis: Fă-o!...

Îi spun lui Martin într-o pauză că-s din Moldova (între altele, întrebarea *De unde eşti?* sună în această seară cumva bizar de ambiguu: o adresăm la nimereală oricui vine la serbare, având în minte ideea că majoritatea participanţilor la dineu sunt străini, şi aşa ajungem să-i stingherim pe cei 2-3 localnici, care ne răspund sincer că-s chiar din America). Nu mă aştept ca un olandez să cunoască prea multe despre ţara mea, având în vedere cretinismul geografic universal răspândit, absenţa unei aşezări de „buric al Pământului" pentru Moldova şi invizibilitatea ei certă pe plan local, regional, continental şi tot aşa. Îmi mai amintesc şi de un lucru trist, pomenit de Vasile Ernu într-o carte: chiar în România, ceea ce e dincolo de Prut nu se vede mai mult decât ca fiind un început de Rusie/Siberie. Olandezul „călător" îmi confirmă bănuielile, dar discuţia ia o întorsătură neaşteptată când Martin dublează ignoranţa sa geografică cu nişte surprinzătoare cunoştinţe de heraldică oficială şi istorie a Moldovei.

Nu ştiu unde vi-i ţara, şuguieşte el, dar îi cunosc steagul şi niscaiva istorie sumară.

E, şi cum vine asta? îl întreb eu uluit.

Eu am participat şi la arborarea drapelelor ţărilor care „dau studenţi" universităţii noastre în Johnson Center, îmi zice el. Şi-mi povesteşte o întreagă istorie, din care aflu că steagul moldovean a intrat în categoria celor de dificultate medie.

...?

Uite, spune el, urma să atârnăm drapelele pe tavanul Johnson Center. Am crezut, la început, că-i o treabă uşoară, de cincisprezece minute, dar ne-a luat aproape o zi.

Iniţial ne gândeam că cea mai bună, mai sfântă şi mai firească ordine era cea alfabetică. Dar n-a ieşit cum trebuie, căci SUA veneau mult prea la urmă, iar Iranul şi Irakul mult prea alături unul de altul.

Am încercat apoi să reproducem amplasarea geografică, dar aici aiureala e şi mai intensă: aproape nimeni nu dorea să stea alături de vecinii săi. Indienii nu voiau nici în ruptul capului să stea alături de pakistanezi ori de chinezi, coreenii ar fi mers la alt capăt de lume, doar să evite vecinătatea chinezilor şi a japonezilor, polonezii îi evitau pe ruşi. Drapelul statului evreu, într-un asemenea caz, ar fi trebuit în genere scos - niciunul dintre vecinii actuali ai Israelului nu dorea să stea alături de el. (Îmi amintesc de un incident similar, produs toamna trecută, când un student iranian care căra drapelele spre locul de instalare – cred că erau aceleaşi – a făcut ce-a dres şi a „pierdut" steagul izraelian, şi asta pe o distanţă de nici o sută de metri).

Într-un final, continuă Martin, am inventat un algoritm năstruşnic: drapelul SUA - la loc de cinste, pe celelalte le-am dispus în ordine alfabetică, din 5 în 5, şi un al treilea criteriu - absenţa unor relaţii conflictuale... Cu Moldova n-am avut probleme mari: am hălăduit pe Wikipedia şi am găsit că n-aţi avut probleme serioase decât cu Rusia, şi alea nu chiar enorme. Aşa că v-am tuflit fără multe frământări între Malaiezia şi Tadjikistan, într-un rând cu Nepalul, Franţa şi Japonia. Asta înseamnă „dificultate medie". Erau şi ţări de dificultate minimă, aşa ca Luxemburg şi Canada, adică ţări fără istorii de vrajbă deosebite, pe care le poţi aşeza oricum. Restul ţărilor au fost mai degrabă cazuri dificile: SUA în nici un caz alături de Cuba, Venezuela sau Iran, India departe de Pakistan, dar şi de China, Olanda, aici Martin zâmbeşte complice, la o distanţă sigură de Germania (regretă că Olanda n-a întâlnit Germania în finala ultimului campionat mondial de fotbal, aşa ca să le zboare nemţilor fulgii), Franţa departe de coloniile africane sau asiatice, Marea Britanie departe de restul lumii, Israelul mărginit la un capăt de Bulgaria şi la celălalt de... perete.

Am mai evitat, continuă Martin, şi crearea unei senzaţii de expoziţie militară sau arsenal de muniţii: ne-am cerut scuze de la studenţii din Mozambic, dar chiar nu puteam băga Kalaşnikov-ul de pe steagul lor într-un spaţiu ce se dorea al păcii. Dintre arme, au încăput doar sabia orizontală a Arabiei Saudite şi puştile generice, relativ pacifiste ale Guatemalei. Stele, luni, raze de soare, palmieri, insule, papagali - poftim cât încape.

La urmă, după ce vărsasem şiruri de sudoare, a mai trebuit să rezolvăm o problemă: studenţii kurzi şi cei palestinieni – ţări inexistente oficial – şi-au cerut şi ei dreptul la arborarea drapelelor lor. Cum adică, s-au indignat ei, permitem diferitor minorităţi sexuale, religios-confesionale şi fraternităţi să-şi pună drapelul unde le vine, şi noi, ca minorităţi oprimate în ţările noastre, nu avem dreptul la o minimă recunoştinţă? Alt blocaj: am sunat la Secţia Relaţii Externe şi ăia, după lungi consultări, au decis: palestinienii da, kurzii ba. Pentru că palestinienii primesc viză americană ca palestinieni (deci, un fel de semirecunoaştere oficială), iar kurzii nu se bucură (ha! ce expresie şi asta!) de acest statut...

La anul, încheie Martin, nu mai agăţ drapele, mai bine dau o mână de ajutor la bucătărie. Încaltea aş sclipui ceva reţete culinare exotice şi 2-3 porţii adiţionale de mâncare „cu coarne".

* * *

3 straturi ale globalizării.

Primul strat, sovietic: o ucraineancă blondă cu ochi albaştri, vorbitoare de limbă rusă, născută în Turkmenistan. C-aşa-i în tenis, vorba lui Toma Caragiu, adică aşa stăteau lucrurile în necuprinsa ţară a muncitorilor şi colhoznicilor.

Al doilea strat, americănesc: ucraineanca vorbitoare de rusă lucrează pe post de şef al Oficiului pentru Studenţi Străini şi Relaţii Internaţionale al Universităţii. Unde discută în engleză, desigur, şi-i americancă get-beget. Are o georgiană în calitate de subalternă, cu care vorbeşte în rusă doar când n-o vede/aude nimeni.

Al treilea strat, global: ucraineanca vorbitoare de rusă, care mai e şi şefă peste un oficiu mare, dansează „din buric" (*the belly dance*) în faţa unui auditoriu eterogen, compus din „localnici" – vreo 10 inşi de 70-80 de ani care vor fi prins, cu certitudine, şi vremurile când negrii nu aveau dreptul, în Virginia, statul în care mă aflu, să stea pe scaunele din faţă ale autobuzului, scaune care erau rezervate pentru albi – apoi şi alţii: japonezi, coreeni, chinezi, mulţi indieni, vreo 5 ex-sovietici, olandezi şi încă nu mai ştiu câte seminţii diferite.

Ce înseamnă asta? Nimic. Poate cel mult că oamenii sunt cu chef. Şi că *fun*-ul (entertainment-ul/distracţia) poate uni... Aparent. Cu doar o săptămână mai devreme, un grup de indieni şi pakistanezi, care acum aplaudă frenetic cadâna ucraineană, pornise o bătaie în campus cu ocazia unui meci de cricket între India şi Pakistan. I-a despărţit poliţia, cu sirene, cătuşe şi restul. Ca la gospodari.

Atât despre forţele globalizatoare ale consumului, distracţiei şi Coca-Cola. Ele-s superficiale. Comuniunea globală realizată de acestea e la fel de superficială.

■

Interviu cu Adolfo Murguía

(Urmare din pag. 13)

de Coşeriu în magistralele sale cursuri de istorie a filosofiei limbajului.

– Coşeriu îl încadrează în ceea ce se numeşte paradigma germană a teoriei limbajului, adică Herder, Humboldt, Hegel ş. a. În cartea mea *Zwei deutige Radikalität* demonstrez că la Heidegger avem de a face cu o radicalitate ambiguă. Marea lui grijă faţă de limbaj înseamnă o mare dragoste, o neţărmurită pasiune pentru limbaj, dar, în acelaşi timp, şi o mare neîncredere în limbaj.

Cu toate acestea, Heidegger rămâne un exponent a ceea ce fizicianul şi filosoful Carl Friedrich von Weizsäcker numea titanismul german. Adică un efort enorm pentru a vedea nu numai lucrurile, ci şi istoria occidentală într-un anumit mod, dintr-o anumită viziune. Putem întâlni acest titanism şi la Hegel, această idee a istoriei ca progres al libertăţii, istoria ca dezvoltare a spiritului uman spre cunoaşterea de sine însuşi etc. Altfel spus, acest efort de a uni ceva atât de eterogen, atât de eteroclit, cum e istoria Occidentului, într-o formulă unică, într-o singură perspectivă – aceasta este titanismul. Or, şi în cazul lui Coşeriu se prezintă acelaşi titanism german sub forma interpretării limbajului uman din trei puncte de vedere – universal, istoric şi particular, respectiv palierul universal al limbajului, palierul limbilor istorice şi palierul textului sau al discursului – şi sub forma preocupării sale de a demonstra existenţa unei istorii neîntrerupte de peste 2.000 de ani a filosofiei limbajului.

– Vă mulţumesc pentru amabilitatea de a purta acest dialog.

Interviu realizat de Eugenia Bojoga,
Cluj-Tübingen, 2009

_____

1. http://bit.ly/e48urQ

2. În spaniolă se produce un joc de cuvinte prin sintagma „determinare şi circumstanţe", care face trimitere directă la studiul lui Coşeriu din acea perioadă *Determinación y entorno. Dos problemas de una lingüística del hablar*, publicat pentru prima dată în *Romanistisches Jahrbuch*, 7, 1955-1956, p. 29-54.

3. A se vedea pe larg A. Murguía, J. Kabatek, *Die Sachen sagen wie sie sind... Eugenio Coseriu im Gespräch*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, 1997.

4. Primul omagiu coşerian s-a publicat cu ocazia împlinirii de către profesor a vârstei de 60 de ani: *Logos Semantikos. Studia linguistica in honorem Eugenio Coseriu 1921-1981*, editat de H. Geckeler, B. Schlieben-Lange, J. Trabant şi H. Weydt, 5 volume, Berlin – New York – Madird, 1981. Al doilea a văzut lumina tiparului peste cinci ani: *Energeia und Ergon. Sprachliche Variation – Sprachgeschichte – Sprachtypologie, Studia in honorem Eugenio Coseriu*, ed. J. Albrecht, J. Lüdtke şi H. Thun, 3 volume, Tübingen, 1988.

5 Cf. E. Coseriu, *Die Lage in der Linguistik*, în „Innsbrucker Beiträge zur Sparchwissenschaft", Vorträge 9, 1973.

■

„Orice mediu poate fi stimulativ pentru un scriitor”

Interviu cu Markéta Hejkalová

- Stimată doamnă Markéta Hejkalová, sunteţi autoarea unor cărţi de proză şi de non-fiction (biografii literare), dar şi a unor cărţi pentru copii. Lucrările Dvs. au fost traduse în câteva limbi, din păcate, mai puţin în limba română. Cum aţi dori să vă recomandaţi cititorului nostru, care nu vă cunoaşte creaţia, ce carte de-a Dvs. v-ar plăcea să apară prima la o editură din Bucureşti sau Chişinău?

- Am scris, cu mult timp în urmă, o carte pentru copii (*Sli mysaci do sveta – Şoriceii au plecat în lume*) şi ulterior cinci romane (*Zeny a cizinci na konci tisicileti – Femei şi un străin la sfârşitul Mileniului, Vzdycky jedna noc – Întotdeauna doar o noapte, Slepici lasky – Pasiunile lui Hens, Kouzelnik z Pekingu – Magicianul din Beijing*, şi *Dukazy jejiho zivota – Dovezi ale vieţii sale*), precum şi câteva cărţi de non-ficţiune, în majoritate legate de Finlanda – o scurtă istorie a Finlandei, o biografie a scriitorului finlandez Mika Waltari, chiar şi o carte de bucate, intitulată *Casa noastră Europa*, în care nu am prezentat doar delicii culinare, ci şi viaţa cotidiană din ţările Uniunii Europene.

Romanul meu *Vzdycky jedna noc – Întotdeauna doar o noapte*, a cărui acţiune are loc în Republica Cehă şi în Finlanda, a fost tradus în limba rusă şi publicat la Sankt Petersburg, la Editura Globus, iar volumul *Mika Waltari, Finlandezul*, a fost publicat în Finlanda, în limba engleză. *Magicianul din Beijing* şi, posibil, *Întotdeauna doar o noapte* vor fi traduse în germană şi editate la Viena anul viitor.

Pentru o eventuală traducere în română (aş fi fericită dacă se va întâmpla), poate aş recomanda *Magicianul din Beijing*, în care sunt prezente motivul trecutului comunist, precum şi tema libertăţii, redată într-un mod foarte accentuat, care ar putea fi aproape de cititorii din Moldova. Sau aş recomanda ultimul meu roman, *Dovezi ale vieţii sale*. E o lectură foarte lejeră, cartea poate fi citită ca o poveste romantică despre o femeie între două vârste şi despre o criză a ei, deşi subiectul romanului se derulează pe fundalul birocraţiei europene, ceea ce pare deseori cu totul absurd.

- Vorbiţi-ne despre temele care vă preocupă în scrisul Dvs.

- În cărţile mele de proză scriu mai mult despre relaţiile dintre bărbaţi şi femei, de regulă din perspectiva femeii. Aş putea să afirm direct că prozele mele sunt despre dragoste, dar nu aş dori să fiu considerată o autoare de ficţiune romantică, pentru că nu sunt. Romanele mele sunt foarte realiste, acţiunea lor se desfăşoară în prezent, în zilele noastre, în Cehia bineînţeles, dar şi în alte regiuni ale lumii – în China, Finlanda (fiindcă am studiat limba finlandeză şi am locuit câţiva ani în această ţară), Bruxelles, Kosovo. Personajele romanelor mele au nişte profesii interesante şi lucrează asiduu, după cum o fac mulţi oameni de azi. Celebrul scriitor ceh Ludvik Vaculik, care îmi este prieten şi susţinător al cărţilor mele, a scris undeva că personajele mele se află permanent în criză de timp, ele lucrează continuu şi au la dispoziţie doar nişte pauze scurte pentru viaţă şi dragoste, rămânându-le foarte puţin timp liber în afara serviciului. Acelaşi autor a mai remarcat în legătură cu ultimul meu roman (*Dukazy jejiho zivota – Dovezi ale vieţii sale*) că din această carte a aflat că şi femeile îşi doresc să facă sex, nu numai bărbaţii.

- Aţi fondat împreună cu soţul Dvs. o editură particulară şi, de asemenea, vă ocupaţi de organizarea unui Târg de Carte de Toamnă, al doilea ca mărime din Cehia, în localitatea Havlíčkův Brod.

Cât de populară este această manifestare? Cum reuşiţi să atrageţi scriitori cehi de valoare şi scriitori străini?

- Am iniţiat organizarea Târgului de Carte de Toamnă în 1991. Am fost motivată de faptul că mă mutasem în micul orăşel Havlíčkův Brod, unde locuia soţul meu, şi astfel am încercat să-mi găsesc o activitate nouă, care să dea un alt sens vieţii mele. Pe deasupra, anul 1991 a fost un moment istoric fascinant, un moment al libertăţii. În acea perioadă au început să fie publicate multe cărţi interesante, majoritatea dintre ele fiind interzise în perioada comunistă. În Cehoslovacia (şi ulterior în Cehia) se fondaseră multe edituri şi reţele de distribuţie noi, dar ele nu aveau relaţii, nu se cunoşteau între ele, iar cititorii nu aveau nici un fel de informaţii despre cărţile recent apărute (pe atunci nu exista încă Internet, e-mail, telefoane mobile...). Pentru editori şi distribuitori era important să se cunoască reciproc, şi în acest scop ei au vizitat târgul nostru de carte. Bineînţeles, în perioada incipientă a acestei manifestări, mulţi se întrebau de ce să vină într-un orăşel atât de mic ca Havlíčkův Brod, fiindcă în perioada comunistă ne obişnuisem cu ideea că toate evenimentele importante se întâmplă doar în capitală, la Praga, iar unii continuă şi astăzi să gândească în acest mod. Scriitorii aveau să ajungă la târgul de carte ceva mai târziu. Este interesant să observăm că în anii `90 publicul cititor era interesat doar să cumpere cărţi, şi mai puţin să ia autografe, să asiste la discuţii cu scriitorii şi să se implice în alte programe culturale în cadrul târgului, în schimb astăzi lucrurile s-au schimbat radical, programele culturale au devenit o componentă importantă a acestei manifestări. La ediţia de anul trecut, când Târgul de Carte de Toamnă a împlinit 20 de ani de la prima ediţie, au participat mai mult de 50 de scriitori. Până nu demult, la târg veneau în special scriitorii cehi (excepţie făcând scriitorul finlandez Arto Paasilinna), din cauza barierei lingvistice, dar în acest an PEN Clubul din Cehia pregăteşte un mic festival internaţional, numit „Cărţi şi Libertate”, care va face parte dintr-o manifestare mai amplă, „Eliberaţi Lumea!”, organizată de PEN Club. În acest an îi vom invita pentru prima dată pe colegii noştri din Slovacia, Austria şi Belarus, precum şi din alte ţări.

- În ce fel aţi făcut faţă ca editor crizei economice? Mulţi se plâng că a scăzut interesul oamenilor pentru carte, pentru lectură, este adevărată această impresie? Credeţi că noile medii – Internetul, e-book-ul – încep să disloce cartea „clasică”, tipărită pe hârtie?

- Este adevărat că de la începutul crizei economice lumea cumpără mai puţine cărţi ca de obicei. S-ar putea ca interesul lor faţă de carte să nu se fi diminuat, ci să-şi cheltuiască banii mai precaut. Pe de altă parte, editura noastră Hejkal este una atipică – noi lansăm doar câte 7 cărţi pe an şi este o adevărată afacere de familie, gestionată de soţul meu şi de mine. Amândoi mai avem şi alte activităţi, din care obţinem bani, în cazul meu acestea fiind serviciile de interpretă, profesoară, organizatoare a târgului de carte, traducătoare..., astfel încât editǎm cărţi mai mult de plăcere decât pentru bani.

Astăzi fenomenul e-book este în vogă, în Cehia şi probabil în întreaga lume toţi vorbesc despre cărţile electronice, dar consider că pentru scriitori această chestiune este irelevantă. Textul propriu-zis oferit cititorilor este cel care contează cu adevărat, şi nu faptul dacă este citit pe hârtie sau în format electronic. Această dilemă nu contează nici pentru editori – atât cartea tradiţională cât şi cea electronică trebuie redactată, promovată etc... În schimb pentru distribuitori şi tipografi – şi probabil pentru organizatorii unor târguri de carte – ea devine o problemă. După părerea mea, cărţile digitale vor avea de jucat un anumit rol, deşi unul minor, iar cărţile pe hârtie vor rămâne pentru totdeauna. Deşi, bineînţeles, aş putea să mă înşel...

- Subvenţionează statul traducerea unor cărţi ale autorilor cehi valoroşi în limbi de mare circulaţie, autori care s-au afirmat în ţară, sau totul e lăsat la latitudinea lor?

- Editorii străini (nu numai cei de limbi de circulaţie, ci şi editorii din toată lumea) pot să se adreseze Ministerului Ceh al Culturii în vederea unei susţineri pentru traducerea şi editarea literaturii cehe. Vă pot oferi chiar şi un link, unde veţi găsi mai multe informaţii: http://www.mkcr.cz/cz/literatura-a-knihovny/granty-a-programy/oblast_literatury/podpora-vydavani-ceske-literatury-v-zahranici-3108/ - or http://bit.ly/ggHzB9. Banii pentru granturi sunt puţini, dar, într-adevăr, există o susţinere reală din partea statului.

- În ce tiraje se publică acum în Cehia o carte de proză, de poezie?

- În tiraje nu prea mari – cărţile de poezie în aproximativ 500 de exemplare, cele de proză în 800 – 1.500 de exemplare, 2.000 de copii vândute fiind considerate un rezultat foarte bun, iar 3.000 de exemplare constituie aproape un mic bestseller. Bineînţeles, există şi excepţii. Cărţile unui scriitor ceh foarte popular, Michal Viewegh, sunt editate în mai mult de 30.000 de exemplare.

- Care e cel mai important (în plan valoric şi financiar) Premiu literar din Cehia? Impune acest premiu un nume în literatura cehă?

- În Cehia există câteva premii literare – Premiul literar de Stat, Premiul literar „Jiri Orten” pentru tineri scriitori. Însă cel mai cunoscut este Premiul literar „Magnesia Litera”, fiindcă ceremonia sa de decernare este difuzată anual de Televiziunea Cehă. Numele ciudat se datorează sponsorului, producătorul apei minerale *Magnezia*. Acest premiu include câteva categorii – pentru ficţiune, nonficţiune, poezie, carte pentru copii, debut etc., precum şi secţiunea „Cartea anului”, care prezintă interes şi din punct de vedere financiar, câştigătorul ei primind în jur de 200.000 de crone cehe (aproximativ 8 000 de euro). Un detaliu important este, de asemenea, publicitatea, care se face nu numai pentru cărţile premiate, ci şi pentru cele doar nominalizate.

- Mai este moştenirea comunistă o temă importantă pentru scriitorii cehi?

- Este o întrebare destul de dificilă, care atinge o situaţie problematică, paranoidă aş spune. Avem o lege care interzice propagarea regimurilor criminale, naziste şi comuniste. Dar în pofida acestui fapt, în Cehia există un partid comunist care a intrat în parlament (Partidul Comunist al Bohemiei şi Moraviei), la posturile de televiziune

→

Markéta Hejkalová, Vždycky jedna noc/По одной приходят ночи (*Nopţile vin pe rând*), roman. Editura Globus, Sankt-Petersburg, 2010. Traducere din cehă de O.V. Akbulatova

Romanul prezintă visele şi iluziile unor tinere, dar şi aşa-numita criză a vârstei de mijloc, pe care o trăiesc părinţii lor – nelinişti existenţiale proiectate pe un fundal politic mai complicat. Acţiunea are loc în Cehia şi în Finlanda. Protagonista naraţiunii, o tânără cehoaică Ilona, e fericită în mariajul ei cu directorul filialei unei importante corporaţii internaţionale. Însă lucrurile iau o turnură neaşteptată, nu tocmai pe placul Ilonei, bulversându-i viaţa... Cartea se basează pe experienţa de diplomat a autoarei, dobândită în Finlanda.

→

sunt difuzate filme şi seriale comuniste, mulţi judecători au fost membri ai partidului comunist pe timpul vechiului regim, de asemenea mulţi dintre cei care au colaborat cu poliţia secretă joacă astăzi un anumit rol în viaţa culturală şi chiar în cea politică... Tema moştenirii comuniste este abordată poate mai mult în publicistică şi – din anumite raţiuni – în filme, mai puţin în literatură. Pe de altă parte, scriitorii cehi continuă să scrie despre trecut şi despre raporturile noastre cu „istoria contemporană" – nu numai despre comunism, ci şi despre cel de-al doilea război mondial, despre persecutarea evreilor...

- Are literatura cehă un complex Milan Kundera? Cum a mai evoluat „dosarul" Kundera, învinuit de colaborare cu poliţia politică comunistă? Care e atitudinea Dvs. în acest caz?

- Atitudinea mea faţă de această problemă coincide cu cea a multor scriitori şi intelectuali, şi cu atitudinea colegilor şi prietenilor mei. Milan Kundera este un mare scriitor european. La începutul anilor '50 el era tânăr şi a comis o faptă foarte stranie şi suspectă. L-a dat pe mâna poliţiei politice pe un alt tânăr student, fapt ce a condus la numeroase încarcerări şi sentinţe judecătoreşti. Începutul anilor '50 a fost un timp îngrozitor, dominat de teroare, şi pot să-l înţeleg pe tânărul Kundera, care era în definitiv un om ca toţi oamenii. În mod firesc îi era frică – „dacă nu trădez eu, atunci o va face altcineva, este periculos pentru mine, îmi risc libertatea şi chiar viaţa...". Ceea ce nu înţeleg este de ce Milan Kundera, scriitor cu renume mondial, nu dă explicaţii publice asupra poziţiei sale, nu mărturiseşte ce s-a întâmplat şi de ce...

- Nu pot să nu vă întreb şi despre Václav Havel. Cum mai influenţează el procesul literar şi politic în Cehia?

- Pentru anumite persoane şi din anumite raţiuni de politică internă Václav Havel nu a prea avut succes în cel de-al doilea mandat prezidenţial al său. Dar acum el este o persoană influentă şi respectată, lumea îi ascultă opiniile, iar recent a revenit în viaţa culturală prin minunata sa piesă *Odchazeni* (*Plecarea*), despre un politician nevoit să abandoneze viaţa politică. Pe baza acestei piese a fost realizat şi un film.

- Traduceţi din finlandeză, o limbă de mică circulaţie în Europa. De ce aţi ales să studiaţi această limbă?

- Am ales finlandeza din două motive: când eram copilă, tatăl meu a petrecut un an în Finlanda în calitate de bursier, el era ungarist şi a studiat în Finlanda a doua limbă ugro-finică. A fost un motiv emoţional, fiindcă mama mea îmi povestea mie şi surorii mele, pe parcursul anului în care tatăl meu era plecat, despre ceea ce făcea el în Finlanda, iar apoi nişte prieteni finlandezi ai tatălui meu ne-au vizitat la rândul lor... Cel de-al doilea motiv a fost unul foarte pragmatic: am dorit să studiez finlandeza fiindcă Finlanda era o ţară liberă, occidentală (sub aspect politic, şi nu geografic). Speram să am şansa să călătoresc acolo şi să văd lumea liberă – ceea ce s-a şi întâmplat.

- Ce credeţi că ar trebui să se facă în Europa unită – pe lângă Premiul European pentru Traduceri – ca literaturile ţărilor mici să fie mai bine cunoscute?

Markéta Hejkalová în dialog cu preşedintele Václav Klaus la un Târg de Carte

- Nu sunt o expertă în politici culturale europene, dar cred că ar fi oportun ca susţinerea să fie orientată spre traducători, pentru că aceştia cunosc literatura din ţările mici, ei pot să o citească şi să facă recomandări editorilor. Poate că ar fi importantă şi susţinerea bibliotecilor, astfel încât acestea să fie în stare să achiziţioneze şi să promoveze cărţi din ţări şi literaturi mai puţin cunoscute... La editura noastră am publicat un roman al lui Aureliu Busuioc, intitulat *Pactizând cu diavolul* – un roman fascinant într-o traducere minunată de Jiři Našinec, unul dintre cei mai buni traducători cehi şi un bun prieten de-al meu. Cartea a avut o recenzie foarte pozitivă într-un ziar de prestigiu – dar am vândut din ea doar 400 de exemplare. Mă bucur că am publicat acest roman, dar nu ne putem permite să lansăm prea des astfel de cărţi.

- Sunteţi vicepreşedinta PEN Centrului Ceh, aveţi o activitate prodigioasă şi în cadrul International PEN. Cât de influentă este această asociaţie scriitoricească, reanimată în zilele „revoluţiei de catifea", în noiembrie 1989? Ce obiective vă propuneţi într-o ţară cu un nivel înalt de democraţie, cum este Republica Cehă?

- S-ar părea că PEN Clubul are o influenţă mai mare decât literatura propriu-zisă – am în vedere că oamenii nu prea citesc, dar literatura şi libertatea de expresie rămân deosebit de importante pentru ei, iar în acest context PEN Clubul este considerat o organizaţie care promovează libertatea de expresie şi libertatea în general. PEN Clubul Ceh şi-a propus două obiective majore: să promoveze literatura – prin organizarea unor lecturi publice cu participarea autorilor, prin prezenţa la târgurile de carte, prin faptul de a fi un „club" adevărat de discuţii, unde scriitorii se pot întâlni între ei şi cu cititorii, iar cel de-al doilea obiectiv este legat de libertatea de expresie: semnăm scrisori de protest împotriva încarcerării scriitorilor în China, Cuba etc., publicăm seria „Biblioteca PEN Club" – textele unor autori interzişi în propria lor ţară, precum Liu Xiao Bo sau cubanezul Jorge Oliveira Castillo, iar acum începem să organizăm festivalul „Cărţi şi Libertate", despre care am mai menţionat – pentru a reaminti că democraţia şi libertatea nu se manifestă în toată lumea.

- Aţi lucrat în diplomaţie – în străinătate şi în cadrul Ministerului de Externe de la Praga. În ce măsură o asemenea experienţă poate fi utilă unui scriitor?

- Celor care ar dori cu adevărat să afle ceea ce cred despre diplomaţie, le-aş recomanda să citească romanele mele *Întotdeauna doar o noapte* şi *Dovezi ale vieţii sale*. Dar, vorbind la modul serios, orice mediu poate fi stimulativ pentru un scriitor, iar diplomaţia şi Ministerul de Externe sunt nişte zone foarte interesante, în care poţi întâlni persoane foarte drăguţe, dar şi persoane deosebit de ciudate, cu nişte poveşti de viaţă neobişnuite, uneori chiar paradoxale (ca, de exemplu, studenţi ai şcolii de diplomaţi din Moscova comunistă, MGIMO, acum deveniţi comisari europeni). Uneori, diplomaţia, şi mai ales cea din timpurile Uniunii Europene, îmi pare ca o lume virtuală de agende, programe, proiecte şi campanii, viaţa reală, oamenii reali şi ţările reale situându-se undeva în altă parte. Însă eu nu sunt un adevărat diplomat cu experienţă – am lucrat doar în calitate de consul şi ataşat cultural în Finlanda, între 1996 şi 1999, iar apoi, zece ani mai târziu, am activat jumătate de an la Ministerul de Externe al Cehiei, pe durata când ţara noastră a ocupat preşedinţia Uniunii Europene.

- Doamnă Markéta Hejkalová, vă mulţumesc.

Interviu realizat de Vitalie Ciobanu,
Chişinău-Praga, *aprilie 2011*

▣

Peter Sis sau comunismul pe înţelesul copiilor

Peter Sis se numără printre cei mai talentaţi artişti grafici cehi contemporani. Născut la Brno în 1949, şi între timp emigrat în Statele Unite, Peter a fost pasionat dintotdeauna de filme de animaţie şi de ilustraţie de carte pentru copii. Pe lângă proiectele în care lucrează alături de alţi artişti, scriitori sau cineaşti, Peter scrie propriile cărţi. Una dintre cele mai recente este chiar cea de faţă, **Zidul**, publicată în 2007 şi apărută anul trecut în condiţii grafice excepţionale la Curtea Veche Publishing, în traducerea Hellianei Ianculescu.

Pe scurt, **Zidul** este o carte prin care autorul doreşte să istorisească pe înţelesul copiilor o bucată de istorie recentă – comunismul, încercând să-i familiarizeze cu felul în care câteva generaţii de oameni au trăit înaintea lor.

În povestea depănată de narator textul şi ilustraţiile se îmbină în mod fericit, ducând la o simbioză perfectă. Imaginile în patru culori – alb, negru, gri şi roşu, mult roşu – sunt completate de notaţii scurte, de efect. Pe marginile paginii citim telegrafic mersul istoriei contemporane („Cehoslovacia a ajuns sub controlul Uniunii Sovietice şi graniţele au fost închise. Miliţiile populare sprijină noul regim. Peste tot apar monumente şi simboluri comuniste. Guvernul cehoslovac este condus de consilieri de la Moscova. Arborarea steagului roşu la sărbătorile naţionale – OBLIGATORIE."). Jos, în partea centrală, parcurgem frânturi din biografia frământată a autorului, un copil care „La început a mâzgălit câte ceva. Apoi a desenat siluete. Acasă desena ce voia. La şcoală, desena ce trebuia." Încetul cu încetul copilul se maturizează, începe să-şi pună tot mai multe întrebări, iscate cel mai adesea din absurdităţile unui sistem politic şi social pe care nu-l înţelege. Ajuns la adolescenţă, devine membru al unei formaţii rock şi îndrăgeşte tot mai mult muzica, văzând în aceasta o legătură, fie şi indirectă, cu occidentul, o formă de libertate. Pentru tânărul entuziast, concertul susţinut la Praga în 1969 de Beach Boys reprezintă o adevărată mană cerească, o gură de oxigen în aerul tot mai irespirabil al unui stat poliţienesc care conducea la nivelarea indivizilor.

Din când în când succesiunea imaginilor şi întâmplărilor este întreruptă de notaţii memorialistice, de jurnal, în care se întrezăresc primele semne de revoltă: „În sfârşit, absolvirea... Ni se spune că generaţia noastră nu are niciun viitor, nu ne vine să credem că suntem «contaminaţi» de evenimentele din anul 1968. Ca să obţin autorizaţia de înfiinţare a unui atelier în propria casă, trebuie să dovedesc că sunt un artist «important», ceea ce înseamnă să fiu membru al partidului comunist. Tocmai mi s-a oferit un loc de asistent la Academia de Artă, Arhitectură şi Design. Se spune că aş fi cel mai tânăr candidat. Sunt entuziasmat, dar imediat vine şi condiţia: trebuie să intru în partid. Îmi promit că niciodată nimeni nu va afla nimic. Mulţumesc, dar nu vreau. Desenez numai ilustraţii mici. Nu am nevoie de niciun atelier."

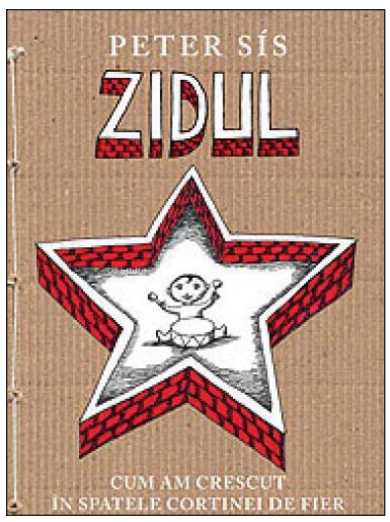

În 1989 valul revoluţionar cuprinde întreaga Europă de Est, rând pe rând statele de dincolo de Cortina de Fier reuşind să iasă din comunism şi să îmbrăţişeze valorile occidentale. Autorul, cu o luciditate remarcabilă, punctează în final: „Zidul care mulţi ani a împărţit Berlinul şi întreaga Europă a rămas, din fericire, doar o amintire. Dar unele amintiri trebuie păstrate. Ca o mărturie despre trecut. Ca un avertisment pentru viitor, Deşi un zid a căzut, multe rămân încă în picioare şi altele apar. În toată lumea."

Zidul este o astfel de carte-avertisment purificatoare, o mărturie preţioasă, de folos pentru ca în vremurile ce vin societatea să nu mai repete unele dintre greşelile trecutului.

Răzvan Mihai Năstase

_____

Peter Sis, *Zidul - cum am crescut în spatele Cortinei de Fier*. Traducere din limba cehă de Helliana Ianculescu, Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2010 ▣

Anatol Moraru

Show must go on...

Orice-ai spune, la Bălţi lansările de carte se fac altfel.

Andrei Mocanu, colegul de la USM, m-a rugat să-i scriu prefaţa la culegerea *Studii şi sinteze critice*. La anul împlineşte 55 şi nu are încă un volum publicat. E un profesor cu vocaţie, o prezenţă de urmărit în actul critic, dar e moale precum cașul din strecurătoare. Cînd împlinise 40, a fost marcat de afirmaţia unui poet la care ţinea. „Un profesor autentic, spunea baciul oilor lirice, scrie anual 2-3 articole”. Andrei Mocanu i-a urmat îndemnul – redacta exact trei studii pe an, care apăreau în reviste de specialitate şi rămîneau la vedere. Mi-a povestit că într-o bună dimineaţă şi-a imaginat cum vor veni rudele, colegii, cunoscuţii şi alţii la sărbătoarea lui şi nu vor avea despre ce vorbi. S-a îngrozit şi a „urgentat” cum a putut apariţia volumului, care este, în fond, o selecţie a textelor scrise în ultimii 14 ani.

Am reuşit să transmit editurii cele 16 pagini ale prefeţei şi sunt două săptămîni de cînd cartea stă binişor în librării. Mocanu a avut grijă să ajungă şi la mine un exemplar cu un autograf care, ce să ascund, mi-a plăcut şi o invitaţie la lansarea cărţii. L-am înştiinţat că vin neapărat. Ieri însă, am răcit stupid şi am tremurat toată noaptea sub plapuma confecţionată din prima tunsoare a trei tinere oi australiene.

Dimineaţa, eram gata să renunţ, dar sînt autorul prefeţei, aşa că am mîncat consecvent două lămîi şi acum numi mai curge nasul, am însă glasul unei legume bătute de brumă.

Mocanu s-a bucurat cînd m-a văzut descălecat, dar m-a întristat imediat: „Nu te supăra, normal era să dirijezi tu evenimentul, dar s-a oferit Chirilă să modereze... N-aveam cum să-l refuz, e pe val.”

Presimţeam că nu va fi ultima dezamăgire a acelei zile.

Omul de litere Sandu Chirilă îmi provoacă sentimente echivoce. Vocalizează mai bine decît scrie, e industrios (a editat 10 cărţi), are deschidere spre speculaţii. Am auzit că se consideră un capitol al viitoarei istorii a literaturii din acest spaţiu şi e un personaj capabil să asigure obţinerea unui premiu sau a unei burse a US. N-aveam cum să nu-l invidiez..., sunt român şi vorba pastelistului: e unul care scrie mai bine decît mine, cu atît mai bine familiei... sale.

Sentimentul necurat mi-a trecut acum un an, cînd, căutînd în Internet noi teorii ale receptării textului literar, am dat de tratatul unui profesor din Sydney, Vincent Powell. Cu engleza mea în dotare, am recunoscut cîteva pasaje prezente şi într-un studiu semnat de criticul nostru naţional. Mi l-am imaginat pe Chirilă cangur cu marsupiul bucşit cu idei sustrase. Ştiam că Internetul e un mare lan colhoznic din care fură oricine poate şi m-am gîndit că e mai rezonabil să păstrez sub fondul literar al lui Chirilă o mină cu efect întîrziat şi să aştept obedient ziua cînd îl voi putea răzbuna pe Vincent, după legea bumerangului. Mă simt de atunci cel mai tare pe făţare.

Întrunirea oamenilor pricepuţi la melting pot a început tradiţional, cu o jumătate de oră mai tîrziu.

Chirilă a început spumos: „Îi mulţumesc distinsului meu coleg pentru onoarea de a dirija discuţiile pe marginea acestei simfonii exegetice. Îl admir pentru răbdarea şi acribia cu care a turnat chintesenţe în pagini şi pentru că a putut aduna aici, în acest paradis al slovelor, toată floarea criticii basarabene”.

Moderatorul, recunoscut campion al superlativelor, cum se şi putea auzi, a continuat să proiecteze cosmic ideea: „Mă bucur sincer de bucuria domniei sale, or, el confirmă, mai ales prin această apariţie, că este un exeget de certă valoare, care a ştiut să culeagă din adîncuri acel şirag de piatră rară, să fie sensibil la al slovei bucium. Andrei Mocanu, o spun cu toată tăria şi mîndria, e un bun cultivator de conştiinţe, el face o figură aparte în peisajul criticii de la noi, supraaglomerat, după mine, de nechemaţi. Volumul *Studii şi sinteze critice* a apărut în condiţii grafice excelente, e bine structurat pe compartimente, autorul i-a în discuţie calităţile volumelor celor mai importanţi poeţi şi prozatori de la noi. Vreau să remarc capacitatea de sinteză, diagnozele foarte exacte, stilul elevat şi alte reuşite notabile care plasează volumul pe raftul întîi al criticii literare de la noi. Ar fi de spus multe alte lucruri frumoase şi juste, dar mă opresc aici şi vă promit că am să revin neapărat la scenă deschisă şi cu alte opinii”.

Are tupeu tipul încălzit la focul sacru. Sunt gata să-mi scot la mezat onoarea mea de cosmonaut, dacă „adîncul acestei calme creste” a lecturat mai mult decît 15 pagini din această carte... Firește, nu mi-a lăsat tata prin testament 20 de milioane de dolari ca să devin primul turist cosmic de origine basarabeană. Pe de altă parte însă, am îmbrăţişat zilele astea ideea trează a unui rus: pămîntul nostru e, de fapt, o mare navă spaţială ce navighează ordonat în perimetrul galaxiei natale. Cum Terra poartă scafandru, n-avem restricţii nici la vorbă, nici la port şi nici la alimente.

- Şi acum ofer cu plăcere cuvîntul unei conştiinţe estetice solide, care este nimeni altul decît domnul academician Dionisie Pîslaru. Poftiţi, maestre.

- Mulţumesc şi, zău, mă faceţi să răspund modest, ca şi marele Caragiale: „Mai este, zău, mai este.”

Chirilă devine aievea un personaj urît. Teamă mi-e că m-a plasat în subsolul listei de vorbitori. Mi-am îndreptat laserul ocular spre cel „care face figură aparte în peisajul critic”, dar Andrei Mocanu îl scălda în lumini pe academician.

- Distinsul meu coleg, Sandu Chirilă, nu doar a declanşat discuţia, el, cu discernămîntul care-l reprezintă peste măsură, a apreciat pe bună dreptate valorile acestui volum de excepţie. Şi eu am certitudinea că astăzi vorbim despre o carte emblematică, care semnifică nu doar o etapă evolutivă în creaţia domnului Mocanu, ci, şi îmi asum riscurile afirmaţiei, chiar o etapă în evoluţia actului critic de la noi. E o carte care e capabilă să eclipseze nu doar pe tinerii promiţători, ci şi pe congenerii dlui Mocanu. Felicitări.

Poftim, tovarăşi, încă un academician al limbii de lemn artistic. Îmi vine să-i întreb maliţios, cu conştiinţa clară a violării scenariului: „Dragi colegi de cazină şi cazemată critică, în ce constă, pînă la urmă, valoarea acestui volum sau e vorba de o altă Biblie şi eu nu înţeleg?”

- Mulţumim mult domnului Pîslaru pentru demersul consistent şi bine articulat, iar acum îi ofer cuvîntul ...

Ei, în sfîrşit, o să vedeţi cum sună un discurs onest, fără supradimensionări.

... reputatului poet şi bunului meu prieten Petru Cîmpeanu.

Asta-i deja inclemenţă, golănie, porcărie...

- Dragă prietene Andrei Mocanu, dragă triplu vecine Andrei Mocanu, or, vreau să spun pentru cei care poate nu ştiu... suntem vecini cu satele, cu vilele şi, vă rog să mă credeţi, şi vecini de palier... Te felicit enorm, bătrîne, şi... am scris azi-noapte o poezie dedicată ţie:

Lui Andrei Mocanu
„Lumină, diluviu de lumină/În care se scaldă cîntecul/
Erupt/Din stînci de cuvinte./
Lumină, diluviu de lumină/În care înoată/
Păsări albastre./Lumină, diluviu de lumină/
În care zvîcnesc /Inimile marilor bărbaţi”.

Să-mi fii sănătos, îţi doresc mulţi ani frumoşi pe frontul critic şi multe alte cărţi de care să nu-ţi fie ruşine.

Deşi Mocanu radiază, gestaţia încă a unei cărţi ar fi o misiune imposibilă pentru el, or, „Tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moarte” nu e decît un basm frumos şi popular, preţuit doar de adepţii gerontologiei.

- Şi acum îl invit să-şi rostească discursul pe domnul Mihai Lăstun, colegul de catedră al autorului nostru...

El îşi bate joc de mine. Domnii mei, sunt şi nişte legi nescrise pe lumea asta. Poate nu cunosc prea bine cum funcţionează maşinăria asta artistică din Chişinău, dar eu am scris prefaţa şi, deci, ha, ha, ha am dreptul seniorului, am editat patru cărţi, am luat două premii ale US. Şi ce dacă stau într-un tîrg colbăit? Culmea impertinenţei lor ar fi să mă pună să vorbesc la recepţia de după lansare, la care se rostesc discursuri învodcate.

- Onorată asistenţă, ţin să-l felicit pe colegul nostru de catedră cu acest extraordinar succes. Ştiu că ai avut un vis, să-ţi vezi gîndurile şi ideile infiltrate adînc în conştiinţa publică. Ai reuşit. Ai avut multe nopţi albastre şi te felicit pentru momentele de graţie pe care le trăieşti.

Şi ăsta-i pornit cu: „Tămîiem, tămîiem toamna /Pe la uşi, pe la ferești.”

- Onorată asistenţă, vreau să mai remarcaţi că Andrei Mocanu e un bărbat foarte frumos. Să vedeţi cum roiesc studentele în jurul dumnealui.

Mocanu a zîmbit măgulit. Eu, însă, nu am înţeles ce are barba călugărului cu bomba atomică.

- Ştiţi, chiar mă gîndesc dacă doamna Hortensia nu se teme că i-l poate răpi vreo frumuşică.

- Aţi terminat, domnule profesor?

- Mă întrebaţi nişte lucruri, zău...

Tipul ăsta de Lăstun face, iată, cură de slăbire intelectuală.

- Dragi prieteni, vreau să vă asigur că ne ţinem de scenariu ca stelele de cer. Ofer cuvîntul profesorului şi criticului literar Stelian Hîncu de la Universitatea de Stat din Bălţi.

- Onorată asistenţă, aaapci... cer scuze pentru felul cum rostesc cuvintele, dar sunt răcit rău. Un poet spunea inspirat că Moldova noastră e o lacrimă. Eu, iată, vin de la nordul acestei lacrimi şi ştiţi cum e la nord... aaapci. Am avut onoarea să scriu prefaţa acestui volum care, aaapci, aşa cum au remarcat şi distinşii antevorbitori, este o carte de excepţie...

Asta e, cu cine te întîmpli... de aceea te împli... (veche zicală africană).

■

Best European Fiction 2011

Editor Alexandar Hemon, Dalkey Archive, 16.95 dolari (522 p.)

Prezentând un spectru larg de autori familiari (Hilary Mantel), obscuri (Blaze Minevski din Macedonia) sau apreciaţi pe plan internaţional, dar subapreciaţi în Statele Unite (Enrique Vila-Matas din Spania, Laszlo Krasnahorkai din Ungaria, Olga Tokarczuk din Polonia), al doilea volum al acestei serii elogiate este o continuare demnă a celui dintâi. Povestirea lui Zurab Leszava „Sex pentru frigider” descrie povestea nebună a unei femei georgiene care încearcă să-şi vândă trupul doar pentru a obţine o reducere la achiziţionarea unui frigider uzat. Proza lui Iulian Ciocan „Mătuşa Frosea” are ca protagonistă o gospodină săracă din Moldova, a cărei cunoaştere a lumii din afara satului ei se reduce la cea a telenovelei braziliene fantasmagorice faţă de care şi-a format o adevărată dependenţă. În culegere există şi suficient euro-suprarealism: lucrarea bântuită de fantome „Cea mai urâtă femeie din lume”, semnată de Olga Tokarczuk, descrie povestea unui bărbat care se căsătoreşte şi are copii de la o femeie cam nepotrivită, în timp ce „Factura” lui Laszlo Krasnahorkai este o meditaţie de nouă pagini, într-o singură frază, care se situează la limita dintre pasiunea masculină şi posesiune. Incluzând povestiri din Muntenegru, Cipru şi chiar din minusculul Liechtenstein, alături de texte din Turcia, Estonia şi din majoritatea ţărilor Europei de Est, acest volum impresionează atât prin consistenţa scriiturii, cât şi prin diversitate.

Iulian Ciocan tradus în Cehia

Înainte să moară Brejnev (roman)**.** Traducere în cehă de Jiři Našinec, apărut la Editura Dybbuk din Praga în 2009

De la Michelangelo la Ars Electronica

de
Marcel Gherman

Încă Michelangelo, cel despre care se spunea că a depăşit natura însăşi, a ajuns să constate spre sfîrşitul vieţii sale nişte limite inevitabile ale artei. Astăzi se manifestă o tendinţă generală de a transgresa chiar şi aceste limite, prin intermediul unor forme de creativitate neconvenţionale. Ele fac ca distincţia dintre artă şi natură, dintre realitate şi imaginar să devină ambiguă. Un lucru este evident, noile tehnologii devin pe an ce trece o forţă capabilă să-l transforme pe om şi să schimbe lumea în mod radical.

Dacă ar fi să-l credem pe Marshall McLuhan, epoca Renaşterii a fost determinată în mare parte de inventarea maşinii de tipar a lui Gutenberg, care a oferit publicului un acces larg la cunoaştere prin intermediul cărţilor. Acest început de secol 21 este un timp al marilor transformări, în care se observă similarităţi frapante cu perioada Renaşterii. Suprasolicitarea intelectuală din prezent întrece orice previziuni. După cum observa nu demult Alvin Toffler, lumea de azi produce un volum de informaţie ce abia dacă poate fi măsurat prin metodele matematicii moderne şi care se ridică la un număr de ordinul *exobyţilor*, cel de 10 la puterea a 18-ea. Acest moment istoric ar putea semnifica un nou pas în evoluţia umană.

Începe să prindă contur perspectiva accederii omului la „ştiinţa zeilor". „Biblioteca babiloniană" descrisă în povestirea lui Borges, care conţine suma tuturor cărţilor posibile, nu mai pare o construcţie atît de utopică, o soluţie fiind sugerată de o altă povestire fantastică semnată de Arthur C. Clarke, în care nişte călugări tibetani, încercînd să rostească toate numele lui Dumnezeu, sînt ajutaţi de nişte joviali specialişti în informatică de la firma IBM.

Depăşirea barierelor lingvistice este doar una dintre multiplele probleme soluţionate de tehnologiile moderne. Programele de traducere automată, dintre care se remarcă programul gratuit Google Translate, conţin un vocabular amplu şi chiar încep să stăpînească elemente de stil literar, comiţînd în acelaşi timp suficiente erori pentru ca traducătorii de meserie să nu rămînă şomeri. Cititorii pot să admire performanţele unui astfel de program integrat în site-ul Internet al revistei *Contrafort*.

Nişte aplicaţii utile sunt şi sintetizatoarele de voce. Site-ul *archive.org*, cu servere în San Francisco, susţinut de Biblioteca Congresului American, integrează un astfel de program capabil să reproducă cu voce şi cu intonaţie orice text din vasta colecţie de cărţi aflate în domeniul public, ca de exemplu pasionanta integrală a operelor lui H.P. Lovecraft. Este o metodă practică de a evita disconfortul lecturilor îndelungate la computer, de care personal nu ezit să mă folosesc ori de cîte ori am această ocazie.

Programele de identificare a vocii, capabile să transpună instantaneu semnalele vocale sub formă de text, oferă alte oportunităţi. Maşinile de scris cu comandă vocală au existat încă din anii `80, totuşi abia acum ele devin cu adevărat funcţionale, fiindcă doar recent ele au atins o acurateţe acceptabilă.

Tehnologiile avansate amplifică efectul de imersiune în lumea imaginarului. Interfaţa computerizată începe să semene tot mai mult cu holodeck-urile din Star Trek. Cunoscuta firmă NVIDIA, producătoare de cartele grafice, a iniţiat un proiect de implementare a tehnologiei stereoscopice 3D, orientat spre o gamă largă de aplicaţii pentru computere personale şi dispozitive portabile. Anterior această tehnologie a început să fie utilizată cu succes în cinematografe, potenţialul ei fiind demonstrat cu asupra de măsură de filmul *Avatar*. Chiar nu demult Japonia era cuprinsă de o adevărată fervoare legată de lansarea noii console Nintendo 3DS, cu ajutorul căreia pot fi rulate aplicaţii audiovizuale stereoscopice fără a fi nevoie de ochelari speciali. Evident, tragedia care a lovit între timp Ţara Soarelui-Răsare a eclipsat acest eveniment.

Aplicaţiile audiovizuale de înaltă fidelitate au devenit omniprezente. Nici chiar standardele HD DVD şi Blu-Ray nu reprezintă un punct culminant al acestor tehnologii. Bunăoară copia *master* a aceluiaşi *Avatar* are o rezoluţie de 1 Gigabyte pe minut, adică de cîteva zeci de ori mai mare decît formatul DVD. Iar sistemele audio Dolby Digital 5.1 şi 7.1 introduc spectatorul într-un spaţiu acustic asemănător unei săli de concert, în care sunetul este

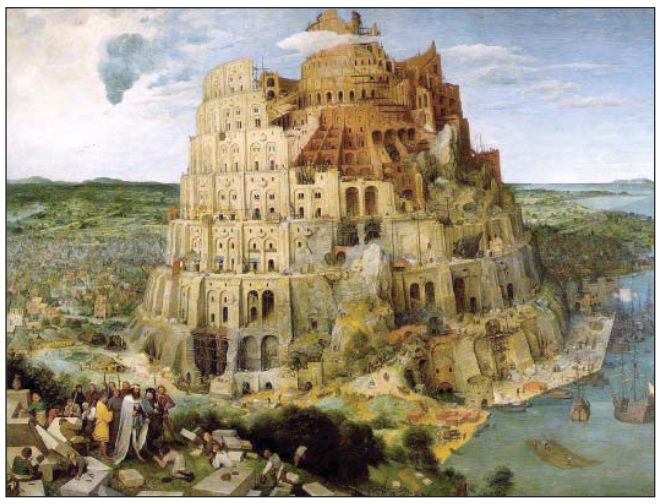

generat concomitent din 6 şi chiar din 8 direcţii, atît pe axa orizontală, cît şi pe cea verticală.

Reţelele sociale atrag milioane de internauţi din întreaga lume. În acest context reţeaua Second Life se situează la o distanţă de ani-lumină faţă de posibilităţile limitate oferite de Facebook sau Myspace. Second Life este un mediu virtual tridimensional, în care utilizatorii pot comunica atît prin text, cît şi prin voce. Această reţea se află în continuă expansiune şi conţine deja state întregi. Chiar şi unele universităţi de prestigiu şi-au deschis filiale în Second Life.

Inovaţiile tehnice sunt exploatate intens în industria de divertisment, mai ales în cea a jocurilor de computer, care tinde să devină mai profitabilă decît cinematografia. Astăzi nimeni nu mai contestă statutul de artişti al creatorilor de jocuri, dovada cea mai plauzibilă fiind includerea unei secţiuni dedicate jocurilor de computer în cadrul premiilor britanice pentru film şi televiziune BAFTA, printre cîştigătorii cărora s-a numărat chiar şi Laurence Olivier. Jocurile de computer oferă perspective extraordinare: să ne imaginăm o carte sau un film care-i permite publicului efectiv să intre în lumea imaginară, să decidă singur cum să soluţioneze diversele situaţii, opţiunile jucătorului determinînd evoluţia subiectului în direcţii alternative. Un întreg univers fără reguli şi fără control, structurat după modelul lumii reale, precum cel din jocurile Grand Theft Auto sau World Of Warcraft, în care jucătorul poate să se deplaseze liber şi să facă orice doreşte.

Un aspect important al jocurilor în stil RPG este posibilitatea de a întreţine conversaţii cu personaje virtuale, optînd pentru replicile alternative dintr-o listă prefabricată. Jocul strategic *Endwar*, produs de studioul scriitorului Tom Clancy, aplică un sistem de recunoaştere a vocii şi oferă jucătorului posibilitatea să dirijeze trupe militare prin comenzi vocale, cu ajutorul unui microfon conectat la computer.

Dispozitivul Kinect, dezvoltat de compania Microsoft pentru computere şi pentru console X-Box, şi joystick-ul fără fir al consolei Nintendo Wii captează cu ajutorul unor senzori de mişcare gesturile jucătorului şi le transpun în acţiuni ale personajelor virtuale. Această aplicaţie ar putea deschide noi orizonturi în comunicarea om-maşină, aflîndu-se deja în atenţia artiştilor creatori de instalaţii audiovizuale interactive.

O invenţie şi mai spectaculoasă este proiectorul holografic. Astăzi există prototipuri perfect funcţionale, precum cel dezvoltat de firma americană Actuality Systems, capabile să proiecteze imagini tridimensionale color în mişcare. Se preconizează ca într-un viitor apropiat display-urile holografice să intre în producţie în masă şi să înlocuiască monitoarele tradiţionale.

Dispozitivul Jedi Mind Trick este însă cu siguranţă cea mai neobişnuită inovaţie de ultimă oră. Acesta oferă posibilitatea de a deplasa cursorul de pe ecranul computerului doar cu forţa gîndului, captînd cu ajutorul unei căşti undele cerebrale şi transpunîndu-le în mişcări ale cursorului. În prezent se fac tentative de a aplica această tehnologie în serviciul piloţilor avioanelor de vînătoare, pentru a le oferi un avantaj tactic vital. Iată cum pînă şi disciplina fantezistă a psionicii, descrisă cîndva în romanele SF, devine o parte a vieţii noastre cotidiene.

Se pare că bizara lume nouă înfăţişată de scriitorii science-fiction cu cîteva decenii în urmă a devenit o realitate a zilelor noastre. Nu ne rămîne decît să o acceptăm. ▣

Cătălina Bălan

Alt animal de companie

Să vorbeşti cuvintele aşa cum îţi vin
Să le întorci pe toate părţile ca pe un puzzle cu
1200 de piese

Până la urmă
Sunt singurele pe care le poţi manipula cum vrei tu

***
Ce bine mă simt că pot să beau cola oricând

Aseară în hipermarket m-am jucat de-a evadatul din
comunism
Îi încremenisem pe toţi pentru o fracţiune de secundă

Incredibil era că nu mai aveau creveţi nici rom nici
coniac albanez
Nici lichior de banane Havana Club
Dar puteam să fur orice

Am ales
Nici mai mult nici mai puţin
Decât o perucă cu dreaduri tip Bob Marley
Pe care i-am pus-o în cap lui Troinx
Păduchele meu de companie

***
Troinx îmi este mai credincios decât un câine
Mănâncă puţin şi nu trebuie scos niciodată la plimbare
El locuieşte pe urechea mea stângă

Troinx merge acolo unde merg şi eu
Aude ceea ce aud şi eu
Poate că ar spune lucruri mai potrivite decât spun eu
Dar nu l-ar auzi nimeni căci încă nu i-am cumpărat
microfon

***
Troinx este chiar mai bun decât un jurnal
Îmi înregistrează conştiincios toate gândurile
Şi are grijă ca înainte de culcare să mi le pună în ordine

***
M-am gândit că păduchii au o viaţă destul de scurtă
Trebuie să-şi afle şi ei un rost

Într-o zi va trebui să-l eliberez pe Troinx

▣

Jurnal dominican

Am avut parte de o călătorie în Republica Dominicană în perioada 20-27 ianuarie 2011. Un zbor transatlantic de peste zece ore. Am scris un jurnal din care prezint un fragment, jurnalul zilei a şasea.

de

Alexandru Tabac

În cea de-a şasea zi ne-am hotărât să ieşim dincolo de zidurile staţiunii. Urma să trecem prin şase provincii din sud-estul Republicii Dominicane. Ţintele turistice vizate oficial de traseul nostru – Higüey, San Pedro de Macorís, La Romana, Casa de Campo şi Altos de Chavón. Am avut parte, însă, şi de câteva surprize. Ceea ce a surprins iremediabil, odată ce am părăsit carapacea staţiunii mini-oraş, a fost discrepanţa majoră dintre acele două lumi. Adevărata Republică Dominicană e în interiorul insulei şi nu în zona plajelor; ne-o spunea ghidul – un belgian poliglot (stăpânea şase limbi), stabilit acolo de douăzeci de ani. A vorbit toată ziua, necontenit, încât pe după-amiază mă rugam să tacă şi cred că nu eram singurul...

Republica Dominicană, după nenumărate regimuri dictatoriale, lovituri de stat, prezenţe militare străine, păşeşte cadenţat spre un anumit tip de democraţie. Nu poate fi vorba de o democraţie de tip occidental, ci de una proprie, ajustată specificului naţional – o democraţie tropicală. La fel e şi justiţia – *legea nu e decât hârtie*, decreta longevivul preşedinte Balaguer.

Ghidul şi-a propus să ne debaraseze de clişeele şi preceptele cu care am aterizat... Şi a reuşit. Dominicanii nu au o conştiinţă insulară, nu sunt pescari, ci agricultori şi crescători de animale (vite, în special). Dominicanul e un cowboy! Pescuitul industrial nu există, necesităţile interne sunt satisfăcute graţie importului. După vreo oră de mers, din Punta Cana spre Higüey, se ivesc, la început timid, apoi tot mai convingător, învăluite într-o ceaţă alburie, coastele înverzite ale Cordilierilor Orientali. Aflăm contrariaţi că uneori, pe munte, temperatura coboară până la – 3°C. Principala atracţie turistică a oraşului Higüey e *Basilica de Nuestra Señora de la Altagracia*, cea mai mare biserică din ţară. E o catedrală construită integral din beton, într-un stil avangardist, avându-i ca proiectanţi pe arhitecţii francezi André Dunoyer de Segonzac şi Pierre Dupré. Unele toponime – *Otra Banda* – ne amuză, chiar dacă al doilea termen conţine *in nuce* sensuri cuminţi. Infrastructura rutieră e separată de celelalte realităţi economice, îşi are propriul destin, se construiesc drumuri, poduri, pasaje, totul într-un ritm debordant, un adevărat furnicar. La acest capitol Republica Dominicană e un exemplu pentru orice ţară din sud-estul Europei.

Impresia mea că improvizaţia e o trăsătură definitorie a dominicanilor devine certitudine. Panouri publicitare de toate dimensiunile, policrome stau agăţate de stâlpi, de garduri, de frontoanele caselor. Scrise de mână, vopsite, iluminate, rescrise – absolut toate îţi lasă un număr de telefon şi te asigură de cel mai bun serviciu.

Părăsim Higüey-ul. Faimoasele plantaţii de trestie de zahăr îşi fac apariţia. Proprietăţi private. Nu e de mirare că în fiecare an Republica Dominicană înregistrează (cu succes!) o nouă criză a zahărului, deşi e unul dintre principalii producători. La marginea câmpurilor sunt înjghebate barăcile haitienilor – o penurie generalizată. Dispariţia sclavagismului e o iluzie. Sunt un milion de imigranţi haitieni în Republica Dominicană şi, pare-se, e o binecuvântare şansa de-a munci în afara ţării lor devastate de cutremur şi holeră. Haitieni ai căror copii nu primesc nici măcar certificate de naştere din partea autorităţilor dominicane. Oficial nu există.

Piaţa din San Pedro e un loc imund şi zgomotos. Claxoanele motocicletelor, amestecate cu cotcodăcitul disperat al găinilor, mă proiectează într-un soi de reverie cinematografică, de parcă aş fi un personaj intrus în *Cidade de Deus*. Serviciul de taxi e asigurat de motociclete, uneori moto-taxiul abia se mai poate vedea de sub trupurile celor trei sau patru persoane care-l încalecă. La San Pedro nu vei pierde niciodată taxiul, sunt mai mulţi moto-taximetrişti decât potenţiali clienţi.

Exuberanţa dominicanilor depăşeşte orice limită imaginabilă. Te privesc ca şi cum te-ar cunoaşte de-o veşnicie. Se apropie, te ating, dacă-i laşi, te îmbrăţişează. Germanii sunt sideraţi (din gura unui neamţ înţeleg doar cuvântul – mentalität), francezii, mai excentrici, zâmbesc condescendent. Simţim un miros cadaveric prin preajmă. Mă gândesc că ghidul se răzbună pe noi, dacă ne-a adus aici. O fi profund nefericit pe insulă?! E doar o ipoteză. Ne conduce la piaţa de carne, sursa olfacţiei. A fost cea mai grea probă, un veritabil supliciu. Ce vedem? Pseudobarăci, cotloane, nişte dependinţe labirintice, zare de refrigerator, animale agăţate din care se scurge sânge. În care trebuie să nu calci. Sistemul de canalizare al oraşului e aproape inexistent. Imaginea ecorşeelor, întărită de aerul greu, mi-a rămas pe retină până la plecarea spre La Romana. La ieşirea din piaţă, ghidul mânca tacticos un măr. Îşi savura victoria! Ne zice că celebra piesă *La isla bonita* (Last night I dreamt of San Pedro) face referire la oraşul în care ne aflăm. Informaţie pe care o găsim preţioasă şi care mai atenuează din revolta gastrică. San Pedro îşi pierduse gloria de odinioară, totuşi centrul, decrepit, mai păstra aroma balcoanelor neoclasiciste şi cicatricele faţadelor victoriene.

Cultura woodoo, adusă de sclavii africani, a prins rădăcini în societatea dominicană, nu e deloc întâmplător că sub acelaşi pavilion coabitează icoanele Fecioarei Maria şi păpuşile woodoo, încercuite de lumânări aprinse. O diversitate religioasă elucubrantă! Dialogul bisericii cu societatea e vizibil, mesajele religioase sunt inscripţionate pe panouri, pixuri, rucsacuri, chiar şi pe roţile de rezervă ale autoturismelor – *Busca la libertad en Dios, Dios te ama, Divino niño Jesús ¡ bendíceme !*

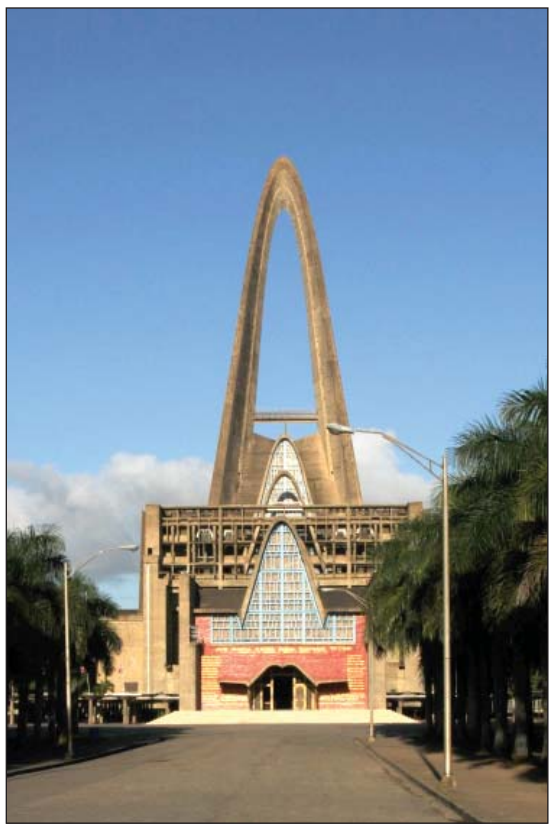

Feminismul e o tendinţă recentă, emanciparea femeii prilejuieşte discuţii publice asupra rolului ei în comunitate. Societatea dominicană e bine stratificată, sărăciei îi revin mai multe paliere – *Pobres, pero no miserables*, îţi vor spune cu demnitate. Culoarea pielii defineşte încă un statut social, discriminarea afroamericanilor persistă, versurile lui Bob Marley – *Stolen from Africa/brought to America* transformă această disperare metafizică într-o efuziune muzicală. Dominicanii trăiesc un complex etnic, nu vor să fie asemuiţi cu haitienii, îşi spun *indios* sau *hispanioles*. Umbrela purtată ziua-n amiaza-mare sugerează apartenenţa la o clasă superioară, e mai degrabă un însemn aristocratic decât o posibilitate reală de protecţie solară. Bronzatul – unul dintre scopurile declarate ale turiştilor - e exact ceea ce dominicanii vor să evite. Ei folosesc creme pentru înălbire. O înălbire mai mult imaginară! Înainte de a părăsi şi San Pedro, intrăm într-un atelier de trabucuri. Dimensiuni diferite, calitate ierarhizată şi preţuri pe măsură. Rămân cu fantoma haitiencei ce înfăşura trabucuri, nu a ridicat capul, nici privirea, ca şi când îşi zămislea rugăciunea, într-un ritual numai de ea ştiut.

În drum spre La Romana – capitala zahărului -, facem un scurt popas în livada unei localnice pe care ghidul o cunoaşte. Notez – mango, orange, banane (aici nu întâmpin dificultăţi), guava, cocos, ananas, cacao, fructul pasiunii, papaya, ylang-ylang. Mergem mai departe. Vizităm un centru de colectare a trestiei de zahăr, mestecăm fibră de trestie şi mimăm, firește, încântarea. Plecăm. Devenim inspectori şcolari, instituţia şcolii e formată din patru clase-vagon, boazeria în schimb e formidabilă. La întrebarea cine e cel mai deştept elev, fiecare ridică mâna, la întrebarea ce viza contrariul, arată unul spre altul cu degetul. Copiii nu aveau aceeaşi vârstă, diferenţele erau covârşitoare, cei mai mari – cele două fete din ultima bancă, par vizibil stânjeniţi. Se intersectau nefast două stări – a noastră, cauzată de insolitul călătoriei, şi a lor – a se şti priviţi şi studiaţi. Resimţeam o bucurie vinovată, apariţiile lor spectaculoase ne invadau şi trezeau în noi pulsaţii contradictorii.

Casa de Campo e o imensă staţiune în care s-au făcut investiţii grandioase, având şi un aeroport pentru avioane private ce asigură un flux continuu. Terenurile de golf sunt irigate abundent şi ni se spune că ar fi cele mai apreciate de pe mapamond. Altos de Chavón – ultima noastră debarcare, e o bijuterie arhitectonică, un sat construit pe o stâncă în stil medieval-mediteranean, între anii 1976-1982, cu influenţe toscane. Oferă o privelişte încântătoare asupra văilor împădurite ale râului Chavón. Satul, vizitat de artişti celebri, e un centru cultural efervescent. Au loc numeroase manifestări culturale, expoziţii de pictură, concerte în aer liber. Exerciţiul cultural e facilitat de construcţia unui amfiteatru imens, din piatră de calcar, ce-şi etalează coloanele greceşti şi e gata să înghită cinci mii de suflete. Alte puncte de atracţie ale satului sunt Biserica Sf. Stanislaus şi Muzeul Arheologic Regional.

Seara, spre staţiune, ne simţim frânţi, cu un singur regret – nu am ajuns la Santo Domingo – şi cu o inavuabilă consolare: mai avem două zile...

După orice călătorie pe care o gândeşti iniţial spectaculoasă, unică, iniţiatică, te întorci acasă resemnat. Dincolo de supoziţia unor imagini tipizate – plajă orbitoare, vegetaţie luxuriantă -, am rămas cu o amintire pe care o vreau indelebilă, uitarea ar fi o dovadă de laşitate – copiii haitieni, ieşindu-ţi în cale şi luându-te de mână, fără a-ţi spune nimic, unii dintre ei atât de mici, încă nevorbitori, ca apoi, la uşa autocarului, fiecare să se retragă în lumea sa. Noi, aspiraţi în interiorul protector al vehiculului. Ei, miraţi şi cu privirea întrebătoare, absorbiţi de atmosfera caniculară, de parcă nici n-ar fi existat.

▣

„Generaţia P” – conducătorii de azi ai Rusiei

Teodor Ajder în dialog cu regizorul Victor Ginzburg despre filmul la care lucrează – o ambiţioasă coproducţie ruso-americană, inspirată de romanul cu acelaşi titlu de Victor Pelevin.

Teodor Ajder: *Generaţia P* de Victor Pelevin e un text bizar, chiar delirant, nu doar stilistic, dar şi semantic, personajele romanului sunt mai tot timpul în stare de ebrietate, sau, mai plastic spus, beţi-criţă. Dar, până şi în cele mai aiurite momente, romanul oferă o vedere lucidă asupra Moscovei anilor `90. Protagonistul cărţii, Babilen Tatarski, este, pe de o parte, un poet ratat, pe de altă parte, prin utilizarea îndemânatică a jocurilor de cuvinte, devine un influent promotor al produselor vestice pe piaţa din Rusia. Acum, la un deceniu de la publicarea acestui text „germinal” pentru realităţile ruseşti postsovietice, va apărea şi un lungmetraj inspirat de *Generaţia P*, romanul lui Pelevin.

Victor Ginzburg: Filmul *Generaţia P* este o producţie realmente independentă, fenomen destul de neobişnuit în Rusia. Nu am avut nici un fel de finanţare de stat. Am fost refuzaţi de toate posturile de televiziune şi de toţi producătorii. În pofida acestor dificultăţi, am reuşit totuşi să-l turnăm. În acest moment suntem în postproducţie. Filmul va fi lansat pe 1 aprilie 2011. Şi nu e o glumă...

Pelevin e cu siguranţă cel mai important scriitor rus în viaţă. Nu sunt unicul care crede asta. O enciclopedie germană a plasat *Generaţia P* (publicat în 1999) pe ultima poziţie dintre o sută cele mai importante romane apărute în secolul XX. Lucrăm de cinci ani la crearea acestui film. În Rusia va reprezenta un eveniment major, va fi lansat în 500 de copii, iar „Pervyj kanal” a cumpărat deja drepturile de emisie. Grandoarea evenimentului, dacă pot folosi acest termen, e puţin ciudată, pentru că atât filmul cât şi cartea care l-au inspirat sunt lucrări puternic controversate. Ele aduc mult context politic, vizibil legat de ceea ce se întâmplă în Rusia lui Putin. Romanul e o critică la adresa capitalismului, dar, concomitent, poate fi citit şi ca un „flirt” cu lumea publicităţii. De fapt, *Generaţia P* poate fi inclus, stilistic vorbind, în genul punk. E o analiză a ceea ce s-a întâmplat cu cultura şi societatea Rusiei după căderea URSS-ului, oferind povestea generaţiei care conduce Rusia azi. *P* înseamnă „Pepsi”, primul virus-brand care s-a strecurat din Occident în spaţiul postsovietic. Era un timp când copiii vizionau spoturile de publicitate ale companiei respective în loc de poveşti. Pe de altă parte, *P* mai înseamnă şi „Pizdeţ”, un cuvânt care desemnează prăbuşirea, înjurătura cea din urmă, ceva după care nu mai urmează decât nimicul. E un cuvânt larg răspândit în spaţiul ex-sovietic.

T. A.: Cât de mult e „prezent” romanul *Generaţia P* al lui Victor Pelevin în lungmetrajul *Generaţia P*?

V. G.: În film există o anumită dezvoltare a ideilor formulate în carte. Pelevin e la curent cu aceste schimbări. Leam discutat cu el înainte de a le filma.

T. A.: Pelevin e coautorul scenariului?

V. G.: El nu e coautor, el e AUTORUL! E autorul ideii esenţiale! El e învăţătorul meu. E guru-ul meu. Eu sunt doar un modest înfăptuitor. Zidarul următoarei trepte pe fundamentul pus de el. Aş spune că am încercat, în chip fundamental, să reproduc în film ceea ce am înţeles şi am simţit eu din *Generaţia P*. Am încercat să fiu cât mai fidel textului original. Cu toate acestea, cinema-ul îşi are limbajul specific, ritmul său, percepţia sa, aşa că, desigur, filmul e altceva decât cartea. Mizez pe faptul că filmul meu va disemina gândul lui Pelevin, creaţia sa literară, care pe mine mă copleşeşte.

T. A.: Pelevin are un limbaj extraordinar de rafinat. Cum aţi reuşit să-l reproduceţi în film?

V. G.: În cazul dialogurilor cred că transferul a fost bine realizat. Deşi unele dialoguri au fost redactate, rescrise, repetate. Nu intenţionam să intervin deloc în dialoguri, dar s-au ivit tot felul de animozităţi cu actorii. Uneori refuzau să-şi spună replicile. Nu puteau înţelege cum e posibil ca într-un film artistic să apară scene în care două personaje vorbesc neîntrerupt pe parcursul a cinci minute. Ziceau că lumea o să se plictisească. Că spectatorii n-o să reziste, vor părăsi sală. Că e prea complicat. Prea intelectual! Dar am încercat să le arăt că formula mea de „narare cinematografică” e valabilă, interesantă, vie. Cred că am reuşit să transpun nota de provocare intelectuală. Deşi nu e deloc un film intelectualist, este cât se poate de orientat către spectatorul de rând. În textele lui Pelevin umorul e omniprezent. Umorul survolează orice bariere.

În ceea ce priveşte calitatea reconstituirii lumii interioare a personajului, mă refer la dimensiunea filozofică, spectatorul va fi cel care va decide, nu eu. Munca mea s-a vrut o probă de prezentare a ideilor, o încercare de interpretare, nu o sentinţă.

T. A.: Să înţeleg că cel mai dificil de filmat au fost dialogurile?

V. G.: Cel mai dificil de filmat au fost muscăriţele!

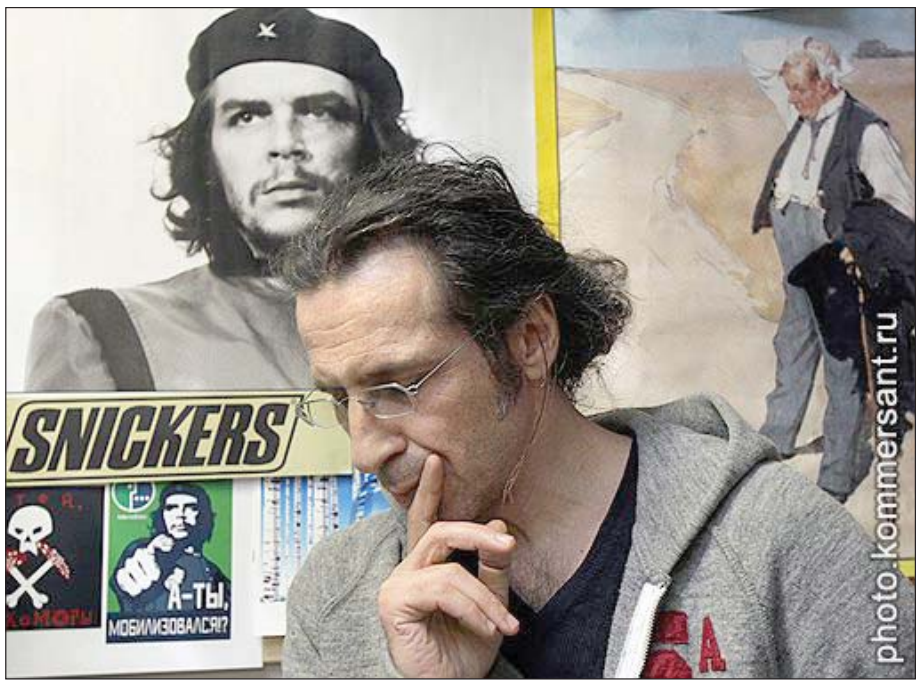

T. A.: *Generaţia P* nu e doar un roman punkist, ci şi psihedelic...

V. G.: Cu muscăriţele încă mă mai căznesc... Acum îl filmăm pe Şnur, un rockenroll-ist rus, Serghei Şnurov. El îl joacă pe Ghireev, singura figură pozitivă a romanului. Ghireev ăsta e un fel de conştiinţă a protagonistului. E un individ care nu a ales calea carierismului, parvenirii, ci a rămas fidel unor idealuri alternative, deşi Pelevin şi pe el îl prezintă cu o anumită ironie. Totuşi el e personajul căruia Babilen Tatarski, eroul principal, îi mulţumeşte pentru posibilitatea de a se putea retrage într-o lume paralelă, căci lumea noastră a devenit plictisitoare, ştearsă, banală.

T. A.: Din punctul meu de vedere, *Generaţia P* este şi romanul despre sfârşitul unei epoci. E ultimul roman sovietic, deşi a fost scris după destrămarea URSS-ului. Îmi aduc foarte bine aminte cum ne holbam la televizor când se dădeau pe „Pervyj kanal” spoturile publicitare cu PEPSI, exact cum spui şi tu. *Generaţia P* reflectă şi problematica generaţiei mele, a celor născuţi în URSS, dar maturizaţi după destrămarea imperiului. Nu e doar povestea ruşilor. Eu fac parte din „generaţia P”. Mie, bunăoară, îmi este mai greu să înţeleg cine a fost Ceauşescu, să înţeleg că s-a întâmplat o revoluţie anticomunistă în România, că Ceauşescu a fost executat. Toate astea nu sunt decât nişte fragmente dintr-un documentar. Poate-i o carte, poate-i un DVD, unul dintre multele aşezate pe un raft. Dar *Generaţia P* – Moscova de la sfârşitul anilor ’90, e ceea ce percep mai bine, căci şi la noi se întâmplau aceleaşi învârteli, deşi la o scară mai mică.

V. G.: Eu când eram mic am avut o bonă din Moldova. Da, m-a crescut o moldoveancă. Până acum îmi vine adesea în minte cuvântul MULŢUMESC. Aveam doar şase anişori. Nu cred că pot să-ţi vorbesc acum mai mult despre acea femeie, dar este o amintire cât se poate de dragă. Îmi amintesc de căldura ei sufletească. De bucatele pe care ni le gătea. Locuiam atunci la Moscova. Nu mai ştiu exact cum a ajuns ea la noi. Tatăl meu vitreg, dramaturgul Iuliu Edlis, era moldovean. Adică, era rus, dar s-a născut, a crescut şi s-a format în Moldova. Vorbea româneşte şi prima lui piesă a fost despre Chişinău – „Oraşul alb”. Piesa a fost interzisă la voi şi tata a venit la Moscova. El a adus-o pe bona aceea în viaţa mea. Aşa că păstrez această legătură neobişnuită cu Basarabia.

T. A.: Se zice că aceste amintiri ni se întorc pe la 60-70 de ani, când ieşim din puhoiul vieţii cotidiene şi ajungem să avem mai mult timp pentru meditaţie. Fiind regizor, ai posibilitatea să transpui aceste reminiscenţe în film. Poate vei face cândva un film şi despre bona ta basarabeancă?

V. G.: Când voi deveni un antic, zici... (*râde*). Scuză-mi patosul, dar e aşa cum spui, povestea *Generaţiei P* este una deosebit de importantă pentru toţi cei care au copilărit în anii de apus ai URSS-ului. Nimeni nu a făcut nimic cu chestia asta, nimeni nu a încercat să adune toate firele la un loc, să genereze o explicaţie a celor întâmplate. Doar Pelevin. Acest film trebuie să transmită mesajul său oamenilor, maselor largi. Cartea oricum a devenit un produs elitar, e percepută ca un text intelectualist, foarte complex, progresist. În film am îndrăznit să prezint lucrurile într-o formă mult mai lizibilă. E o încercare de a „ridica” poporul, de a-i servi o cheie de acces la un nivel superior, căci poporul e tot acolo, în subterană. Se află într-o totală neştiinţă, nu înţelege unde se află şi ce este. De parcă ar fi un corp ceresc pierdut în imensitatea cosmosului, care se deplasează spre nicăieri.

T. A.: Ce-mi spui acum seamănă puţin cu arta angajată.

V. G.: E simplu, te-am rugat să-mi ierţi patosul, dar ideea e că vreau să-mi împart înţelegerea mea cu alţii. Cu toţii vrem să fim înţeleşi. Mi se pare, însă, că acest extraordinar roman nu a fost asimilat cum trebuie, nu a fost citit până la capăt de mulţi oameni. Unii au ajuns până la cecen şi s-au oprit, neînţelegând mare lucru. Alţii au citit partea cu LSD* şi gata, salvete. Dar în acest text s-a pus temelia a ceva foarte important pentru mulţi dintre noi. Dostoievski, Tolstoi... ei au dat lumii noi idei filozofice. Şi în Pelevin se întrevede apariţia unei noi gândiri, unei viziuni reformatoare. Nu e doar pentru Rusia. În carte se află răspunsul la întrebarea: ce se întâmplă oare cu noi?

T. A.: Am folosit şi eu cândva un fragment din *Generaţia P*. Lucram împreună cu un prieten la un proiect de „artă poştală”, şi am realizat la un moment dat că orice text complex care ne nimerea în mâini conţinea fragmente despre poştă, poştaşi, mărci şi corespondenţă în general. Am început să adun aceste fragmente. Printre ele este şi ceva din *Generaţia P*, textul despre marca babiloniană, un fals filatelic, o invenţie fantastică, pe versoul căruia Pelevin a plasat efigia LSD. Aceste detalii apar şi în filmul tău? Dacă da, cine e autorul acestor artefacte şi e posibil oare să le procuri? (Nu e neapărat să fie versiunea cu LSD pe verso.)

V. G.: Le avem, desigur. Le vei putea vedea în film. Grosul cercetării l-a făcut Katia Harnas, artista care s-a ocupat de recuzită. A făcut o cercetare imensă, studiind o groază de descrieri de timbre, căci originalele sunt greu de găsit. Am făcut mai multe variante de mărci înainte de a ajunge la formula finală. Am căutat mult timp şi o textură convingătoare. Ne-a ajutat mult şi studierea colecţiei sumeriene a Muzeului Britanic. După ce le-am tipărit, am făcut câteva „vânzări” de probă experţilor. Din considerente tehnice, varianta finală a timbrului folosită în film a fost de două ori mai mare decât cea descrisă în carte şi e mai simplă grafic. Cred că mai avem în depozit un clasor cu această emisie specială. Am încercat să şlefuim minuţios şi restul detaliilor din film. De aceea trebuie neapărat să fie văzut integral.

Interviu realizat în perioada Târgului de Film Cent-East-2010, Varşovia.

_____

*Drog psihedelic semisintetic, care se vinde pe pătrăţele de hârtie, poreclite „mărci”. Se consumă prin punerea pătrăţelului de hârtie sub limbă. Este un lucru/artefact bine cunoscut în cultura pop. Pelevin poate fi interpretat, de regulă, în două feluri: fantastic, dar şi ca o scriitură factuală, în acest caz o descriere a unei stări halucinogene. (*T. A.*)

▣

„Ovsyanki”

Din titlul filmului lui Alexei Fedorcenko ne putem da seama de două lucruri: *primo*, e vorba despre o dramă, *secundo*, că e cel puţin ciudată această denumire.

Denumirea e dată de numele unei specii de păsări foarte răspîndite peste tot în Europa, în special în păduri: *presura* (scatiul), asemănătoare cu piţigoiul şi vrăbiuţa, doar că se spune că e migratoare. Această denumire este parcă din alte timpuri, imemoriale, şi pare că e un cuvînt de mult uitat – p r e s u r ă. Tot aproape uitaţi sunt şi oamenii unei culturi care nu mai e vie, ale căror tradiţii s-au risipit, şi-au

de
Vladimir Bulat

pierdut „sevele” tăinuite, formatoare.

Miron, director de fabrică, şi Aist, fotograf la aceeaşi fabrică de hîrtie şi carton – aparţin unui popor pe cale de dispariţie: *Merya*, sau *Merä*, care a locuit cîndva în jurul legendarului lac Nero, dar şi pe Volga, şi aparţinea grupului lingvistic fino-ugric. Acest popor nu are un cult monoteist, ci are cultul iubirii şi al apei. Atunci cînd Tanya moare (avea 36 de ani), soţul ei Miron decide să o „înmormînteze” după vechiul lor ritual, de incinerare a trupului şi risipirea cenuşii în apă. Locul ales pentru asta – o limbă de pămînt, izolată, unde cei doi şi-au petrecut „luna de miere”. Acolo unde iubirea lor s-a instalat pe drumul lung şi copleşitor al căsniciei.

Tatăl lui Aist a fost un poet amator, scria de plăcere, şi pe Aist l-a îndemnat să scrie, atunci cînd *sufletului îi este greu*... Şi pentru că dorea foarte mult să moară înecat, decide să-şi arunce întîi în apă maşina de scris – ca aceasta să-l cheme după ea... şi să fie împreună pe lumea cealaltă. Obiectele au nevoie de oameni, iar oamenii, unii de alţii, şi mai mult decît atît.

Nu poţi povesti acest film, pentru că nu poţi povesti felul în care se manifestă păsările din colivie, cum cîntă şi de ce tac – simt un disconfort. Întreaga „naraţiune” a filmului este un bloc monolitic, un *puzzle* de acţiuni şi secvenţe care formează un imn al dragostei sublimate. De altfel, am parcurs şi textul povestirii care a stat la baza acestui film, semnat de Denis Osokin[1], şi mi-am dat seama cît de *cinematic* e acest prozator. La el textul curge realmente, nu se împiedică de majuscule. Nu există sublinieri. Scrie compact, a dat astfel sugestiile necesare regizorului, care a schimbat foarte puţin faţă de opera literară. A vizualizat-o – dînd viaţă personajelor, a făcut posibilă apropierea Thanatos-ului de Eros, într-un mod firesc, chiar duios. Păsările acestea sunt proiecţia fidelă a acestei lumi, care poate că încă mai mocneşte: oamenii săi trăiesc discret, tăcuţi, bonomi, dar îşi *pavoazează* într-un mod deosebit de insolit miresele[2], la fel cu femeile care părăsesc tinere această lume. Lumea lor. Filmul lui Fedorcenko trece cu fineţe dincolo de aceste „inserturi etnografice”, de anecdoticul poate, pe alocuri, al acelui „trib” – face o piesă de o fineţe rară, nepieritoare, cu imagini sublime, datorate operatorului Mihail Krichman. Acelaşi *meşter* care a lucrat şi la filmele minunate ale lui Andrei Zveaghinţev („Reîntoarcerea”, „Izgonirea din Rai” sau scurtmetrajul „Apocriful”).

Filmul lui Fedorcenko este un Regal artistic. Un film pentru ochiul cultivat, şi mai ales pentru suflet.

„Aurora”

Filmul lui Cristi Puiu *nu este deloc prietenos*. Te ţine încordat şi „în priză” permanent, pe parcursul celor 181 de minute. Te face dependent de fiecare secvenţă, replică, situaţie, detaliu care se *scurge* sau *insistă* prin faţa ochilor. Pentru că ne-a obişnuit deja cu un anume tip de film, *evazionist* i-aş spune, trebuie să insişti cînd îl urmăreşti, adică să stărui (în sens arhaic) cu privirea, cu mintea.

Aurora este în sensul de „dinaintea răsăritului”, deşi cerul nu se prea vede, nici bucuriile dimineţii nu sunt tocmai vizibile. Vedem un om (Viorel Ghenghe) cum se chinuie, nu-şi găseşte locul, augmentează haosul, sau tocmai că i se pare că încearcă să-*l îmblînzească*. Ce anume i se întîmplă aflăm mai spre coada filmului. Pînă atunci regizorul, el şi actorul principal, ne furnizează copios detalii, sugestii, ne arată un

Secvenţă din filmul „Ovsyanki”

Cristi Puiu în „Aurora”

personaj morocănos, iritat, cu privirea fixă, pedant, care vorbeşte puţin, sec, tăios, cu care nu ai vrea să te pui...

După ce face primele două victime – de fapt intenţiona să-l împuşte doar pe avocatul soţiei sale, dar pentru că acesta era însoţit de o damă oarecare, o omoară şi pe ea, să nu existe martori, probabil, – ne dăm seama că individul este o adevărată „maşină de război”, iar fizionomia lui nu schiţează niciun regret sau vreo ezitare. Asta se întîmplă pe la nouă seara.

Pe la miezul nopţii se duce la uşa amantei sale, care trebuia să se fi întors de la Gara de Nord – şi-a condus fetiţa, cu tatăl acesteia, la Budapesta. Mergeau, se pare, pentru un concert de pian. Olguţa e pianista, cea care a prilejuit şi dialogul lui Viorel cu amanta sa din debutul filmului, despre „povestea Scufiţei Roşii”. Olguţa ar fi spus învăţătoarei de la şcoală că bunica trebuia să fie goală, atunci cînd a fost scoasă din burta lupului de către vînători... Învăţătoarea ar fi contrazis-o: că nu e adevărat, că, chipurile, lupul înainte să o înghită pe bunică ar fi luat *alte* haine din dulap... „Povestioara” ne plasează în sfera posibilă a miticului, poate fi luată ca un punct de plecare într-o călătorie în mintea sau imaginaţia unui om. Ce se perindă pe ecran – să fie doar o potenţialitate, o proiecţie halucinantă a unei minţi în derută, zăvorîtă în ea însăşi? Căci, Cristi Puiu susţine că „e imposibil ca cineva sau justiţia să aibă acces la gradul de complexitate al relaţiei dintre doi oameni”, că pentru omul iubit, tocmai de aceea neajutorat, poţi face orice: orice crimă nu e îndestulătoare pentru a-l proteja.

Filmul **Aurora** este un film cumulativ, el vine de „departe”, dintr-o metisare de idei, de meditaţii, e generat de numeroase şi complexe tribulaţii, lecturi, oftici. Cristi Puiu e un creator ofticat, dar din această oftică creează forme. Le dă sensuri, proiecţia superioară a meditaţiei. Ucigaşul se predă în ziua în care şi-a omorît ambii socri, foştii socri. Cam o zi şi jumătate vedem noi, comprimate în trei ceasuri filmice. Dar această „comprimare” face să ai sentimentul că stai pe un butoi cu pulbere, gata să irumpă, şi să pulverizeze orice inocenţă, îndoială, ezitare, împăcare, dialog... Viorel către poliţişti, după ce le-a furnizat detalii pentru un întreg dosar: „V-am zis ce s-a întâmplat. Nu ştiu dacă mă înţelegeţi, şi mi se face teamă”, este ultimul enunţ al ucigaşului. Şi aici pare cheia poveştii: comunicarea e dificilă, spinoasă, tehnologia acesteia – mereu reînnoită, reformulată, ezitantă, şubredă. „Metabolismul” crimei nu poate fi niciodată cuprins sau înregistrat cu instrumentele limbajului, ale vocabularului funcţionăresc şi (sau) juridic-avocăţesc. Acesta rămîne pururea un mister, o fundătură de sens, cum o *fundătură* pare şi apartamentul în care Viorel îşi pregăteşte meticulos crimele...

E spre seară, şi nu se ştie dacă va mai reveni răsăritul, dacă ziua următoare o vom mai apuca...

_____

1. аист сергеев, овсянки, „Октябрь”, nr. 10, 2008.

2. Nu ştiu dacă e probat prin dovezi etnografice de teren, dar ni se spune că o ceată de fete înaintea nunţii îi leagă miresei de părul pubian aţişoare colorate – astfel ornată se prezintă ea în iatacul primei nopţi conjugale. Mirele adună firele şi face din ele un şnur multicolor, pe care-l va agăţa într-un arin.

■

Grigore Cartianu - două cărţi despre Revoluţia Română

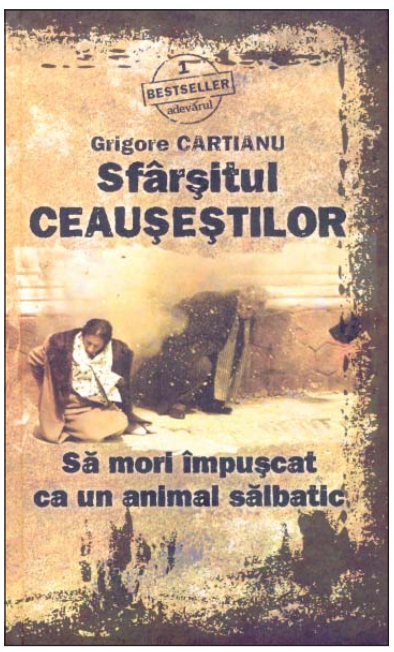

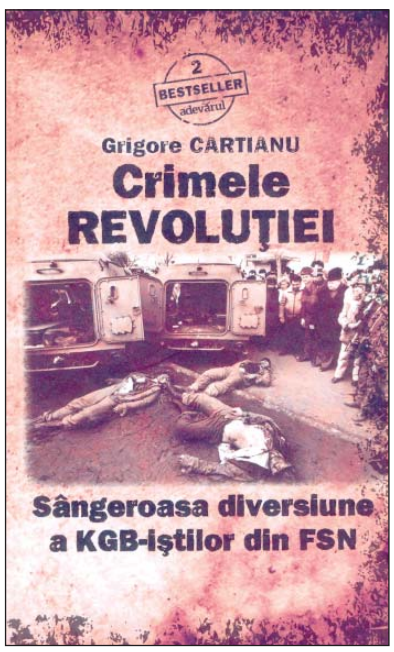

Două cărţi importante pentru cei care vor să afle adevărul despre Revoluţia Română din decembrie 1989 **– „Sfârşitul Ceauşeştilor** *(Să mori împuşcat ca un animal sălbatic)* şi **„Crimele Revoluţiei”** *(Sângeroasa diversiune a KGB-iştilor din FSN)*. Autorul lor este Grigore Cartianu, redactor-şef al ziarului *Adevărul* – un reputat ziarist care demonstrează cu aceste cărţi că, prin curaj, documentare serioasă şi capacitate de sinteză, enigmele Revoluţiei Române pot fi elucidate, în pofida inerţiei instituţiilor abilitate să stabilească adevărul. Este un model de investigaţie jurnalistică pe care sperăm să-l urmeze şi presa din Basarabia. ***(v. g.)***

Dramaturgul Llosa

(Urmare din pag. 23)

rent de sinuciderea logodnicei sale, Alicia. În piesă se simte la tot pasul o tensiune mocnită, care ia naştere mai ales din vorbe rostite pe jumătate. De asemenea, una dintre temele fundamentale este puterea cu care este investit un critic, responsabilitatea pe care acesta o are când formulează verdicte cu privire la validitatea sau, dimpotrivă, lipsa de valoare a unei opere artistice. Mario Vargas Llosa construieşte minuţios o critică a criticului care se crede atotputernic, aşezându-i în faţă un soi de oglindă în care să-şi vadă reflectate limitele şi neajunsurile.

Odiseu şi Penelopa este o carte ce merită luată în seamă şi totodată o invitaţie de a descoperi dincolo de romancierul Mario Vargas Llosa un fin dramaturg, cu excelente intuiţii în privinţa sufletului uman, şi care cu mare uşurinţă ridică probleme şi întrebări în faţa cărora e greu să rămâi indiferent.

_____

Mario Vargas Llosa, *Odiseu şi Penelopa*. Traducere din limba spaniolă şi note de Mariana Vartic, Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2010, 232 p.

■

Dramaturgul Llosa

de

Răzvan Mihai Năstase

În toamna anului 2010, nu puțini au fost cei care au tresăltat de bucurie la auzul numelui proaspătului laureat al Premiului Nobel pentru Literatură, scriitorul peruan Mario Vargas Llosa. Recunosc că printre aceștia m-am numărat și eu. După ani buni în care ajunsesem aproape la convingerea că nu doar valoarea literară este singurul criteriu decisiv pentru a ști încotro pleacă prestigiosul premiu, în sfârșit a fost recompensat un scriitor pe care puțini l-ar putea contesta.

Mario Vargas Llosa este cunoscut mai cu seamă pentru romanele sale. La 26 de ani, debuta cu volumul *Orașul și câinii*, pentru ca aproape 50 de ani mai târziu să publice *El sueño del celta*. În tot acest interval, titluri precum *Conversație la Catedrala*, *Războiul sfârșitului lumii*, *Mătușa Julia și condeierul*, *Elogiu mamei vitrege* sau *Paradisul de după colț* au stârnit deliciul cititorilor din întreaga lume, dezvăluind un romancier complet, de forță, în stare să depene multiple fire narative, să se joace în permanență cu registre stilistice felurite sau să contureze personaje de neuitat ori impresionante fresce istorice și sociale.

Dincolo însă de talentul narativ extraordinar (de „povestaș”, pentru a folosi un termen impus chiar de Llosa), mai există o constantă în viața și cariera scriitorului peruan: teatrul. În 1952, la numai 16 ani, scria o piesă care avea să se bucure de un succes aproape instantaneu – *La Huida del Inca*. Au urmat apoi alte opere precum *Domnișoara din Tacna* (1981), probabil piesa cea mai cunoscută publicului român, datorită interpretării unor actori precum Victor Rebengiuc, Dan Condurache, Virginia Mirea sau Rodica Tapalagă, *Kathie și hipopotamul* (1983), *Chunga* (1986) sau, mai recent, *Cele o mie și una de nopți*. La finele anului trecut se publicau la Curtea Veche Publishing două volume din creația dramaturgică a lui Mario Vargas Llosa: *Kathie și hipopotamul* (în fapt o reeditare) și **Odiseu și Penelopa**, carte care cuprinde trei piese care ajung în premieră la publicul român, în traducerea atentă și încântătoare a Marianei Vartic.

Cea dintâi piesă este cea care dă și titlul volumului, *Odiseu și Penelopa* (2006), în fapt o rescriere în cheie postmodernă a epopeii lui Homer. După ce s-a întors în Itaca, i-a măcelărit pe toți pețitorii Penelopei și și-a recăpătat femeia și conducerea regatului, Odiseu istorisește și comentează pe scurt principalele episoade ale aventurilor prin care a trecut pe drumul de întoarcere către casă. Fiecare episod are un cadru similar: Odiseu stă de vorbă în intimitate cu Penelopa, iar aceasta, rând pe rând, intră în pielea personajelor din istoriile soțului ei. Piesa se construiește pe baza unei permanente dedublări a personajului feminin, un procedeu pe cât de simplu, pe atât de solicitant la o punere în scenă. Ciclopii, Circe, Nausicaa, nimfa Calipso sau sirenele sunt doar câteva dintre personajele-măști pe care cititorii le vor întâlni. Trăirile sufletești ale personajelor sunt intense, iar aventurile reprezintă adeseori un pretext pentru a stârni polemici cât se poate de actuale – de la statutul familiei în zilele noastre, până la cruzime și inechități sociale. Piesa înaintează fără surprize majore, iar personajele trec ușor de la o scenă la alta, didascaliile fiind minimale: „*Muzică. Umbre. Lumini*”. Aproape că mai interesant decât piesa în sine este epilogul, intitulat *Călătoria lui Odiseu*, mărturie literară înduioșătoare despre dragostea față de teatru a unui scriitor care părea definitiv „confiscat” de epică. Textul, în mare parte confesiv și vag eseistic, reprezintă și un soi de definire a unei viziuni despre cum ar trebui scris, dar mai ales trăit teatrul. „Teatrul nu spune o poveste, așa cum fac romanele. O reprezintă, o mimează, o întrupează, o trăiește. Este, dintre toate genurile ce-și propun să creeze o iluzie de viață, cel mai apropiat de viața adevărată, fără intermediarii (cuvântul, imaginea) care, oricât de izbutiți ar fi, le țin la distanță pe celelalte, neîngăduindule să treacă hotarul ce le desparte de viața reală, de viața trăită. Teatrul e viață și ficțiune, ficțiune care e viață. Reproduce, pe o scenă, ce are aceasta mai specific, efemeritatea ei în timpul acela care, concomitent cu a-i oferi actualitate și prezență, însuflețire și energie, o și anihilează totodată, transformând-o în amintire, în trecutul unde totul devine nălucire. Faptul că există un text la care jocul actorilor trebuie să se conformeze nu alterează câtuși de puțin această situație: nu există două reprezentații identice și, chiar dacă ar fi, fiecare dintre ele ar fi trăită de cei care o reprezintă într-un mod unic și irepetabil, așa cum sunt trăite iubirile, nenorocirile ori alte împrejurări de către oamenii simpli și obișnuiți în viața de toate zilele.” (pp. 77-78)

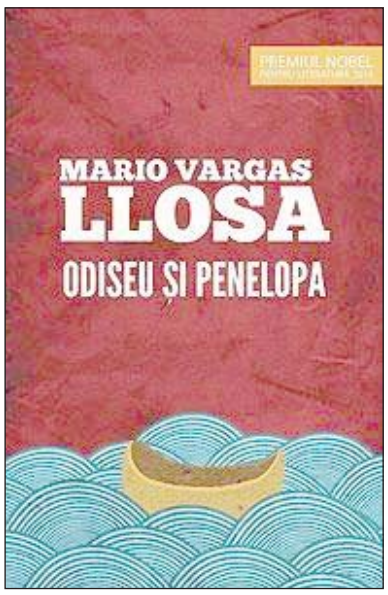

Cea de a doua piesă cuprinsă în volumul de față, *Nebunul cu balcoanele* (1993), îl are în centru pe bătrânul profesor Aldo Brunelli, italian de origine, care dezvoltă o pasiune ciudată: aceea de a reconstrui sau consolida balcoane părăginite din cartierele mai sărace din Lima anilor ’50. Protagonistul își pune în practică proiectul aparent absurd alături de fiica sa, Ileana, și de un arhitect, Diego, cu care fata se va căsători. După o vreme tânărul cuplu se hotărăște să plece în Italia, abandonându-l pe bătrânul nebun, care într-un final se sinucide. Dacă nu punem la socoteală finalul tragic, povestea se aseamănă întrucâtva cu aceea din piesa lui George Ciprian *Omul cu mârțoaga*, ambele având drept personaj central un ins aparent scrântit, care face gesturi absurde și se încăpățânează să își urmărească orbește un crez. Pe lângă această interpretare, piesa lui Llosa vorbește despre refacerea unor legături cu trecutul (simbolizat prin arhitectura – balcoanele – Limei), cu tradiția, readucerea în prezent a unor splendori culturale din alte timpuri. Mesajul scriitorului peruan pare limpede: cei care o fac sunt idealiști și vor sfârși în deznădejde, cu așteptările înșelate de o societate care nu-i înțelege.

Ultima și cea mai scurtă piesă se numește *Ochi frumoși, tablouri urâte* (1996) și este cumva înrudită cu cea precedentă. Avem în fața ochilor un personaj trecut binișor de prima tinerețe, criticul de artă Eduardo Zanelli, un ins care a acumulat nenumărate frustrări (în parte datorate lipsei curajului de a-și asuma homosexualitatea), și mult mai tânărul Rubén Zevallos, vinovat apa-

(Continuare în pag. 22)

Rabbit la pensie

(Urmare din pag. 24)

obții tot ce vrei dac-o să aștepți. Nu forța lucrurile. Nu te maturiza forțat. Totul va fi bine.

Asta-i de-acum prea mult pentru ea. N-are decât nouă ani. Mai are încă zece ani până să poată pleca spre vest ca Mim și să evadeze.

– Știu, spuse Judy oftând și, poate, chiar știe.

După hârșâitul receptorului pe-o suprafață de lemn, glasuri pe fundal și sunet de pași ce se apropie în grabă, Pru sosește la telefon cu răsuflarea tăiată.

– Harry!

– Bună, Teresa. Ce mai faci? o întreabă el pe un ton seducător, nonșalant, total nepotrivit, dar care așa i-a ieșit.

– Nu prea bine, răspunde ea. Unde cucii mei ești?

– Departe, acolo unde mă vor toți. Hei, de ce-ai dat din gură?

– Ah, Harry. N-am avut *încotro*. Începe să plângă. *Nu puteam* să nu-i spun lui Nelson, încearcă să se îndrepte. E penibil. Îmi mărturisește toate chestiile astea oribile, de nu pot să-ți spun nici ție, nici altcuiva nici jumătate din ele, iar noaptea ne rugăm împreună, ne rugăm cu glas tare, îngenuncheați lângă pat, ține cu-atâta disperare să se lase de droguri și să fie un tată și-un soț de treabă, să fie *normal*.

– Chiar așa? Păi, foarte bine. Totuși, nu era cazul să ne dai în gât, s-a întâmplat o singură dată, n-a mai urmat nimic, de fapt, am crezut că ai uitat cu totul de chestia aia.

– Cum era să uit? Ți-oi fi închipuind că-s o curvă nenorocită.

– Păi, nu, dar, știi, ai avut multe pe cap. Pentru mine, a fost ca un vis.

Îi spune asta ca un compliment, dar glasul lui Pru devine dur.

– Ei bine, pentru mine a însemnat ceva mai mult decât *atât*.

Femeile astea: nu știi niciodată pe ce picior dansezi cu ele.

– A fost o trădare cumplită a soțului meu, se pronunță ea solemn.

– Păi, spune Rabbit, din câte-mi dau seama, n-a fost un soț prea grozav. Hei, te pomenești că Judy ne-ascultă?

– Sunt la telefonul de sus. Am rugat-o să-l închidă pe cel de la parter.

– Și l-a închis? *Judy*! strigă Harry. Te *văd*!

Urmează un fâșâit și un declic discret, iar legătura telefonică e mai bună. Pru exclamă:

– Căca-m-aș!

Rabbit o liniștește:

– Am uitat ce-anume am zis, dar mă îndoiesc c-a înțeles prea multe.

– Înțelege mai multe decât lasă să se vadă. Fetele sunt perspicace.

– În fine, spune el. Și-a mărturisit și aventurile cu bărbați, pe lângă cele cu femei? Nelson, vreau să zic.

– Nu pot răspunde la întrebarea asta sub nici o formă, zice ea pe un ton egal, sec, închis pentru totdeauna în ceea ce-l privește.

Se aude vocea altei femei, mai caldă, curtenitoare, ușor lenește, probabil a unei negrese:

– Domnule, cele trei minute au tre-cu-ut. Vă rog introduceți un dolar și zece sfanți dacă doriți să continuați convorbirea.

– Poate că am terminat-o, le spune el ambelor femei.

Auzind că legătura lor telefonică e în pericol să se-ntrerupă, Pru strigă:

– Harry, unde ești?

– Pe drum! strigă la rândul lui.

Încă mai are o grămăjoară de mărunțiș în fața lui și introduce în fantă patru sferturi și o fisă de zece cenți. În timp ce acestea cad în aparat, fredonează un fragment dintr-un cântec pe care tocmai l-a auzit la radio, în stilul lui Willie Nelson: „Iarăși la drum...”

Asta o face pe Pru să izbucnească în hohote de plâns; e la fel de nasol ca și o discuție cu Janice.

– Vai, *nu*, face ea plângând. Nu ne mai *necăji* pe toți, n-avem nici o vină că aici suntem cu toții legați de mâini și de picioare.

Pru îl impresionează, cu amintirea frumuseții ei nude ca niște boboci în seara aceea, în camera îngustă, cu miros de mucegai, în timp ce ploua tot mai tare. A rămas blocată acolo, îi spune ea, cu cei vii.

– Și eu sunt legat de mâini și de picioare, îi mărturisește el. Sunt legat de hoitul meu.

– Ce să-i zic lui Janice?

– Spune-i că sunt în drum spre apartament. Spune-i că poate veni și ea să stea cu mine oricând. Pur și simplu, nu mi-a plăcut presiunea pe care ați pus-o cu toții pe mine aseară. La vârsta mea înaintată, mă ia cu claustrofobie.

– N-ar fi trebuit să mă culc cu tine *niciodată*, doar că la data aceea...

– La data aceea, într-adevăr, spune el. A fost o idee grozavă la data aceea. Spune-mi... privind în urmă, cum ți se pare că m-am descurcat? Pentru un tip bătrân, vreau să zic.

Ea ezită, apoi răspunde:

– Aici e buba. Nu văd în tine un bătrân, Harry. Niciodată n-am văzut în tine un bătrân.

OK, a reușit să-i smulgă această confesiune. Discuția asta ca de la femeie la bărbat. Cine-ar putea pretinde mai mult de-atât? Dă-i pace. Îi spune:

– Nu-ți face probleme, Pru. Ești o bucățică bună. Spune-i lui Nelson să șadă blând. Dacă s-a lăsat de droguri, nu-nseamnă că trebuie să devină un Billy Graham[3].

Sau un Jim Bakker. Harry pune receptorul în furcă, iar telefonul îl face să tresară când îi înapoiază, cu un spasm și un zăngănit, moneda de zece cenți și cele patru monede de douăzeci și cinci de cenți. Operatoarea cu accent sudist i-o fi ascultat convorbirea și o fi prins drag de el.

_____

1. Ivan Frederick Boesky (n. 1937), agent de bursă care a ținut capul de afiș într-un scandal de pe Wall Street la jumătatea anilor 1980.

2. Michael Robert Milken (n. 1946), filantrop american implicat în scandaluri legate de emiterea de titluri de valoare cu risc ridicat.

3. William Franklin Graham Jr. (n. 1918), celebru preot baptist care a trăit în anturajul a doisprezece președinți ai Statelor Unite și care a devenit cunoscut datorită predicilor sale difuzate la radio și televizor. ■

John Updike

Rabbit la pensie

Rabbit at Rest (Rabbit la pensie) este volumul care încheie tetralogia *Rabbit* a marelui romancier american John Updike. Pentru el, Updike a fost distins cu Premiul Pulitzer pentru proză pe anul 1991. Tetralogia are o structură circulară: începe cu o escapadă a lui Harry, fuga lui de acasă, spre sud, şi coabitarea cu Ruth, timp de mai multe luni, pe de o parte, şi moartea accidentală, prin înec, a celui de-al doilea copil al lui Harry şi Janice Armstrong, Rebecca, şi se încheie cu salvarea de la înec, de către Harry, a nepoţelei sale Judy şi o nouă... fugă de acasă, pe de altă parte. *Rabbit la pensie* are acţiunea plasată în anul 1989, moment în care Statele Unite erau înglodate în datorii externe şi bântuite de SIDA, terorismul arab era în floare, Ronald Reagan îi preda ştafeta succesorului său George Bush (senior), iar eroul tetralogiei, ajuns spre finalul vârstei mijlocii, devine cardiac din cauza stilului său de viaţă nesănătos. Rabbit are acum un apartament într-un bloc din Florida, doi nepoţi, un fiu cocainoman, o soţie care, la vârsta pensionării, îşi descoperă apetitul pentru muncă şi o inimă care îl supără tot mai mult pe zi ce trece. Fragmentul de mai jos prezintă un crâmpei din noua „fugă a lui Rabbit" din mediul familial, în care se simte la fel de ameninţat şi nesigur ca şi cu treizeci de ani în urmă. Updike se dovedeşte un demn continuator al lui Jack Kerouac în descrierea Americii văzute de *pe şosea*, în tradiţia *road novel* impusă de corifeul generaţiei beat. Ca şi primul volum (*Fugi, Rabbit*, tradus de Antoaneta Ralian şi George Volceanov), acest ultim segment este tradus tot în tandem, de data aceasta de către George Volceanov şi Viorica Boitor.

Autostrada traversează Susquehanna şi la York se întâlneşte cu 83. În timp ce Harry se îndreaptă spre sud, postul de radio se pierde undeva în urma lui, pe acordurile finale ale melodiei lui Louis Prima „Just a Gigolo", cu refrenul ăla fantastic în care corul cântă „Just a gigolo" într-o tandră imitaţie ironică a acelei minunate voci şuierătoare: ţi se zburleşte părul de bucurie. Rabbit caută un alt post de radio de muzică retro, dar nu găseşte decât talk-show-uri, cu telefoane date de beţivi, cu moderatorul sunând el însuşi ciupit, trăncănind pe pilot automat despre avorturi, deşeuri nucleare, rata de şomaj a tinerilor de culoare, complicitatea CIA în epidemia de SIDA, Boesky[1], Milken[2], Bush şi North, Noriega, *nu-mi spune tu mie* – Rabbit închide radioul, detestă glasurile oamenilor. Nişte imbecili. Suntem nişte imbecili gălăgioşi, aglomerăm până şi eterul. Mai bine ascultă murmurul roţilor, semnele de circulaţie verzi apar în lumina farurilor şi se dilată parabolic, apoi dispar brusc din raza vizuală ca batistele iluzioniştilor. Se apropie miezul nopţii, până să oprească, vrea să se vadă ajuns în afara statului. Până şi când a dat chix, cu secole în urmă, tot a ajuns în Virginia de Vest. Ca să ieşi din Pennsylvania, trebuie să urci un munte fără nume, de dincolo de Hungerford. Firmele de neon şi luminile se răresc. Autostrada pustie începe să urce. Lacurile înalte lucesc sub ceea ce acum, undeva între nori, sunt cu adevărat razele lunii. O ia la vale şi intră în Maryland. Se simte diferenţa: benzile din centru sunt îngrijite, sunt reclame cu Parchează şi Ia Autobuzul pentru navetişti. Civilizaţie. Nu mai e la coada vacii. Îşi simte ochii împăienjeniţi, iar inima îi este agitată şi istovită. Iese de pe 83 în parcarea unui hotel Best Western, cu mult la nord faţă de Baltimore, încântat că nimeni pe lumea asta, nimeni în afară de recepţionerul asiatic îndesat şi indiferent, nu ştie unde se află. Unde, ah, unde o fi tritiul lipsă?

Îi plac camerele de motel – fanta lungă, jilavă de spaţiu închiriat, cele două paturi duble, televizorul cu invitaţia de-a cumpăra un film cu bulină roşie, covorul miţos, fotografiile înrămate cu păsări mari, prosoapele igienizate, tăcerea anonimatului, ecoul sedimentat al partidelor de sex consumate aici. Doarme bine, de parcă s-ar fi extras din trupul lui măcinat de necazuri şi l-a lăsat să zacă în celălalt pat dublu. Visează că-i din nou la salon cu o tânără care pare să-i fie şefa. Poartă o pălărie albă şi cercei lungi, dar când se apropie de ea, să-i explice ce şi cum, să-i transmită cât de necesară şi indispensabilă e prezenţa lui pentru afacere, contrar afirmaţiilor pe care-i posibil să le fi făcut Janice, ea face o grimasă şi chipul i se topeşte sub privirile lui într-un fel de urlet vizual.

La micul dejun, cedează tentaţiei şi comandă două ouă prăjite cu costiţă, deşi gălbenuşurile sunt moartea arterelor. Lui Rabbit îi place momentul foarte american când îşi bagă bagajele în maşină în compania somnoroasă şi tăcută a celorlalţi oaspeţi ai motelului, cupluri în vârstă, familii irascibile, care ies din sala de mese spre parcarea plină de umbre lungi, lăptoase. Din nou la drum, cu radioul din nou pornit. Aceleaşi ştiri de aseară, la care se adaugă scorurile finale la baseball (Phils au pierdut cu cinci la unu) şi ştirile din Asia, unde deja-i după-amiază, pentru afaceriştii care fac speculaţii cu moneda japoneză, studenţii chinezi încă-păţânaţi, prostituatele filipineze ca nişte păpuşi, vietnamezii din păcate victorioşi, coreenii aflaţi pe val, deşi veşnic turbulenţi, socialiştii birmanezi aflaţi în pragul prăbuşirii, facţiunile cambodgiene învrăjbite, inclusiv iraţionalii Khmeri Roşii, aserviţi celui mai atroce lider naţionalist de la Hitler şi Stalin încoace, infamul Pol Pot. *Mamma mia*! Treziţi-vă, păsărelelor! DJ-ul, nu cel de astă-noapte, dar la fel de nebun şi singur cuc, pune un cântec rockabilly care îi place lui Rabbit, despre epuizare, „să ne iubim puţin, să ne istovim diseară". Harry îşi dă seama că aseară nici măcar nu şi-a luat-o la labă, deşi camerele de motel, de regulă, îl excită. Ce mai, se vede c-a îmbătrânit.

Pe măsură ce se-apropie de Baltimore, blocurile se înmulţesc, sporesc, dealuri şi văi întregi sunt pline de ele, cu

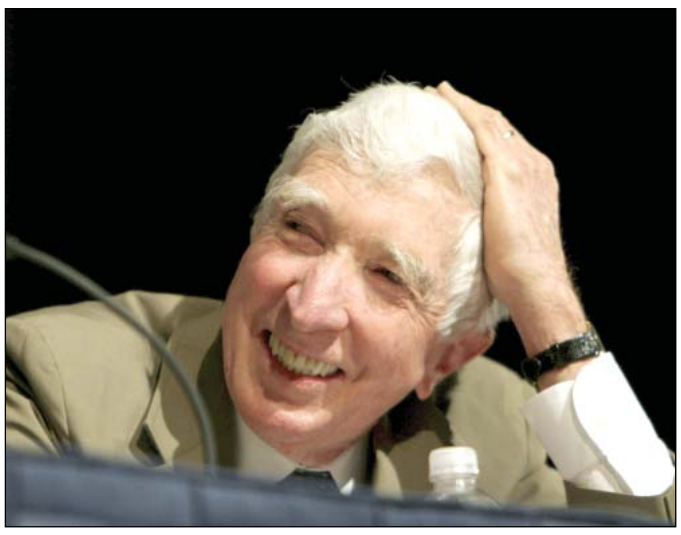

scări pastel ornamentate, ocupate de locatari invizibili. 83 se varsă discret în 695 şi, cu toţi navetiştii puşi la cravată, înaintează pe şoseaua de centură, luptându-se pentru locul lui în lume, de parcă încă l-ar merita. Apoi o ia pe 95, pe care are s-o tot ţină până în Florida. Sunt două drumuri în jurul Washingtonului, iar el şi Janice le-au încercat pe amândouă, călătorii agasanţi de experţi din blocul lor, ca alde Silberstein, spun că 495, care trece pe la nord şi vest, e, de fapt, ceva mai rapid, dar lui îi place priveliştea monumentelor pe lângă care treci dacă rămâi pe 95, prin est, traversarea Potomacului pe un pod lat şi intrarea în Alexandria. În depărtare, inima împietrită, albă ca îngheţata, a bătrânei republici măreţe.

După aglomerările alea urbane, Virginia pare bucolic de aerisită. Câmpiile par mai mari decât cele din Pennsylvania, dealurile mai line şi mai deschise, cu pajişti şi cai, cu o ceaţă delicată în aer, din loc în loc vezi câte o casă parohială sprijinită de stâlpi pe o ridicătură verde-pal ca un model brodat pe un gherghef de-o fată bătrână, fiica unui proprietar de sclavi. O tentă militară: Poligonul de Testări Inginereşti de la Fort Belvoir, Baza Puşcaşilor Marini din Quantico. Harry îşi aminteşte de perioada petrecută ca recrut, îi vine în minte ca o digresiune lirică: un licăr străveziu de bărbaţi fără chipuri, aliniaţi, pacea ciudată de-a nu avea de luat nici o decizie, de-a ţi se spune cap-coadă ce să faci. Războiul e o uşurare din mai multe puncte de vedere. Fără Războiul Rece, ce rost mai are să fii american? Şi totuşi, i-am ţinut în şah. I-am ras pe tembelii ăia. Pe Hitler, Stalin, iar acum pe Gorby. Istoria va reţine asta, ba poate o să ne şi mulţumească. Istoria are foarte puţine mulţumiri. Peştele mare înghite peştele mic. Acum îi e mai greu să găsească posturi de radio care nu transmit fie muzică country, fie emisiuni de religie. „Rugaţi-vă pentru căsătoriile dificile", spune un predicator, glasul lui granular, maro ca melasa sapă atât de adânc în el însuşi de ţi-l poţi închipui stând cu ochii închişi şi cu tâmplele asudate, „rugaţi-vă pentru soţii creştini stresaţi, pentru soţiile creştine ce-şi fac griji legate de soţii lor; rugaţi-vă pentru toţi ostaticii, deţinuţii din închisori, pentru victimele ghetourilor, pentru toţi cei bolnavi de SIDA". Rabbit schimbă postul şi se hotărăşte să sune acasă când o să se oprească pentru masa de prânz.

Ce de fluvii! După Potomac, urmează Accotink, Pohick, Occoquan, Rappahannock, Pamunkey, Ni, Po, Matta, South Anna. Podurile cu aceste tăbliţe sunt doar nişte simple momente pe autostradă. Oraşele nevăzute au şi ele nume: Massaponax, Ladysmith, Cedar Forks. La nord de Richmond, cocioabe din ce în ce mai puţin răsfirate marchează începutul adevăratului sud, cel al negrilor rurali. Harry trage pe dreapta în parcarea unui restaurant Howard Johnson de la periferia Richmondului. Îi ţiuie urechile, îl doare glezna de la piciorul de pe accelerator, are gâtul înţepenit, căldura a crescut cu câteva grade de azi-dimineaţă, de când a plecat din parcarea motelului. În restaurantul cu aer condiţionat, toate telefoanele publice sunt ocupate de comis-voiajori cu genţi diplomat. La prânz mănâncă prea mult, consumă şi ultimul cartof pai care i-a fost servit cu hamburgerul insipid, întinge cartoful în sare cum face nepotu-său Roy, apoi comandă o plăcintă cu mere, să vadă dacă în Virginia-i altfel. E mai dulce şi mai cleioasă; îi lipseşte scorţişoara presărată pe ea în Pennsylvania. După ce achită nota, un telefon se eliberează şi, cu monede de douăzeci şi cinci de cenţi în valoare de trei dolari, pregătite dinainte, formează nu numărul casei din calcar de pe Franklin Drive, ci cel al casei unde locuia pe vremuri, casa Springer din Mt. Judge.

Îi răspunde o fetiţă. Telefonista intervine, iar Rabbit bagă fise cât pentru trei minute.

– Bună, Judy, se prezintă el. Aici, Bunelu'.

– Bună, Bunelule, răspunde ea foarte calmă.

Poate că nimic din dezvăluirile de aseară n-a ajuns până la urechile ei. Sau, poate, copiii de vârsta ei sunt atât de neştiutori cu privire la ce înseamnă să fii adult încât nu-i miră nimic.

– Cum merge treaba? întreabă el.

– Bine.

– Arzi de nerăbdare să-ncepi şcoala săptămâna viitoare?

– Oarecum. Mă cam plictisesc în vacanţă.

– Şi Roy ce mai face? Şi pe el îl plictiseşte vacanţa?

– E atât de tâmpit de nici nu ştie ce-nseamnă să fii plictisit. L-au pus la nani de după-amiază, dar el încă urlă. O scoate din pepeni pe mami.

Cum Harry nu pare să aibă nici un răspuns, ea îl anunţă:

– Tati nu-i aici. E la salon.

– Nu-i nimic. De fapt, aş vrea să vorbesc cu mămica. Poţi să mi-o dai la telefon? Judy, adaugă el impulsiv înainte ca micuţa să lase receptorul jos.

– Ă?

– Să-nveţi bine, auzi? Nu te lua după toţi puştii ăia care-şi închipuie că-s grozavi. Eşti o fetiţă adorabilă şi-o să

(Continuare în pag. 23)

Abonamente pentru străinătate

România: 1 an: 56 lei; 6 luni - 28 lei; 3 luni - 14 lei
Europa Occidentală: 1 an - 70 USD sau 56 EUR; 6 luni - 35 USD sau 28 EUR; 3 luni - 18 USD sau 14 EUR
America, Australia, Asia: 1 an - 90 USD; 6 luni - 45 USD; 3 luni - 23 USD
Europa Centrală: 1 an - 55 USD sau 46 EUR; 6 luni - 28 USD sau 23 EUR; 3 luni - 15 USD sau 11 EUR
Cititorii din străinătate se pot abona la revista "Contrafort" astfel:
- la redacţie, achitând în valută sau echivalentul în lei moldoveneşti al abonamentului;
- prin virament la:
Banca Comercială Română S.A., Sucursala Chişinău

În Lei româneşti
BANCA COMERCIALA ROMANA SA
BUCURESTI, ROMANIA SWIFT: RNCBROBU
PT. BANCA COMERCIALA ROMANA CHISINAU SA
ACC.53110307/RON SWIFT: RNCBMD2X
P.P. "Contrafort" S.R.L. CF 1003600134309
c/d. 222409100100396
În EURO
COMMERZBANK AG, FRANKFURT GERMANY
- FOR ROMANIAN COMMERCIAL BANK CHISINAU SA
- A/C 400886738400 EUR, SWIFT; RNCBMD2XXXX
For: P.P. "Contrafort" SRL, CF 1003600134309
- In FAVOUR OF: acc. 222402100100396
- A/C 587-006 EUR, SWIFT; RNCBMD2XXXX

În USD
CITIBANK N.Y. USA
- FOR ROMANIAN COMMERCIAL BANK KISHINEV SA
KISHINEV REP. OF MOLDOVA,
- A/C 36145404 (USD), Code SWIFT: RNCB-MD2XXXX
For P.P. "Contrafort" SRL, CF 1003600134309
- In FAVOUR OF: acc. 222400100100396

*Redacţia revistei "Contrafort" trebuie înştiinţată asupra plăţii efectuate, trimiţându-se la **adresa pentru corespondenţă** a redacţiei o fotocopie după dispoziţia de plată bancară, cu indicarea numelui şi a adresei poştale complete a abonatului.*